

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra teorie kultury

(Kulturologie)

Anna Rejchrtová

Vlasy jako text (K sémiotice kultury)

Hair as a text – on culture semiotics

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně na základě vybrané literatury uvedené v rejstříku.

V Praze dne 21.4. 2008

Anna Rejchrtová

OBSAH:

1. Úvod – Vlasý jako kulturologické téma	5
2. Vlasý jako specifikum rodu <i>Homo</i>	8
2.1. Struktura a růst	9
2.2. Teorie vzniku lidského „hair pattern“	10
2.3. „Hair pattern“ – mužská a ženská specifika	12
3. K symbolice vlasů ženských	17
3.1. Vlasý zakrývající, vlasý zakrývané	18
3.2. Vlasý opěvované	25
3.3. Vlasý barvou prosycené	28
3.4. Vlasý viktoriánské	33
3.5. Vlasý dekadentní – vlasý spoutávající	38
3.6. Vlasý secesní – vlasý živoucí	42
4. Vlasý kouzlem opředené	51
5. K symbolice vlasů mužských	54
5.1. Vlasý protestující	59
5.2. Vlasý postihované	66
6. K vlasům současným	69
6.1. Vlasý ženské, vlasý mužské (Vlasý a gender)	74
6.2. Vlasý v odpovědích	80
7. Závěr	85
Vlasý ve výpovědích	89
Vlasý v preferencích	102
Seznam vyobrazení	106
Bibliografie	107
Hair as a text – on culture semiotics – Abstract	111

Vlasy jsou to nejmystičtější

To nejjemnější

To nejkrásnější¹

¹ Kuběna, J. (1976) In: Jiný vesmír. Brno, Vetus via 2003, str. 162

1. Úvod – Vlasy jako kulturologické téma

Rozhodnutí zvolit si vlasy jako téma diplomové práce pramení z přesvědčení, že jsou nosným kulturologickým tématem. A to pro svou specifičnost, která je dokonalým příkladem snoubivé dichotomie „natura x kultura“.

Nejprve zdůvodněme, proč o nich v kontextu kulturologie hovořit a hledejme, jaké možnosti uchopení nabízí.

Jako kulturologické téma mají vlasy přirozeně nejbližší k antropologii těla, v níž je tělo chápáno jako nositel kulturní symboliky.

Vlasy jsou specifickou součástí „řádu fysis“² a stejně jako tělo ve své úplnosti, jsou i ony kulturně upravovány a modifikovány. Stejně jako tělo jsou určeny přírodou a dotvářeny kulturou. Náleží k těm částem těla, které se přes občasné zásahy či úpravu neustále regenerují. Jejich potenciál je tedy značně variabilní a případná modifikace nikdy není definitivní. Jejich vzhled lze „aktivně dotvářet, nebo se mu pasivně poddat.“³ Pro své umístění na veřejně viditelné části těla se staly ideálním objektem „designování vlastního zjevu a vznešeným orgánem sebe prezentace, v němž se koncentruje sociální identita“⁴.

Vlasy, stejně jako například oděv, zahrnují jak sebe prezentační, tak funkční aspekt. Ten „v zásadě umožňuje umělé doladění relativně chudého jevu člověka a již na dálku signalizovat ostatním jeho vědomou (i nevědomou) příslušnost k společenskému stavu, ideologickému proudu a v tradičních společnostech i stavu rodinnému.“⁵ Doplňme ještě jejich funkci při znázornění sociálního statusu, náboženské příslušnosti nebo příslušnosti ke kmenovému klanu.

Zvolený název „Vlasy jako text (K sémiotice kultury)“ odkazuje na pojetí kultury jako sémiotického systému, systému symbolů a významů. V tomto kontextu lze

² Komárek, S.: Artefakty a jejich evoluce. In: Příroda a kultura. Praha, Vesmír 2002, str.131

³ Fialová, L.: Body image jako součást sebepojetí člověka. Praha, Karolinum 2001, str. 67

⁴ Bourdieu, P.: Nadvláda mužů, Praha, Karolinum 2000, str. 19

⁵ Komárek, S.: Artefakty a jejich evoluce. In: Příroda a kultura. Praha, Vesmír 2002, str.131

člověka chápat jako „animal symbolikum“⁶ - tvora schopného symbolické reprezentace, tvůrce symbolického jazyka, a vlasy jako nositele těchto symbolických významů.

Vlasy mohou reprezentovat kromě výše zmíněných skutečností i vnitřní sebepojetí nositele a být jedním z „nejpatrnějších znaků stvrzení vlastního já“⁷.

Pokud jsou vlasy schopny reprezentovat jakousi skutečnost, stávají se jejím znakem, popřípadě symbolem⁸, tak jako je „přirozeným symbolem“⁹ tělesnost např. v pojetí antropologie těla (podle Mary Douglas). Proto v této práci bude „symbolika vlasů“ často skloňovaným výrazem.

O co bylo jednodušší rozhodnutí pro téma vyvěrající z osobních motivů, tím složitější bylo vytvoření předběžného konceptu a definování toho, co se při pokusu o utříbení jevílo jako stále unikající a mlhavé abstraktum, byť s pelem přitažlivosti. Obsahová šíře tohoto tématu je totiž nezměrná. Množství možných uchopení místo k tvůrčímu zápalu dovedou případného autora k rezignaci nad touto nezměrností. I to je možný důvod, proč hledání odborných pramenů, které by se symbolice vlasů věnovaly, bylo zdlouhavé. Nemluvě o takové publikaci v českém jazyce. Větší pozornost ze strany antropologické literatury a dějin kultury je upřena k dějinám těla, nádra, pohlaví či fenoménu tetování a skarifikace.

Největší zastoupení v literatuře mají vlasy jako součást dějin módy¹⁰, ale historie účesů, i když je pro kulturologii námětem vhodným, je také tématem dobře zpracovaným, a není nezbytné řady populárních historií módy rozšiřovat.

Dále je možné setkat se s literaturou psanou etnografy¹¹ či hledat odkazy v dějinách estetiky¹².

⁶ Suchodolski, B.: Co je člověk? Praha, Mladá Fronta 1978, str. 150

⁷ Lipovetski, G.: Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech. Praha, Prostor 2002, str. 62

⁸ Symbol chápeme jako „fyzický reprezentant ideje“, jako „prostředek k výkladu něčeho jiného“ (in: Doubravová, J.: Sémiotika v teorii a praxi, Praha, Portál 2002, str. 65, 66)

⁹ Douglas, M.: Purity and Danger. London and New York, Routledge Classics 2002, str. 142

¹⁰ Corson: „Fashions in Hair“, Bryer: „History of hair“, Zdatny: „Hairstyles and Fashion“

Linie, kterou se bude ubírat tato diplomová práce, má nejbližší k publikaci „Hair: Sex, Society, Symbolism“ historičky W. Cooperové a „The Naked Woman“¹³ Desmonda Morrise, z nichž budu v mnohém vycházet.

V úvodu je ještě nutné vyjasnit problémy, které stanovené téma přináší. Tím prvním je koncipování logické struktury textu.

Pokud by daný námět zpracovával historik či etnolog, mohl by téma strukturovat v čase a prostoru, tzn. sledoval by např. časovou chronologii účesů na daném území, nebo by komparoval symbolický význam úpravy vlasů konkrétních domorodých kultur. Mé pojetí si netroufá předložit výčet symboliky vlasů napříč kontinenty nebo kompilovat dostupnou literaturu, ale chce snoubit různorodé významy v jakousi vlastní kulturologickou mozaiku.

Druhým problémem je nekonfliktnost tématu, které nebudí polemiku tak, jak je tomu v případě témat, která podléhají revizi časem a nutné aktualizaci. Práci tedy chybí onen přitažlivý aspekt vymezování se vůči zažitému paradigmatu nebo teorii. Proto je moje diplomová práce spíše teoreticko – empirickým konstatováním jistých faktů a nechce aspirovat na vytváření a obhajobu nově vzniklých hypotéz.

Záměrem je vytvořit srozumitelný celek složený z drobných kapitol věnovaných symbolice vlasů, tak jak je představována vlasy ženskými a mužskými.

V souvislosti se symbolikou ženských vlasů mne zajímají vybrané momenty ve výtvarném umění, konkrétně zacházení s jejich erotickým potenciálem a jejich odraz v dekadenci a symbolismu. Z hlediska mužské symboliky mne zajímá symbolika vlasů jako substance života a jako symbol protestu v Československu za éry normalizace. Autentické výpovědi tak budou zabírat značný rozsah textu a budou se volně prolínat hlavně v závěrečné části práce. Ta se soustředí na roli vlasů v sebepojetí a na významy, které jsou skrze ně projektovány, aby byly okolím čteny jako text odrážející osobní příběh jejich nositele.

¹¹ Leach: „Magical Hair“, Sieber, Herreman: „Hair in African Art And Culture“, Mc Cracken: „Hair“

¹² Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005

¹³ Morris, D.: The naked woman. London, Jonathan Cape 2004

Dříve než se však k tomuto „textu“ dostaneme, je nutné vlasy popsat jako matérii fyzickou. Teprve po opodstatnění jejich funkce se zřetelem na vývoj lidského druhu je můžeme obdařit symbolikou, která z této funkce nepřímo vyvěrá.

2. Vlasy jako specifikum rodu *Homo*

Jedinečný způsob ochlupení lidského těla a zároveň bezsrstnost z funkčního hlediska v porovnání s jinými savci, je výsledkem dlouhého evolučního procesu a komplexního vývoje, vedoucího k vytvoření primáta s takřka holou kůží a hustým vlasovým porostem na hlavě.

Slovy zoologa Desmonda Morrise je *Homo sapiens* jediný ze stodvaadevadesáti druhů opic, který si na těle neponechal hustou srst a stal se tak vymykajícím se druhem mezi svými nejbližšími příbuznými - „nahou opicí“¹⁴.

V porovnání se šimpanzem je však nahota pouze optickým klamem. Dospělý člověk disponuje dokonce větším počtem chlupů než náš nejbližší příbuzný, jsou jen hůře viditelné: „Naše jediná nahá místa jsou fakticky jen dlaně, chodidla, rty, bradavky a části zevních pohlavních orgánů.“¹⁵ Celotělesné ochlupení je zkrátka charakteristikou savců. Jen u člověka však došlo k diferenciaci struktury tohoto typicky savčího pokryvu. Abychom se mohli opírat i o anglicky psané texty, je nutné nejprve vymezit, co všechno pojem „hair“ zahrnuje:

- 1) „*terminal hair*“ - „dlouhá tlustá vlákna, která nám ve velkém počtu rostou na hlavě“¹⁶, v podpaží, v genitální oblasti, u mužů pak na tváři, prsou a nohou.
- 2) „*vellus hair*“ - jemná, krátká, nitkovitá vlákna vyskytující se na většině těla, také na těle některých druhů hmyzu a rostlin.
- 3) „*lanugo*“ - embryonální pokryv spjatý s neotenickým procesem¹⁷.

¹⁴ Morris, D.: Lidský živočich. Praha, Knížní klub a Balios 1997, str. 48

¹⁵ Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 16

¹⁶ Anglicko-český výkladový slovník. Ed.: Sinclair, J.: Praha, Lidové noviny 1994, str. 444

Morris toto ochlupení, které může přetrvat i u novorozenců, vysvětluje následovně: „Prohlížíte-li čerstvě narozené šimpanzí mládě, zjistíte, že má na hlavě plno chlupů, ale že tělo je téměř holé. Kdyby se tento stav zachoval neotenicky až do dospělého věku, ochlupení dospělého šimpanze by se silně podobalo ochlupení našemu.¹⁸

Zajímavé je, že u našeho druhu nebylo neotenické potlačení růstu srsti zcela dokončeno. Rostoucímu lidskému embryu se vyvíjí na těle typické savčí ochlupení, takže mezi šestým až osmým měsícem zárodečného vývoje je skoro úplně pokryto jemným chmýřím; ztrácí se až těsně před narozením.“¹⁹

2.1. Struktura a růst

Vlasy i chlupy vyrůstají z vlasových váčků – folikulů, skládají se z dřene, kůry a povrchové vrstvy – kutikuly. Ty odpovídají za pevnost vlasového vlákna a pouze člověk disponuje počtem šesti až osmi vrstvami kutikul narozdíl od ostatních savců. I tak je vlas velmi pevný, a bez přetržení je schopen udržet i sto gramů váhy.

Počet vlasů na pokožce hlavy se pohybuje kolem dvou miliónů, které denně povyrostou o 0,3 milimetrů. Růst folikulů však není proces plynulý ani synchronizovaný; odehrává se v každé folikule zvlášť, nezávisle na ostatních²⁰ a skládá se z fází aktivního růstu („anagen period“ 2-4 roky), mezistupně růstu („catagen“) a fáze odpočinku („telogen“ 2-4 let). Vlas může dorůst do sedmdesáti centimetrů, u žen zpravidla do devadesáti centimetrů, pak vypadává a je nahrazen

¹⁷ Neotenie – „proces, při němž se jisté charakteristické vlastnosti mláďáte udržují až do dospělého věku“ (in: Morris, D.: Nahá opice. Praha, Mladá fronta/ Naše vojsko/ Smena 1971, str. 27)

¹⁸ Shodného patternu ochlupení s novorozenci gibbonů (celé tělo až na kštici vlasů holé) si všímá již Adolf Portmann, podle jehož teze je člověk „jakousi neotenickou formou primátů, rozmnožující se za současného přetrvávání juvenilních znaků“ (in: Komárek, S.: Lidská přirozenost. Praha, Vesmír 1998, str. 27)

¹⁹ Morris, D.: Nahá opice. Praha, Mladá fronta/ Naše vojsko/ Smena 1971, str. 32

²⁰ na rozdíl od pravidelného, sezónního růstu a línání jiných savců

novým. (délka variuje v závislosti na strukturách, typech vlasů a množství pigmentu v pokožce jednotlivých ras) Životnost je u všech typů podobná; většinou nepřevyšuje šestileté období. Rychlost růstu se na různých částech těla liší, svou roli při něm hraje pohlaví a věk²¹. Růst bývá nejintenzivnější mezi patnáctým až třicátým rokem a výrazně stagnuje kolem padesáti. Zpomalení růstu (nebo úplné zastavení) bývá zapříčiněno nemocí, chemoterapií, různými traumaty nebo těhotenstvím. Kvalita vlasů je pak nejvíce ovlivněna pohlavními hormony. Těm však budeme věnovat pozornost až o pár odstavců dále.

Ačkoliv budou ohniskem našeho zájmu pouze vlasy - chlupy, vyrůstající z pokožky hlavy, nelze však zatím ostatní ochlupení, alespoň z hlediska funkce a vývoje, opominout.

Co stálo za zrodem „nahé opice“? Jaké důvody vedly ke ztrátě hustého ochlupení těla, poskytujícího cennou tepelnou izolaci a jaké výhody vyplývaly ze zanechání dlouhé srsti na vrcholku hlavy?

Chceme-li se ptát po příčinách ztráty husté kožešiny a naopak enormního růstu vlasů, mohly by je zodpovědět následující teorie.

2.2. Teorie vzniku lidského „hair pattern“²²

První, lehce kontroverzní teorie vychází z předpokladu, že mezi sběračstvím a lovem existovala fáze vodního způsobu života. Jedná se o „akvatickou teorii“. Podle ní jsme srst ztratili v důsledku adaptace na vodní prostředí (stejně jako ostatní mořští savci) ovšem s ponecháním vlasů, coby ochranou před slunečním zářením. Enormní délka vlasů prý při pohybu ve vodě mohla být užitečná

²¹ Stává se však, že se růst vlasů vymkne běžnému normálu a neomezuje se pouze na oblast hlavy. Enormní růst v obličejových partiích bývá doprovázen i nadměrným ochlupením po celém těle (pokryto bývá přes 90 procent těla), výjimkou jsou jen holé dlaně a chodidla. Tento dědičný defekt je znám jako „hypetrichosis“ nebo „vlčí syndrom“.

²² charakteristicky lidský model (vzorec) osrstění

mláďatům, která se tak mohla svých plovoucích rodičů snadno přidržívat. Jak však Morris podotýká²³, tato domněnka je poněkud „přitažena za vlasy“.

Ve prospěch zastánců akvatické teorie však prokazatelně mluví směr růstu lidského ochlupení: „Podrobný výzkum ukazuje, že směr nepatrných chlupů na našich zádech se nápadně liší od směru srsti ostatních lidoopů. U nás směřují dozadu a ke středu směrem k páteři. Tento směr je shodný se směrem proudění vody při plavání. Kdyby byl vlasový pokryv přizpůsoben dřív, než zanikl, pak by narůstal právě tímto způsobem, který zmenšuje odpor vody při plavání“.²⁴

Teorii podporují i další, zatím nezodpovězené otázky: Jak je možné, že šimpanz- náš nejbližší příbuzný- s námi požitky z vody nesdílí? A jak jinak vysvětlit tlustou vrstvu podkožního tuku než adaptací na chladné vodní prostředí?

Další teorie hledající pádnou příčinu ztráty srsti se opírá o termoregulační funkci potních žláz. Ty lovícího lidoopa na holé kůži ochlazovaly ve chvílích fyzického vypětí daleko efektivněji než kdyby si zachoval svůj původní kožich. Vlasový pokryv na hlavě se tak dá vysvětlit jako zůstatek srsti – ochrana před prudkým sluncem v oblasti afrických savan. Zdálo by se, že enormní počet fungujících potních žláz (kolem dvou až pěti miliónů) teorii podporuje: „Tyto žlázy spolu s holou pokožkou zajišťují maximální odpařování. Vzniká nám tak nejvýkonnější ochlazovací systém mezi savci. A není bez významu, že na pokožce hlavy, kde se teplo přímo nevyrábí, evoluce člověku dovolila ponechat si vlasovou příkrývku.“²⁵

Tato hypotéza se ještě v roce 1971 jeví Morrisovi jako dost pravděpodobný důvod ztráty husté srsti. V pozdější publikaci však tezi zpochybňuje s tím, že objasňuje pouze typ vlasů afrických – velmi silné a kudrnaté, vytvářející kolem hlavy huňatý porost, chránící mozek před prudkým sluncem. Původ dlouhých, splývavých vlasů, typických pro oblasti severu, tak objasněn není, přičemž autor rovnou navrhuje myšlenku, že by dlouhé vlasy plnily funkci tepelné pokrývky těla. Daleko efektivnější by pak bylo udržení srsti.

²³ Morris, D.: The naked woman. London, Jonathan Cape 2004, str. 6

²⁴ Morris, D.: Nahá opice. Praha, Mladá fronta/ Naše vojsko/ Smena 1971, str. 35

Zatím se nejpříjemnější teorií jeví role typicky lidského vlasového „patternu“ ve smyslu vlajky nebo ukazatele druhu.

Jelikož primáti jsou tvory vizuálně založenými, vystavování nápadných znaků mohl být nejrychlejší a nejefektivnější způsob, jak se stát vlastnímu druhu dobře identifikovatelným, a vizuálně se odlišit od našich nejbližších příbuzných: „Naši předci v dobách prehistorických byli s nahými těly a dlouhými vlasy snadno zaznamenaní na dalekou vzdálenost, přičemž při přiblížení bylo snadné rozlišit i pohlaví. Samci s chlupatou tváří tak nemohli být zaměněni za samice s tváří holou“.²⁶ Viditelný rozdíl „hair patterns“ obou pohlaví (hustší ochlupení samců a růst vousu oproti hladké pokožce samic) se tak stává druhotným pohlavním znakem a součástí sexuálního dimorfismu.

2.3. „Hair pattern“ – mužská a ženská specifika

Ztráta srsti a odlišná míra chlupatosti mužů a žen se podle Morrise dají opodstatnit jako společné jmenovatele ve službách sexuality. Evoluce tak mohla mít důvod, proč dvounohého nahokožce zvýhodnila a rozlišila vzhled obou pohlaví.

Dospělým opičím samcům hustá hříva mj. slouží pro divoké vzezření při bojích o sexuální dominanci ve skupině. Výskyt typicky samčího ochlupení by mohl mít i v případě člověka stejnou příčinu. V této souvislosti se pak v anglických textech setkáme s termínem „*epigamic hair*“ pro označení viditelně chlupatějších míst na mužském těle – na obličeji, prsou, zádech a končetinách. Přírodní výběr tak růst „*epigamic hair*“ zvýhodnil stejně jako kontrastující nahotu žen.²⁷

Klíčovou roli pro míru ochlupení hrají pohlavní hormony, jež v pubertě spouštějí růst pubického ochlupení a vousů – znaků sexuální zralosti. Odtud pochopitelně plyne asociace „chlupatost“ (správněji „hairiness“) = potence, plodnost.

²⁵ Cooper, W.: *Hair: Sex, Society, Symbolism*. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 16

²⁶ Morris, D.: *The naked woman*. London, Jonathan Cape 2004, str. 7

²⁷ Cooper, W.: *Hair: Sex, Society, Symbolism*. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 17

Jakékoliv ochlupení, včetně vlasů, je tedy v mnoha kulturách asociováno se sexualitou a schopností reprodukce, i když vlasy samotné se sexuální dospělostí nemají společného zhora nic. Biologicky jde u obou pohlaví o identický materiál, který je teprve pod vlivem kultury přeměněn na sekundární pohlavní znak,²⁸ a podle toho je také upravován. Stejně jako v případě srovnání šimpanze a člověka, i muži a ženy přes viditelné rozdíly jejich „hair patterns“ vychází ze společného základu – stejného potenciálu a rozmístění folikulů; ty jen čekají na spuštění příslušných hormonů: „Mužské hormony zajišťují růst ochlupení na těle. Na růst vlasů však mají opačný vliv. Je-li žena při rakovině prsu léčena testosteronem, mohou jí růst vousy a vypadávat vlasy nad čelem. A naopak, dostává-li muž při rakovině prostaty estrogen, bývá ochlupení na jeho těle podobné spíše ženskému a vousy mu rostou pomaleji.“²⁹

Zakódované asociování vlasů s plodností podporuje sexuolog P. Weiss, podle kterého jsou vlasy v přirozeném stavu, bez chemických a mechanických zásahů indikátorem, který nás na první pohled informuje o zdravotním stavu a mládí nositele. To je možné díky podvědomému detektoru věku, kterým odhadujeme stáří a atraktivitu ostatních, a který je kromě signálů jako jsou hladkost kůže či pohyblivost, nastaven i na zaznamenání lesku vlasů.³⁰

Zdravé a bujně rostoucí vlasy se tak stávají zbraní, která pomůže upoutat pozornost opačného pohlaví; u žen se dokonce manipulace s vlasy („hair preening“ – hlazení vlasů) stává součástí vzorce takového chování, které se obecně považuje za přitažlivé.³¹

Pokud se na chování žen při interakci s atraktivní osobou druhého pohlaví zaměříme, ve většině případů zaznamenáme časté doladování a kontrolování účesu, pohazování hlavou či přehazování vlasů přes rameno. Tato gesta se jakoby

²⁸ Morris, D.: Lidský živočich. Praha, Knížní klub a Balios 1997, str.126,127

²⁹ Oakley, A.: Pohlaví, gender a společnost. Praha, Portál 2000, str. 28

³⁰ Weiss, P.: Sexuální deviace. Praha, Portál 2002, str. 118

³¹ tamtéž, str.141

mimoděk vloudí do celkového gestického projevu a objevují se i u žen, které dlouhými vlasy nedisponují.

Morris hru s vlasy či pohlázení hlavy také považuje za eroticky vnímaná gesta a součást sexuálního chování.

Touhu po hlazení a upravování srsti³² jsme zdělili po primátech, proto ani dnešního člověka toto puzení neopouští: „Protože je naše tělo z větší části holé, soustřeďuje se naše hlavní pozornost na oblast hlavy, kde dlouhé a bujně vzrostlé vlasy poskytují nejvíc příležitostí k upravování. Nejvíce se jim věnují upravovatelé – specialisté: holiči a kadeřníci, a to daleko více, než by se dalo vysvětlit pouhými hygienickými důvody. Není zcela jasné, proč vzájemná úprava vlasů se nestala součástí našich obyčejných domácích společenských schůzek.. Zdá se, že vysvětlení nám poskytne sexuální význam vlasů.. Sexuální asociace vedly nevyhnutelně k tomu, že pohlázení hlavy nebo hra s vlasy má dnes příliš erotický význam.. Jestliže je tedy skutečné upravovací jednání ze společenských schůzek zcela vyloučeno, pak je nutno nalézt místo toho nějakou náhradu. Dokonalou odpovědí je kadeřnický salón. Tam se zákazník či zákaznice může do libosti vyžít ve své touze být upravován, aniž by se musel obávat, že se do celého procesu vloudí sexuální prvek.“³³

Vraťme se ještě k vlivu hormonů na růst vlasového porostu i na jeho ztrátu.

Ačkoliv řídnutí růstu vlivem věku je obvyklý jev doprovázející stárnutí obou pohlaví, výskyt pleši se v drtivé většině týká jen mužů.

Nabízí se otázka, zda i v tomto případě platí již zmíněná rovnice „hairiness= potence“, ovšem převrácena jako „hairless (holost, plešatost)= ztráta potence = ztráta atraktivity.

³² Upravování srsti u primátů a její vzájemné čištění je součástí tzv. komfortního chování, neútočné činnosti, která významně posiluje přátelská pouta ve skupině, a má důležitý sociální význam.

³³ Morris, D.: Nahá opice. Praha, Mladá fronta/ Naše vojsko/ Smena 1971, str.122

Tento přirozený jev není neoblíbeným tématem různých výzkumů, ať už se týkají plešatosti a hypotéz kolem jejího vzniku, nebo otázkami kolem preferencí týkajících se „chlupatosti“ opačného pohlaví.

V roce 1996 publikovali američtí psychologové F. Muscorella a M. R. Cunningham studii zabývající se společenským významem mužské pleši a podobností s těmi primáty, u nichž se také plešatění v určitém věku objevuje.³⁴

To se u některých druhů primátů vyvinulo jako signál dosažení sociální zralosti, vyššího sociálního statusu a nástupu stárnutí, v jehož důsledku se snižuje agresivita samců a zvyšuje se chování podporující péči a starost o partnery a potomky.

Oba autoři také zrealizovali výzkum, kdy mužům i ženám bylo předloženo šest mužských modelů s různou úrovní vlasového porostu (zcela vlasaté, s ustupujícími vlasy a plešaté) a s různou mírou vousatosti (s plnovousem, knírkem a bez). Účastníci hodnotili dojem ze zmíněných typů pomocí dvaatřiceti přídavných jmen. Výsledek byl ten, že muži s vousy a s pleší (či ustupujícími vlasy) byli hodnoceni jako starší oproti mužům oholeným a s vlasy. Kombinace vousů a bujných kadeří působila na hodnotící agresivněji a mladicky nevyzrále. Plešatost sama byla spojena s dosažením vyššího sociálního statusu.

V jiném výzkumu Britské univerzity³⁵ se respondentek ptali přímo, jaký je jejich postoj k mužskému ochlupení na prsou, zádech a údech: 10 procent žen uvedlo, že je přemíra porostu na těchto místech „vyloženě odpuzuje“, 28 procent uvedlo že nepřitahuje, dvanácti procentům byla otázka jedno, 25 procent žen odpovědělo, že jim ochlupení připadá atraktivní jen v případě že nevybočuje z normálu, a dalších 25 procent shledalo mužské ochlupení „velmi atraktivním“.

³⁴ Muscorella, F., Cunningham, M.R.: The evolutionary significance and social perception of male pattern baldness and facial hair. Dostupné na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Baldness>, 9.1. 2006

³⁵ tento výzkum je podrobně popsán in: Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 17

I bez přitakání výzkumných šetření je jasné, že proces řídnutí vlasů není jevem přidávajícím na sebevědomí. Jestli se však za obavou z ustupujících koutů skrývá biologicky neopodstatněná rovnice „hairless“= ztráta potence, nebo jiné faktory, lze jen spekulovat. Ty samé hormony, zodpovídající za růst pubického ochlupení a „epigamic hair“ totiž způsobují i plešatění – alopecii. (Protože se tato forma plešatění – charakteristický ústup vlasové linie – prakticky nevyskytuje u žen, je nazývána „androgenní alopecie“.) Na vině je krom genetického dědictví a vnějších marginálních faktorů hlavně testosteron, přesněji řečeno jeho přeměna v důsledku metabolických procesů na hormon dihydrotestosteron (DHT). Ten má klíčový vliv na zkracování růstové fáze a vypadnutí vlasu.³⁶

V této kapitole jsme se pokusili nastínit biologické mechanismy a příčiny růstu vlasů a ochlupení. Pokud se lidský „hair pattern“ skutečně vyvinul jako vizuální signál pro upoutání potenciálních sexuálních partnerů, pak vlasům obecně lze přisoudit erotický charakter. U mužů je tato konotace s přihlédnutím k „epigamickému ochlupení“ o něco pochopitelnější než u žen, u těch však kontrastující tělesná nahota zvyšuje vizuální účín vlasů a co je hlavní, dává prostor imaginaci.

Na mužském těle je totiž oproti tělu ženskému víc veřejně odhalitelných míst s porostem. Ženino jediné výrazné ochlupení – pubické – je intimního charakteru a zůstává zakryto; do ženských vlasů se tak projektuje představa skrytého pohlavního znaku. Na vlasy tak lze nahlížet jako na symbol pubického ochlupení a ženskosti samotné.³⁷

³⁶ Dostupno na: <http://www.vlasy.info/leky/folixil/+DH>, 15.11.2007

³⁷ Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 65

3. K symbolice vlasů ženských

„Úprava vlasů dodává ženě půvabu, u muže vyjadřuje jeho povahové rysy.“³⁸

D. Diderot

Lidské vlasy jsou unikátním pojítkem a současně podtrhnutím odlišnosti obou pohlaví: v mužských vlasech je vetkána mužnost, síla, potence, v ženských vlasech ženskost, plodnost, smyslnost.

Nás zajímá, jak s těmito atributy daná společnost, kultura či historické období nakládá. To závisí na duchovním zaměření či klimatu společnosti; ta buď sexualitu zastírá a vytlačuje, nebo ji veřejně přiznává a transformuje ji do vnějšího znakového projevu. (Příkladem budiž renesanční móda zdůrazňování genitálních partií na pánských oblecích i brněních, či bujný růst vousu a dlouhých vlasů.³⁹)

Ač mají obě pohlaví pro symbolické zacházení stejné výchozí pozice, významy a akcentace jejich potenciálu se liší.

Zatímco symbolika ženských vlasů zůstává v rámci erotickém, mužská symbolika, ač tento rámec sdílí také, překračuje jej, a to v souladu s rolí a statutem, který je muži v rámci společnosti přisouzen. Vnímání této symboliky je těsně provázáno s konkrétním pojetím mužské a ženské role – „genderem“⁴⁰.

Ženské vlasy jsou většinou prezentovány jako „korunka krásy“, nezbytná součást múz básníků a malířů, zkrátka jako něco, co pro svou haptickou přitažlivost svádí k dotyku.

³⁸ Kybalová, L., Herbenová, O., Lamarová, M.: *Obrazová encyklopedie módy*. Praha, Artia 1973, str. 323

³⁹ Komárek, S.: *Cyklus vousu*. In: *Sto esejů o přírodě a společnosti*. Praha, Vesmír 1995, str. 91

⁴⁰ gender- „sociální konstrukt, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností.“ In: Oakley, A.: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha, Portál 2000, str. 11

*Chtěl bych dnes v noci
čechrat vlasy tvoje.
Rozbuší srdce a zrychlí dech,
když do nich vjedou ruce moje...*⁴¹

Ženské vlasy nepokrytě vábí, tak jako vábí žena, „společností naučená pohlížet na sebe jako na estetický předmět a mít proto neustále na paměti hledisko krásy, elegance.“⁴²

3.1. Vlasy zakrývající, vlasy zakrývané

*„Posuďte to sami: Sluší se, aby se žena k Bohu modlila s nezahalenou hlavou?
Cožpak vás sama příroda neučí, že pro muže jsou dlouhé vlasy hanbou, kdežto pro ženu ctí?
Vlasy jsou jí totiž dány jako závoj.“*⁴³

Nahlédněme na ženské vlasy v pojetí dvou náboženství – křesťanství a islámu. Možná nikde nejsou vlasy tak viditelným znakem sexuálního statusu, jako při jejich zahalování a vystavování. Status vdaná – svobodná, počestná – promiskuitní nebo vážená – opovrhovaná, lze dobře určit i délkou či účesem, ale právě zahalení je jednoduchým a dobře viditelným aktem, jehož symbolika je dobře srozumitelná. V jedenácté kapitole epištoly Korintským nalézáme oddíl věnovaný ženám při modlitbě, který jako jediný z biblické Novozákonní části podává výpověď o nazírání ženských vlasů v období prvotní církve. Tento text však není jasně srozumitelný, stejně jako jednoznačná interpretace toho, proč vlastně apoštol Pavel nabádá k zakrývání vlasů při modlitbě: „a každá žena, která se modlí nebo prorocky mluví s nezahalenou hlavou, zneuctívá toho, kdo je jí hlavou; je to jedno a totéž, jako kdyby byla ostríhaná. Jestliže si žena nezahaluje hlavu, ať už se také ostríhá. Je-li však pro ženu potupné dát se ostríhat nebo obolit, ať se zahaluje. Muž si nemá zahalovat hlavu, protože je obrazem a

⁴¹ autor nezjištěn, dostupné na:

<http://www.minimax.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=2692>, 28.11.06

⁴² Bourdieu, P.: Nadvláda mužů. Praha, Karolinum 2000, str. 90

⁴³ 1 Kor 11, 13 - 16

odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže. Proto má žena mít na hlavě znamení moci kvůli andělům.“⁴⁴

O tradici zahalování nelze s jistotou říci, kdy započala a proč: „Zdá se, že první zmínka o povinnosti ukryvat ženské vlasy pod šátkem pochází z asyrského zákonodárství (asi 1000 let před Kristem). To nařizovalo dívkám, vdaným ženám a milenkám svobodných mužů, aby nosily hlavy zakryté šátkem. Zahalené ženy byly nedotknutelné, nezahalené se ochraně netěšily (otrokyně, prostitutky, svobodné ženy). Tóra nic podobného nenařizuje, ale židovské ženy biblického věku šátky nosily“⁴⁵. Ženám podezřelým z cizoložství bylo uloženo na znamení hanby vlasy nepřikrývat.

Máme pod symbolikou závoje sloužícího k zakrývání vlasů v židovsko-křesťanském okruhu hledat stejný význam, jaký je přikládán v muslimských zemích „hidžábu“ (z arabského „hadžaba“- zahalit) – roušce, kterou si muslimky zahalují vlasy, ramena i hrud’?

Hledání podstaty zahalování vlasů muslimských žen je totiž na rozdíl od zakrývání kadeří v židovsko-křesťanské tradici interpretováno jasněji, i když tradice pokrývání vlasů nevyplývá přímo z Koránu,⁴⁶ nýbrž až z interpretace následujícího textu: „...*A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby krom těch, jež jsou viditelné. A necht’ spustí závoje své na řadra svá. A necht’ ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům svých manželů nebo bratrům nebo synům svých bratrů či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chtíce, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen...*“⁴⁷ Ač by vlasy mohly představovat onu legální „viditelnou ozdobu“, byly povýšeny na úroveň nahoty a jejich nezakrytí je vnímáno stejně intenzivně, jako

⁴⁴ 1 Kor 11, 5- 11

⁴⁵ Chateau, L.: Francouzský zákon a islámská tradice.

Dostupné na: <http://www.literarky.cz/?p=archiv>, 14.1.2006, 19:57

⁴⁶ Pavlincová, H. a kol.: Slovník Judaismus, křesťanství, islám. Praha, Mladá fronta 1994, str. 376

⁴⁷ Korán, 24: 30-31 (překlad I.Hrbek, Praha, Academia 2000)

v evropské kultuře odhalená ňadra. Hidžáb má i funkci preventivní, neboť odvrací nežádoucí pozornost cizích mužů od půvabů ženy.⁴⁸

Hidžábu i závoji v křesťanské tradici lze přisoudit společný rys, tím je služba ve prospěch cudnosti. Neunikají nám však tímto společným jednoduchým motivem, motivy další, ne tak nápadné?

Vraťme se k jedenácté kapitole Korintským a jejímu desátému verši: „...*žena má mít na hlavě znamení moci kvůli andělům.*“⁴⁹ Jeho výklad je zastřen tajemstvím. Jedním z možných vysvětlení je, že v kontextu multireligiózní atmosféry helénistického Říma a Korintu výraz „znamení moci“ představuje šátek či amulet ochraňující vlasy před pozorností nadpřirozených sil – andělů; ty nutno chápat dvojznačně – tedy nejen jako posly Boží, ale i jako zlé, nástrahy strojící bytosti a démony.⁵⁰

Pokud na tuto hypotézu přistoupíme, vloudí se do symboliky vlasů i jejich magická přitažlivost pro nadpozemské síly, které není radno pokoušet. Lze připustit, že právě apoštol Pavel tímto veršem přisuzuje ženským vlasům symboliku, která se projevuje v pohanských a magických praktikách?

V dalším, již zmíněném patnáctém verši narážíme na další nejednoznačnost: funkci závoje totiž Pavel zároveň přisuzuje i vlasům samotným („...*Vlasy jsou jí totiž dány jako závoj*“). Z vlasů zakrývaných se tak stávají vlasy zakrývající. Narozdíl od islámu, kde zakrývající funkce zůstává pouze doménou hidžábu. Využijme tohoto verše a zaměříme se na vzniklou symbolickou dvojznačnost: vlasy jako objekt erotického či magického charakteru, který je záhodno ukrývat, a vlasy, které samy zahalují a stávají se závojem čistoty.

V křesťanské tradici se dlouhé vlasy stávají symbolem kajícího a čistoty, a to díky zobrazování světic, vypočetných s rozpuštěnými vlasy zakrývajícími celé tělo (obr. 1, 2).

⁴⁸ Al- Nasr, M.: Závoj vysvobození „hidžáb“.

Dostupné na <http://islamweb.cz/clanek.php?id=39>, 14.1.2006, 21:20

⁴⁹ 1 Kor 11,10

⁵⁰ Novotný, A.: Biblický slovník. Praha, Kalich 1956, str. 29

Volně splývající vlasy se staly dokonce jedním z atributů světic - Marie Egyptské, sv. Anežky Římské a sv. Kláry.

Marie Egyptská a sv. Anežka jsou tradičně zobrazovány zahalené svými vlasy, neboť u nich obou se zahalení odehrává v duchovně významných momentech jejich života. U Marie Egyptské je to chvíle, kdy je na své přání obdařena vlasy, které ji zbavily přitažlivosti, díky níž žila v Alexandrii prostopášným životem a vydělávala si jako prostitutka. Poté coby kajícnice odešla do pouště za Jordánem, kde žila 47 let a vlasy jí sloužily k zahalení těla místo šatu.⁵¹

V případě světic hrají vlasy přesně opačnou funkci než je tomu obecně ve středověké symbolice, která vlasům přiznává silný vábivý potenciál a vidí v nich (a dlouhém vousu) především líheň neřesti: „Na hlavicí sloupu Genese v kostele Notre-Dame du Port v Clermontu vleče anděl za vous Adama z ráje, zatímco Adam za sebou táhne Evu za vlasy. Na mnoha portálech stojí na jedné straně socha dlouhovlasé ženy a na straně druhé její mužský protějšek, socha vousatého krále; obojí jsou obrazy smrtelných hříchů smyslnosti a pýchy“.⁵²

Nezakryté vlasy ve vrcholném středověku přísluší jen svobodným dívkám, které je nosí splétané do copu, a zřídka odolávají svodu přikrášlovat si je nakadeřením, což však církve považuje za marnotratnost: „Dobové dřevořezy ukazují, odkud pramení touha „po parádě“: hřeben drží ďábel. Na jiném obrázku je ďábel vidět v zrcadle, před nímž si dívka rozčesává vlasy“⁵³ (obr. 3).

Zpět k symbolice kajícnosti a čistoty: V příběhu sv. Anežky Římské, panenské mučednice a patronky panenství, která dala přednost raději smrti před tělesnou láskou, je zakrytí nahoty jejími vlasy přítomno při odsouzení ke smrti v plamenech. Alespoň podle papeže Damase, který tento později vyzdvihovalý detail ve svém oslavném hymnu uvádí. Také sv. Klára bývá zpodobňována s dlouhými vlasy,

⁵¹ Heinz-Mohr, G.: Lexikon symbolů-obrazy a znaky křesťanského umění. Praha, VOLVOX GLOBATOR 1999, str. 154, 296

⁵² tamtéž, str. 296

⁵³ Skarlantová, J.: Od fíkového listu k džínům. Praha, Grada Publishing 1999, str. 69

ovšem ta se jich se na znamení přijetí nového života naopak zbavuje, a to rukou sv. Františka, od něhož také přijímá řeholní šat.

Nezakryté rozpuštěné vlasy ve středověku přísluší ke statusu nevdaných panen, kdežto ženy vdané jsou povinny je zahalovat (u ortodoxních Židů se tento zvyk udržuje dodnes, vdané ženy nosí „sheitel“ – dámskou paruku). Srozumitelným znakem byl i způsob upravení. Ještě na renesančních svatebních portrétech se rozprostovlasaté zobrazují nevěsty a panny, kdežto vlasy kurtizán či personifikované světské lásky bývají spletené do copu.⁵⁴ (Není bez zajímavosti, že přízvisko Máří Magdalény se dá přeložit i jako „*gaadal*“ - zaplétat. Marie Magdalská by tedy znamenalo ženu se zaplétanými vlasy, jejichž nositelka mohla být považována za ženu lehčích mravů.⁵⁵)

Viditelné vyjádření statusu „vdaná X svobodná, neposkvrněná X promiskuitní“ přetrvalo vrcholný středověk a přežilo v lidové tradici: „Řada našich lidových svatebních písní zdůrazňuje okamžik, kdy se nevěsta loučí se svým dívčím účesem, protože si od této chvíle musí krásné vlasy „zavíjeti po všechny časy“⁵⁶. Až pozdní středověk od tohoto zvyku upouští a i vdané ženy tak mohou své vlasy vystavit opěvování básníků.

⁵⁴ Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění- klíč k uměleckému odkazu minulosti. Praha, Svoboda 1991, str. 486

⁵⁵ <http://mujweb.cz/www/mat/theology/Magdalene/magdalene.htm>, 9.1.2006, 13:25

⁵⁶ tamtéž

Obr.1

Obr.2

Obr.3

*Bud' veleben tvůj hustý, dlouhý vlas,
jenž zláta lavinou se k skráním řítí,
ve slunce září plně nad topas
a stínu když tvé ouško musí skryti,
jak lísky kůra leskne se a svítí!
Víc vůní v něm, než na obloze hvězd,
víc jisker v něm než na obloze hvězd,
jak lilie kmitá jím tvůj bílý vaz.
Ó nech mne u tvých nobou věčně sníti-
tvůj hladit vlas jest líp než víno píti!*

*Ó spust' jej dolů! Přes zbořenou bráz
jak vodopádu letí vlnobití,
ať touhy moje spějí za ním v ráz
a jeho bleskných paprsků se chytí,
ve houpající na nich! Nechám hrměti
v ně motýlů roj, dvojích polibků,
až spletou z nich si vonnou kolíbku,
Kam Kupidu se skryje v lásky čas,
až budu št'asten u tvých nobou dlíti-
tvůj hladit vlas jest líp než víno píti!*

*Pod tíží svou on jak Démětry klas
se kloní, jak proutí vrby v síti,
a každou chvíli tryskne z něho jas,
jak z větví myrt, které fénix vznítí,
když v sobě tuchu nesmrtnosti cítí.
Ten fénix, láska tvá, ta hoří v něm,
nad čelem krásy tká ti diadém
a kmitá hvězdou v stínu dlouhých řas.
Ó nech mne u tvých nobou věčně sníti-
tvůj hladit vlas je líp než víno píti!*

*Jak rozřeznutý zlatý ananas,
v němž št'avnatých zrn dýmanty se třpytí,
své srdce, plné písni na tvůj vlas,
ti podávám. Chtěj milostivá býti!-
Tvůj hladit vlas jest líp než víno píti!*⁵⁷

⁵⁷ Vrchlický, J.: Balada o vlasech mojí paní. In: Sny o štěstí. Praha, Československý spisovatel 1986, str. 151

3.2. Vlasy opěvované

Přitažlivý potenciál a další specifické vlastnosti z vlasů dělají ideální předmět erotické a estetické fascinace. Spojeno v jedno – v objekt romantické touhy: „Jejich barva, tvar, struktura, lesk a vůně dráždí smysly a zůstává v paměti. Tyto smyslové vlastnosti jsou navíc obestřeny aurou magie, mýtů a symboliky. Výsledkem je vysoce ceněný a emocionálně zabarvený objekt, podněcující sentiment a básnickou obrazotvornost. Básník vlasy milěnčiny ověňuje vlastnostmi jako: „laskající“, „hladké“, „hedvábné“, „saténové“, „vlasy jako pavučinka“; a dává jim aktivní charakter slovy jako „vlající“, „vznášející se“, „vlnící“, „proudící“. Zvukomalebná slova a hojnost metafor, které se v souvislosti s vlasy naskýtají, z nich hned po očích dělají nejopěvovanější fyzický atribut ženy v literatuře.“⁵⁸

*...Vlasů proud se šíjí na bělostnou
v opojivém tulí znavení,
hned ji balí, hned se vnadou skvoznou
pyšní v jemném nader zvlnění.⁵⁹*

A nejsou krásné jen metaforicky, zkrášlují ženinu tvář i v praxi: rámuje obličej, zvláště pokud je zdůrazněn objem, dělají velké obličejové rysy opticky menší a přispívají k harmonii tváře. Harmonie, jak známo, je spolu se symetrií od dob antiky ve vnímání krásy hluboce zakořeněna. Prameny vlasů (v této souvislosti právě na antických sochách či portrétech) jsou pro svou tvarovatelnost a flexibilitu účinným dovrшитelem harmonického dojmu.

⁵⁸ volně přeloženo. Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 221-222

⁵⁹ Kučera, K.: Básně, Praha 1883, s. 21-22

„Krása spočívá ve tvaru.“⁶⁰

Slova umělce z osmnáctého století vystihují podle Umberta Eca dědictví antického pojetí krásy, v tomto případě důkladně analyzované a dobově aktualizované klasicistním malířem W. Hogarthem:

„Vlasy však jsou dalším, dosti výmluvným příkladem, neboť je jim určeno být především ozdobou, což se jim většinou daří díky tvaru, jebož přirozeně nabývají nebo který jim umění dodá.

Milejší jsou kadeře rozpuštěné. A četné vlnky a kudrny jdoucí proti sobě a přirozeně se proplétající uchvátí oko, aby je s potěšením sledovalo, zvláště pak pohupuje-li jimi něžný vánek. Básníci to vědí a vědí to i malíři, kteří půvabné prstýnky vlnící se ve vetru ztvárnili.

Předvedme si, nakolik je, stejně jako u každé jiné zásady, radno vyvarovat se přehnané spletnosti: tytéž vlasy, avšak rozčuchané a neuspořádané, působí nelibě, neboť oko je na pochybách s neví, jak sledovat takovou změť neupravených a zacuchaných linií.

Nicméně dnešní móda dam nosit část vlasů spletených v týle, na způsob dvou svíjejících hádků, u hlavy hustších a postupně se tenčících, přirozeně se přizpůsobujících linií ostatních vlasů a sepnutých nahoře, je nesmírně pitoreskní. Splétat takovým způsobem větší či menší část vlasů do copánků je důmyslný způsob, jak nepřekročit míru, aby se zachovala krása.“⁶¹

Fascinace eroticko – estetickým potenciálem vlasů neustí jen v jejich oslavování skrze estetická pojednání, básně či výtvarné umění.

Zvláštní a svým způsobem uhrančivý potenciál této matérie zanechal svůj otisk i v mýtech, pohádkách a legendách. Ten, kdo v dětství objevil svět klasických pohádek a jejich ilustrací, ví, že dlouhé vlasy ke krásným pannám, princeznám a bohyním patří. Jsou součástí čehosi drahocenného, co je nelehko dobýt, o co je třeba usilovat. Dlouhé kadeře jsou i obvyklým atributem vodních žínek, lesních panen, divoženek, nymf a sirén – reprezentantek mytických svůdkyň, vábících své oběti na vnadidlo spoře oděného těla prosvítajícího skrze prameny vlasů spadajících po pás (obr. 4, 5).

Zatím jsme o ženských vlasech hovořili v obecné rovině, nehledě na jejich barvu či strukturu. Ano, krásným vlasům se dostává přízně a ocenění, ale s pomocí parafráze klasika konstatujme: všechny vlasy jsou krásné, ale některé jsou krásnější. Proč je některá barva preferována tak, že se z ní zrodí transatlantický ideál krásy (ba i kulturní fenomén), a proč je jiná přijímána s rozpaky a vkusem značně nestálým?

⁶⁰ Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 275

⁶¹ Hogarth, W.: „Analýza krásy“, 1753, in: Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 257

Obr.4

Obr.5

3.3. Vlasy barvou prosycené

*Vlas jantarový, zlato na skrání,
jež vánek čechrá nad úbělem sněžným..*⁶²

Stabilní popularitě v evropském ideálu krásy se už od starověku těší barva blond. Ta, docílená cestou chemie, a bez jejího přičinění, vzbuzuje protikladné asociace. Přírodně plavé vlasy jsou spojovány s dětskou nevinností, mládím, se vzácným a čistým, co ve své jedinečnosti a čistotě nemusí mít definitivního trvání.

*„K ránu strhl se zas veliký vítr a na klíně své staré matičky probudilo se místo stařečka krásné zlatovlasé dítě, boží slunéčko, dalo matce sbobem a východním oknem vyletělo ven.“*⁶³

Zřejmě největší vliv na tyto asociace má podobnost plavé barvy s barvou zlatou a její časté metaforické zaměňování. *„...dvanáct je panen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy.. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi i po moři.“*⁶⁴

Zlato – nejvzácnější z kovů – odkazuje ke světlu, slunci; z čehokoliv dělá hodnotné a drahocenné, je barvou ideálu: *„...a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny z hlavy až na zem, a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.“*⁶⁵

Symbolický význam zlatého vlasu je jevem prostupujícím pohádky a legendy více zemí. Z nejznámějších zlatovlásek jmenujme arménskou *Zoulvisii*, keltskou *Niam Chinnoir* („jasná, krásná, žena krásnější než slunce“⁶⁶) nebo severskou *Sif*, manželku germánského boha Thora, jejíž vlasy, symbolizující zlaté obilí, jí ve spánku ustríhl bůh ohně Loki: *„Když ráno Thor spatřil Sifino neštěstí, byl bez sebe. Loki se bránil, že šlo o žert a slíbil, že požádá trpaslíky, aby náhradou za vlasy upředli ze zlatých nití paruku. Dílo*

⁶² Bembo, P.: Verše. in: Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 216

⁶³ Erben, K.J.: Tři zlaté vlasy děda Vševěda. In: Zlatý věnec. Praha, Albatros 1973, str. 80

⁶⁴ Erben, K.J.: Zlatovlásky. In: Padesát pohádek východočeských autorů (ed.: Chaloupka, O.). Hradec Králové, Kruh 1981, str. 12

⁶⁵ Erben, K.J.: Zlatovlásky. In: Padesát pohádek východočeských autorů (ed.: Chaloupka, O.). Hradec Králové, Kruh 1981, str. 14

⁶⁶ Cotterell, A.: Encyklopedie mytologie. Čestlice, REBO Productions 1999, str. 222

bylo pozoruhodné: paruka byla tak lehká, že závan vzduchu dokázal přízi rozevlát, vypadala skutečně, že jako kouzlem přirostla Sif k hlavě.“⁶⁷

Zlatý vlas jako symbol jedinečného a vzácného je pak zastoupen i v příběhu, který položil základy evropského ideálu romantické lásky, o Tristanovi a Isoldě: „*Dcero královská...Jednoho dne vletěly do bradu Tintagel dvě vlaštovky a přinesly jeden z tvých zlatých vlasů. Pomyslel jsem si, že přinesly dobrou vůli a mír, a proto jsem se přeplavil přes moře, abych tě našel..Podívej, tady je do mého erbu vetkán mezi ostatní vlákna tvůj vlas: vlákna ztratila lesk, ale tvůj vlas stále září.“⁶⁸*

Symbolika plavých vlasů se v pohádkách a legendách těší jisté vznešenosti.

D. Morris je reflektuje o něco přízemněji: „...Je překvapující, že když se žena rozhodne změnit si svou přirozenou barvu vlasů, volí takovou, která dominuje nad všemi ostatními – blond. Přes devadesát procent těchto žen se dobrovolně stává blondýnkami. Co je na té barvě tak zvláštního, že vždy existuje víc blondýn umělých než těch pravých?“⁶⁹

Podle výzkumu německých vědců a sexuologů se světlé vlasy shodují s vyšší hladinou ženského hormonu estrogenu. Tomu nasvědčuje fakt, že po porodu by v důsledku poklesu hormonů měly světlé vlasy tmavnout. Zhruba po dosažení třiceti let jsou nepřibarvované vlasy barvy platinové blond výjimkou.

Přírodní blondýnky a rusovlásky navíc prý produkují šestkrát více feromonů než jiné ženy. Řečí zoologa lze říct, že jejich „vůně“ je pro samce nejvábivější. Světlé vlasy navíc přispívají k juvenilnímu vzhledu, který by u dospělého muže měl vyvolávat ochranné tendence asociované dětstvím („take care of me signals“).⁷⁰

Význam hraje také jemná struktura, způsobena tenkostí vlasového vlákna.

Enormní tenkost vlasu je však eliminována počtem přibližně 140 000 vlasů na hlavě, což je nejvíce ze všech ostatních vlasových typů, na dotek se blond vlasy zdají nejjemnější ze všech.

⁶⁷ Cotterell, A.: Encyklopedie mytologie. Čestlice, REBO Productions 1999, str. 222

⁶⁸ Johnson, R.A.: Věčný příběh romantické lásky. Praha, Portál 2003, str. 80

⁶⁹ Morris, D.: The naked woman. London, Jonathan Cape 2004, str. 18

⁷⁰ tamtéž

Touha po těchto kvalitách, které lze považovat za přispívající k obrazu ryzí feminity, vedla ženy antického Řecka a Říma k vynalézání odbarvovacích metod, s jejichž pomocí by vlasy vysílaly stejné signály jako pravé blond. O popularizaci této barvy se pak zasloužily římské prostitutky, díky nimž se blond začala asociovat s profesionální sexualitou a lascivností.⁷¹

Zatímco se blond stabilně drží v masové oblibě, barvou těžko vyzpytatelné přízně a jisté kontroverze je barva zrzavá.

„*Rote haar, Gott banahre*“⁷² (německé přísloví)

Postoje k této barvě byly vždy značně proměnlivé a rozporuplné. Největší módní oblibě se jí dostalo za časů renesanční Itálie a alžbětinské Anglie. Móda je však jevem vrtkavým. Pomine-li, vkrade se do obecného povědomí k zrzavé spíše nedůvěra a ostražitost: „Odborníci zaznamenali, že v románech artušovského cyklu jsou rytíři s rudými vlasy zbabělci, zrádci a ničemové, zatímco o několik století dříve se Isidor ze Sevilly domníval, že nejkrásnější barva vlasů je plavá a rudá.“⁷³

Zrzavé vlasy byly zvláště za procesů s čarodějnicemi v šestnáctém a sedmnáctém století znakem, který neblaze upoutával pozornost okolí. Rusovlasé ženy často končily na hranici jako prohlášené za čarodějnice a ďáblovy nevěstky.

Kde vznikla a odkud se bere podezřívavost vůči zrzavé? Tento předsudek zřejmě historicky poprvé veřejně formuloval Plútarchos ve své verzi mýtu o Isidě a Osiridovi. Zde vystupuje bůh Tyfón, kreatura zrzavá. Jeho moc bývala lidem symbolicky umenšována v období svátků skrze veřejné spílání na všechny zrzavé, během čehož byl v průvodu hnán zrzavý osel. Díky konotaci s ryšavým Tyfónem považovali Egypťané osla za démonické a nečisté zvíře.

Dalším aspektem, který ve starověku přispěl k nepříznivým asociacím na zrzavou barvu, byl význam červené, jež byla spojována s neúrodnou zemí.

⁷¹ Morris, D.: *The naked woman*. London, Jonathan Cape 2004, str. 20

⁷² „Zrzavý vlas, Bůh chraň“

⁷³ Eco, U.: *Dějiny krásy*. Praha, Argo 2005, str. 216

Biblickou obdobou zrzavého zvířete podobně zavrženíhodného statutu je liška. Liška ve Starém zákoně rozhodně nepřináší nic požehnaného: zkázu úrody („*Potom vzal pochodně, otočil vždy dvě lišky ocasy k sobě a mezi ně připevnil pochodeň. Pochodeň zapálil a lišky pustil do nepořádku obilí Pelištejců.*“⁷⁴) a úpadek („*Běda bláznivým prorokům, kteří následují svého vlastního ducha, ale pranic neviděli. Jako lišky ve zříceninách jsou tvoji proroci, Izraeli.*“⁷⁵).

Pel zrzavosti se pak vznáší nad biblickými postavami, které nejsou zrovna příkladem bohem oblíbených a vyvolených: Ezauem („*První vyšel červenohnědý a chlupatý jako kožíšek; toho pojmenovali Ezau.*“⁷⁶), Herodem („*V tu chvíli přišli někteří farizeové a řekli mu: „Rychle odtud odejdi, protože Herodes tě chce zabít. On jim řekl: Jděte a vyřídte té lišce: Hle, já vyháním demony a uzdravuji dnes i zítra, a třetího dne dojdou svého cíle.*“⁷⁷) a Jidášem Iškariotským. Na spojení Jidáše s liškou však v Písmu jakýkoliv odkaz chybí, Jidáš je však tomu navzdory za zrzavého někdy považován.⁷⁸ (Ke studiu této otázky doporučuji publikaci „The Roots of Desire: The Myth, Meaning, and Sexual Power of Red Hair“ autorky Marion Roach⁷⁹.)

K příznivé pověsti v křesťanském okruhu nepomohlo zrzavé barvě ani spojení s povětšinou ryšavými Kelty, kteří vynikali v praktikách magických a uctívali rusovlasá božstva – ta v církevních představách splynula s představou démonů a ďábla.⁸⁰

⁷⁴ Sd 15, 4-5

⁷⁵ Ez 13, 3-4

⁷⁶ Gn 25, 25

⁷⁷ Luk 13, 31-32

⁷⁸ např. v Shakespearově „Jak se vám líbí“ (akt III, scéna IV): ROSALINDA: His very hair is of the dissembling colour. CELIA: Something browner than Juda's marry, his kisses are Juda's own children.

⁷⁹ Roach, M.: The Roots of Desire: The Myth, Meaning, and Sexual Power of Red Hair. Bloomsbury USA, Bloomsbury 2005

⁸⁰ Baleka, J.: Modř, barva mezi barvami. Praha, Academia 1999, str. 40

Podobně jako blond vlasům, je i zrzavým ve světě umění věnován poměrně velkorysý prostor. V nedávno filmově zpracovaném románu „Parfum“⁸¹ je klíčovou postavou rusovlasá dívka, která se nedobrovolně stane poslední nezbytnou esencí pro vytvoření zázračného parfému na feromonové bázi. Příběh využívá motivu z knihy „Le Parfum de la Femme“ (1886) Augustina Galopina. Ten zde říká, že pach žen se liší v závislosti na barvě vlasů: rusovlásky prý voní ze všech žen nejvíc (po fialkách), hned potom brunetky (vonící po ebenu) a posléze blondýnky, jejichž vůně (také fialková) je však téměř neznatelná.⁸²

I když hned po rusých vlasech jsou jako nejvoňavější uvedeny vlasy hnědé, v porovnání s blond a rudou, je barva hnědi „popelkou“ mezi barvami a je těžké se zde literárních odkazů vůbec dohledat. Zdá se, že střízlivá hněď nevzbuzuje velké emoce, a nepodněcuje ani zájem básnického slova tuto barvu nějak metaforicky vyvyšovat, obásnit ji a vystavit ji nad všechny jiné.

*Žena ta, jež hnědé vlasy měla
pěkné silné formy, vážnou tvář...
žena ta, jež mnoho ženou byla
nezkažená zahálkou ni nudou
ani rozkoší, již prázdno rdousí*⁸³

Znamenají snad slova básníka, že „nezkaženost zahálkou ni rozkoší“, jíž charakterizuje hnědovlásku, není tak poutavým tématem, jako smyslnost a rozkoš, ke které inklinují barvy blond a zrzavá? V pohádkách a příbězích přísluší hnědé vlasy obyčejným dívkám, hodným, prostým, statečným, houževnatým. Nepobuřují ani neoslňují; připomínají zem, střízlivost, zdrženlivost, stálost, tradici, přirozenost. Pel erotičnosti je jim přisouzen jen pomálu.

⁸¹ autor Patrick Süskind

⁸² Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 77

⁸³ Zachar, J.H. in: Sex a tabu v české kultuře 19. století. (ed.: Václav Petrbok) Praha, Academia 1999, str. 131

Zato černé vlasy mají dispozice stát se tématem; jsou spojeny s typem osudové ženy. Kontrast tmavé barvy se světlou kůží dělá obličejové rysy ostřejší, výraznější a starší. Jsou pravým opakem juvenilní blond. Havraní vlasy podtrhují démonický charakter zlých královen, divoženek, záludných lesních panen a jezinek. Černá barva evokuje cosi tajemného, temného: „Vyjadřuje vznešenost a důstojnost, je v drsném protikladu ke všemu, co je pestré, veselé, povzbuzující. Je to barva vzdorného protestu, zlého tajemství, nicoty, smrti, vzdorného odříkání.“⁸⁴ Silný erotický aspekt v sobě černé vlasy mají (vzpomeňme třeba na Čelakovského „Tomana a lesní pannu“), ale ona tajemnost a démoničnost ponouká k větší opatrnosti a respektu ze skryté síly. Černovláška je ženou těžko polapitelného snu, ženou unikající.

*Vás tenkrát zjara čekal jsem ... V obzoru modrý zvučel jas.
Já napjal struny z paprsků, by echem chyt se v nich váš hlas.*

*Nuž rcete, kde jste tenkrát byla? A pod jakými zeměpásky?
Nuž rcete, či jste jaro žila? Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy?⁸⁵
...*

3.4. Vlasy viktoriánské

*...a jen tvá ňadra bílá kmitala tvým vlasem/
jak černými jezera víry/ dva květy leknínu.⁸⁶*

Pokud se vlasům v roli ceněného estetického a erotického objektu napříč stoletími stabilně dostávalo pozornosti ze strany umění, pak je pro ně století devatenácté „zlatým věkem“. Poezie a výtvarné umění devatenáctého století se opájí symboly. Veřejně potlačovaná sexualita a puritánství viktoriánské éry nutí umělce k vyjadřování erosu rafinovanějším a umělecky vytríbeným jazykem, jež často promlouvá právě skrze ženské vlasy: „Jejich magický a symbolický potenciál se

⁸⁴ dostupno na: <http://www.psychoterapie.estranky.cz/barvy-co-znamenaji> ,12.12. 2007

⁸⁵ Sova, A.: Ještě jednou se vrátíme. Praha, Aventinum 1926, str. 69

⁸⁶ Vrchlický, J.: Žeň času. Básnické dílo Jaroslava Vrchlického. Praha, Československý spisovatel 1963, s. 165

ve viktoriánské malbě, literatuře i populární kultuře stává posedlostí.⁸⁷ A to jak v interpretaci, tak při posuzování celkového vzezření ženy, pro viktoriánskou morálku tak důležitého indikátoru povahových kvalit: „vnější vzhled byl brán jako přesný odraz vnitřní (duševní) podstaty“⁸⁸. (Připomeňme znovu v této souvislosti předchozí kapitoly, ve kterých vlasům přikládáme sexuální podtext a funkci poutače pozornosti.) První pohled bývá upřen právě na ně, a na nich v mnohém závisí, jestli jejich úprava či vlastnost (kudrnaté, rozčuchané, zrzavé, blond, stažené..) nositelce přispěje ke kladnému hodnocení jejího charakteru, či nikoliv. To už záleží na veřejně sdílené symbolice, přisuzované jednotlivým typům, barvám a úpravám vlasů. Tuto symboliku lze nelépe demonstrovat v pozoruhodné stati „Hair Imagery In Jane Eyre“, v níž se autorka J. Morley pozastavuje nad častými a pozoruhodně detailními popisy ženských vlasů ve stejnojmenném románu Charlotte Brontëové. Aby lépe porozuměla ženským charakterům, se kterými se během svého života setkává, „využívá Jana Eyrová svých pozorovacích schopností a prostřednictvím popisu očí, šatů a vlasů si ujasňuje, jaké ženy jsou“,⁸⁹ a jak na ně společnost pohlíží a reaguje. V takové společnosti, kde na vzhledu tolik záleží, vlasy „definují míru ženskosti a sexuality vybraných postav a pomáhají objasnit sexualitu hrdinky samotné.“⁹⁰ Autorka eseje na vybraných úryvcích staví do kontrastu vlasy kudrnaté a vlasy hladce sčesané, jako znaky přijaté (nebo nevědomě bující) či potlačené sexuality („Hair is something that a woman can use to as a sexual asset.“⁹¹).

⁸⁷ Gitter, E.: The power of women's hair in the Victorian imagination. Dostupné na: <http://209.85.129.104/search?q=cache:9PPGky1JPRgJ:vsa.vassar.edu/~qcvvc/%3Fp%3D45+Hair+or+bare+A+history+of+attitudes+towards+women%E2%80%99s+hair+in+the+United+States&hl=cs&ct=clnk&cd=1&gl=cz>, 15.4. 2008

⁸⁸ Barret-Ducrocq, F.: Love in the Time of Victoria. in: Morley, J.: Hair Imagery In Jane Eyre. Dostupné na: <http://www.umd.umich.edu/cas/hum/eng/classes/434/charweb/morley2htm>, 8.9. 2007

⁸⁹ Morley, J.: Hair Imagery In Jane Eyre. tamtéž

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ tamtéž

Příkladem jejich potenciálu je scéna z Lowoodského sirotčince: „*Pan Brocklehurst zatím stál na stupínku před krbem s rukama za zády a vznešeně sblížel na chovanky ústavu. Najednou zamžoural, jako by byl postřehl něco, co mu oslnilo nebo uráželo zrak; obrátil se ke slečně Templové a spustil vzrušenějším tónem: „Slečno Templová, slečno Templová- co to vidím- tamhleta dívka má nakadeřené vlasy! Zrzavé- a ještě k tomu nakadeřené!“ Napráhl hůl a třesoucí se rukou ukázal na ten strašný zjev.*

„*To je Julie Severnová,*“ odpověděla velice klidně slečna Templová.

„*Tak? Julie Severnová? Copak mají chovanky nosit nakadeřené vlasy? Jak se může proti všem ústavním předpisům a zásadám takhle otevřeně přiznávat ke zálibě ve světské marnivosti- tady, v dobročinném ústavě, prodchnutém evangelickým duchem- a nosit nakadeřené účesy?“*

„*Julii se kadeří vlasy od přírody,*“ odpověděla slečna Templová ještě klidněji.

„*Od přírody! Ale my se tady nesmíme podřízovat přírodě. Já si přeji, aby chovanky našly milost před tváří Boží. A vůbec, k čemu takové dlouhé vlasy? Upozornil jsem vás už několikrát, že si přeji, aby chovanky nosily vlasy učesané hladce, skromně a jednoduše. Slečno Templová, tu dívku musíme dát úplně ostříhat; zítra sem pošlu holiče. Vidím také, že i některé jiné chovanky mají moc dlouhé vlasy- například tamhleta velká dívka- řekněte jí, aby se otočila. Řekněte všem dívkám z první třídy, aby vstaly a obrátily se obličejem ke zdi...Všem chovankám, které mají drdoly, ustríhnout vlasy!...Mým posláním je umrtvovat v chovankách tělesné žádosti; musím je naučit, aby se oblékaly cudně a strážlivě, aby nenosily dlouhé copy a drahocenné šaty. Ale všechny větší dívky tady před námi mají dlouhé vlasy zapletené do copů, což je důkaz, jak se o ně pokouší marnivost. Opakuji, že se jim ty copy musí ustríhnout- pomyslete jen, jaké je to plýtvání časem...“⁹²*

Tato ukázka v přístupu k půvabu je však v knize vzhledem k extrémně puritánskému prostředí sirotčince výjimkou. Ve vyšších kruzích není v ženách vědomí atraktivity nijak potlačováno – ba naopak, je přirozenou součástí elitní společenské třídy. Jana si je této skutečnosti vědoma, o to sverepěji zůstává věrna identitě vychovatelky – ženy se skromnými šaty a hladce staženými vlasy.

⁹² Bronteová, Ch.: Jana Eyrová. Praha, Mladá fronta 1954, str. 76, 77

Kudrny a lokny jsou v románu atributem rozmarných a lehkomyšlných charakterů, nezaslouženě těžících ze své krásy („...a Jiřině, která je zhyčkaná a uštěpačná, nedůtklivá, hašteřivá a drzá, vždycky všechno promíjejí. Zdá se, že ji všichni mají rádi jen proto, že je bezká, že má růžové tvářičky kučeravé zlaté vlasy, až je radost na ni pohledět, a proto jí odpouštějí všechny její chyby.“⁹³).

Ztělesněný ideál nedostupných vyšších vrstev a příklad ženské rafinovanosti představuje pro Janu rivalka Blanche Ingramová: „...A pak měla takové nádherné vlasy, černé jako havran, a moc slušný účes- silné copy stočené do věnečku a vpředu jí splývaly dlouhé lesklé lokýnky- jakživa jsem neviděla takové krásné vlasy...Ve vlasech měla připjatou jantarově žlutou květinu, která se pěkně odrážela od jejích hustých černých lokýnek.“⁹⁴

V příkladě vychovatelčiny svěřenkyně Adéle jsou „dlouhé kadeřavé vlasy, které jí splývaly až do pasu“⁹⁵ protichůdným symbolem; tentokrát představují dětskou naivitu a nevinnost.⁹⁶

Signálem jednoznačně považovaným viktoriánskou společností za známku šílenství, jsou vlasy neupravené, zanedbané, rozčuchané. Představují nezvladatelnou a animální složku osobnosti, děsící a vymykající se normálu. Taková je i Berta Masonová: „Na první pohled se nedalo rozeznat, zda je to zvíře nebo lidský tvor; zdálo se, jako by to ležlo po čtyřech; chňapalo to a vrčelo jako podivná divoká šelma; mělo to však na sobě šaty a na hlavě spoustu tmavých prošedivělých vlasů, rozčuchaných jako hříva, která zastírala hlavu i tvář.“⁹⁷ (obr. 4) V rámci této diplomové práce se poprvé setkáváme s vlasy a jejich děsivým potenciálem. V případě Berty, připomínající zdivočelé zvíře, vlasy už jen umocňují obraz šílenství a čiré ošklivosti – pečlivě strážného tajemství Thornfieldského panství a stěžejního motivu příběhu.

⁹³ Bronteová, Ch.: Jana Eyrová. Praha, Mladá fronta 1954, str. 17

⁹⁴ tamtéž, str. 193, 194

⁹⁵ tamtéž, str. 122

⁹⁶ „This is an example of hair being used to describe innocence and virginity for although Adele is aware that she is a beautiful little girl, she is unaware of her appeal and sexuality.“

(in: Morley, J.: Hair Imagery In Jane Eyre. Dostupno na:

<http://www.umd.umich.edu/casl/hum/eng/classes/434/charweb/morley2htm>, 8.9.2007)

⁹⁷ Bronteová, Ch.: Jana Eyrová. Praha, Mladá fronta 1954, str. 356

Devatenácté století obecně nachází v motivech, vyvolávajících lehké mrazení v zádech, zalíbení. Když je démoničnost zobrazena ošklivostí, jedná se o ničím nepřekvapující motiv. Reakcí diváka či čtenáře na děsivý objekt bývají smíšené pocity nelibosti nebo strachu (s oním objektem by zkrátka divák nechtěl mít cokoliv společného). Daleko rafinovanějším a působivějším motivem je, když se s démoničností snoubí namísto ošklivosti krása. Ta nebývá jen zdrojem potěšení a radosti: „ačkoliv je ženská krása oslavována už od antiky, i přes svou oslnivost budí strach a nedůvěru. Tuto dvojznačnost neodstranila ani renesance. Teprve ve dvacátém století se z ženské krásy stává čistě pozitivní kvalita, hodnota bez stínu a zla.“⁹⁸

Adorace nebezpečné krásy, přinášející zhoubu, se v devatenáctém století stává silným zdrojem inspirace Bratrstva P. R. B. – The Pre- Raphaelite- Brotherhood (1848-1854). Krása v jejich pojetí je krásou transcendentální, tajemnou, vracející se k předrenesančnímu ideálu andělské ženy: Preraffaelité sní „o dantovsky nehmotných zduchovnělých bytostech, avšak oživených (a zobrazovaných) s morbidní smyslovostí...Nepřipomínají ani tak středověké ženy – anděly, jako spíš zvrácené ženské bytosti z veršů A. C. Swinburna, učitele anglické básnické dekadence.“⁹⁹

Zde se rodí budoucí silné téma evropského symbolismu a dekadence – žena vamp, žena osudová. Smyslná ústa, toužebný výraz tváře mísící se s nadřazenou lhostejností a záplava vlasů – tak je spodobněna žena v obrazech D.G. Rossettiho, E.C. Burne- Jonese a J.W. Waterhouse. Omráčení dvojznačnou a nedostupnou krásou, neopomenou ji nikdy korunovat dlouhými hustými vlasy všemožných odstínů, lesků a barev. Ty jsou mnohdy tak výrazným prvkem kompozice, jakoby snad samy měly vyjádřit onen podivný půvab, kouzlo a erotičnost těchto andělsky démonických bytostí (obr. 7, 8, 9). To se týká především D. G. Rossettiho, v jehož díle dominuje skutečné okouzlení životní láskou a múzou s rudými vlasy Elizabeth

⁹⁸ Lipovetski, G.: Třetí žena- Neměnnost a proměny ženství. Praha, Prostor 2000, str. 161

⁹⁹ Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 174, 351

Siddalovou: „Rossetiho posedlost jejími vlasy je indikátorem jeho tělesných tužeb. Čím hojněji zobrazené, tím víc naznačují sexuální výzvu.“¹⁰⁰ V preraffaelitském ideálu ženy se vlasy stávají součástí síly a moci, jejího hrůzně podmaňujícího kouzla a nabývají na kompoziční důležitosti. Zatím však mají jen pasivní charakter. Úplného osamostatnění na cestě k svěbytnému uměleckému tématu dosahují až o pár let později, s nástupem moderny. Tam se totálně vymaňují z role „doplňkového“ objektu a stávají se svěbytnou a aktivní silou, beroucí na sebe hlubší symboliku. Stejně tak jako se koncem století „pasivní ženství, objevující se v ustálených konvencích předchozího vývoje proměňuje v aktivní subjekt“¹⁰¹, proměňují se v aktivní subjekt i vlasy samotné.

3.5. Vlasy dekadentní – vlasy spoutávající

*Tvá hlava se tyčí jako Karmel,
vrkoče tvé hlavy jsou jak purpur.
Král je těmi kadeřemi spoután.*¹⁰²

Secesní mentalita konce století, ovlivněna symbolismem a dekadencí, se projevuje zejména v úsilí a touze proniknout a odhalit nevědomé síly a motivy lidské psychiky, která je zároveň místem zrodu a konfliktu vědomých a nevědomých sil. Konflikt je tématem, který se v různých obměnách těší velkému zájmu dekadentního hnutí, z něž nejvýrazněji vystupuje konflikt mezi mužem a ženou, jejichž vztah je poznamenán strachem muže ze sexuálního nebezpečí ztráty vlastní identity, jenž je také strachem ze smrti, beroucí na sebe podobu ženy.¹⁰³

¹⁰⁰ „the more abundant the hair, the more potent the sexual invitation implied in display.“
http://www.arthistory.upenn.edu/ashmolean/Rossetti/Rossetti_entry.html, 6.11. 2007

¹⁰¹ Bednaříková, H.: O několika souvislostech mezi dekadentní estetikou a erotikou. in: Sex a tabu v české kultuře 19. století. (ed.: Václav Petrbok) Praha, Academia 1999, str. 213

¹⁰² Pís 7,6

¹⁰³ Urban, O. M.: Tragedie ženy v mužském mozku. In: V mužském mozku. Sborník k narozeninám P. Wittliche. (ed.: Bydžovská, L., Prahl, R.) Dolní Břežany, Scriptorium 2002, str. 201- 215, str. 202

*Ta bizarní chvíle! Tvé vlasy
Kol hrdla mého se stočily,
Jak hadi je sevřely, rdousily
Tvé vášnivé vlasy.*¹⁰⁴

Žena se vtírá do umělcovy mysli, ze které vychází ověncena jako tajemná femme fatale, žena záhadná, mužskou duši stravující, „nedostupná, protože neschopná lásky a normálního vztahu, žádoucí, protože hříšná, ozdobená stopami rozkladu“¹⁰⁵. Téma femme fatale lze jak v literatuře, tak ve výtvarném umění nalézt ve více variantách. Jako Medúzu, Messalinu, Juditu, Evu nebo jako bezejmennou pokušitelku a upíří ženu. Zosobněním temných a negativních aspektů ženy se stává Salome, secesní symbol ženské převahy nad mužem. To ona je archetypem hrůzné krásy a klíčovým tématem evropské dekadence: „Salome byla typickou dekadentní antihrdinkou, vábila neobyčejnou krásou, dráždivou zdobností oděvu a smyslnou erotičností tance. Jako postava výtvarných děl umožňovala propojení prvků formové i obsahové roviny, nabízela široké spektrum odkazů a symbolů.“¹⁰⁶

Salome jako symbol nerovného vztahu muže a ženy volí ve svém dřevorezu *Salome – Parafráze* (obr.10) Edvard Munch: tento „beznadějný zápas pohlaví, který je ve skutečnosti pln mnohoznačné ambivalence“¹⁰⁷ vyjadřuje celkovou kompozicí, v níž jsou splývající vlasy vyjádřením tohoto problematického vztahu a jsou také tím jediným, co smíme ze Salome zahlédnout: „Její tvář je skryta pod vlnami dlouhých vlasů, rámuje celé zobrazení na způsob jakéhosi magnetického pole. Hlava muže připomíná utátnou hlavu Jana Křtitele nebo hlavu rozsápaného Orfea, její účes je však „moderní“, a v kreslené variantě šlo zřejmě dokonce o Munchův autoportrét. Zároveň však toto panství ženského principu plodí muže – umělce.

¹⁰⁴ Toman, K.: Sen. In: Pohádky krve. Praha, Československý spisovatel 1957, str. 14

¹⁰⁵ Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 342

¹⁰⁶ V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914. (ed.: Otto M. Urban) Praha, Arbor vitae a Obecní dům 2006, str. 237

¹⁰⁷ Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987, str. 175

V dřevořezu vznikl mezi vlnami vlasů černý oválný útvar, který je doslova ženským lůnem“¹⁰⁸.

I v Munchově obraze *Vampír* (1894) je muž ovládnut a uvězněn, tentokrát však v pevném objetí, které je završeno ženinými splývajícími vlasy, zbarvenými do ruda. Její vlasy jsou barevnou dominantou obrazu, a evokují přítomnost krve. (obr.11) Díky obsahové a kompoziční podobnosti bývá s *Vampírem* v uměnovědné literatuře spojováno *Splynutí duší* (1896) Maxe Švabinského: „Podobnost kompozice je až nápadná, shodný prvek objetí mužovy hlavy, polibek – osudové uštknutí do vlasů – i jakoby závoj rozpuštěných ženiných vlasů, které spadají na mužova záda.“¹⁰⁹ (obr.12) Tradiční interpretací výjevu bývá inspirativní setkání muže – umělce s múzou – vílou, něžně přivíjející mužovu hlavu na svou hrud'. Jenže jako obsahová paralela k Munchově *Vampírovi* tento výjev už tak idylicky a něžně nepůsobí: „Na všech spodobněních tohoto tématu se výrazně uplatňuje motiv ženských vlasů, které jako by obepínaly a spoutávaly mladíkovu postavu – v tomto objetí symbolicky oddělují mužovu hlavu od těla a odkazují tak k příběhu Salome...Jde o metaforu vztahu tvůrce a vnějšího světa, který spoutává, brání v hledání ideálu.“¹¹⁰ Motiv vlasů spoutávajících tu opětovně figuruje jako symbol nebezpečných aspektů ženství, secesí probouzeného fenoménu.

*Tajemnou touhou nitro mé se chvělo
po objetí tvých snědých, silných rukou ...
Milenče zraků, v nichž plá žádost mukou,
v hlubinu černou stáhnou tvoje tělo.*

*Rty přísají se náhle s nenávistí
na purpur úst tvých temné, žhavé krásy ...
Jak lživý had tě ovinou mé vlasy,
jež zlaté jsou jako zimostřáze listí.*

¹⁰⁸ tamtéž, str. 195,197

¹⁰⁹ Důvěrný prostor/nová dálka. Umění pražské secese. (ed.: Wittlich, P.)Praha, Enigma a Obecní dům 1997, str. 145

¹¹⁰ V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914. (ed.: Otto M. Urban)Praha, Arbor vitae a Obecní dům 2006, str. 169

*Neb usmrcují láskou. Vášní sžehni
můj chladný klín, než padneš mrtev ke dnu ...
Pak teprv něžně v lokte tebe zvednu.
Nad černou tuň se, milence můj sehní.
A dříve než se bok tvůj se mnou snoubí,
na hlavu vzpomeň, utopenou v hloubi ...¹¹¹*

Vraťme se o pár stran zpět a vzpomeňme na vlasy, které završily obraz šílenství zdivočelé Bertý Masonové (...a na hlavě spoustu tmavých prošedivělých vlasů, rozčuchaných jako hříva, která zastírala hlavu i tvář.). S motivem vlasů skrývajících pod svou hojností hrůzné tajemství, si pohrál i představitel symbolistně dekadentních tendencí české výtvarné a literární scény, Karel Hlaváček. Jeho výtvarná tvorba je spjata především s Moderní revue, v níž se také jeho kresby často uplatňovaly. Vrcholem období 1896-1898, ve kterém žena figuruje jako ústřední téma jeho kreseb, je *Přízrak* (1897). V něm podobně jako u Munchovy *Salome* je tvář skryta vlasy, které navíc vynikají v kontrastu se zářící lunou: „Obrys luny se objevuje jako nimbus za hlavou ženy, jejíž tvář je skryta v přepadávajících vlasech a z jejíhož těla jsou vidět jen paže, sugerující vynořování ženského přízraku z lunárního kotouče. Přízrak tematicky připomene svou formou Munchovy variace na *Vampíra*, se kterými měl nepochybně společné myšlenkové zázemí, chápající ženu ve spojení s lunárním symbolem jako personifikaci temné, démonicky nebezpečné a přitom uhrančivé síly. V knižní viněť z téhož roku je motiv ornamentalizován tak, že vlasy sedícího ženského aktu se vějířovitě rozvíjejí do černého kruhu a přitom připomínají ramena chobotnice nebo hady ve vlasech medusy“¹¹² (obr.13).

Celkový dojem Hlaváčkova *Přízraku* je působivý, zvláště díky tmavým vlasům, pod kterými lze obličej jen hádat, což jitrí fantazii a vytváří tak požadovaný výsledek. Znalci filmu by možná v této kresbě našli paralelu k legendárnímu japonskému hororu „Ring“, v němž jsou na podobném motivu vystavěny klíčové scény.

¹¹¹ Karásek ze Lvovic, J.: Undina. In: Ostrov vyhnanců. Praha, Kamila Neumannová 1912, str.29

¹¹² Wittlich, P.: Česká secese. Praha, Odeon 1982, str. 197

Další bard české dekadence, Jiří Karásek ze Lvovic, dokazuje, že vlas dekadentní není jen výsadou ženy, když „provokativně spojil milostné opěvování vlasů s homosexualitou a s motivy smrti a tlení“¹¹³:

*Ten hebký, vlhký vlas tvůj, příteli,
teď v hrobě děsném zvolna, zvolna ztlívá,
a rubáš praskající, zpuchřelý
tvé tělo hnijící a hnusné skrývá.*

*To tělo plné síly, veselí,
ty oči dobré, jak tvá duše snívá,
ty vlasy, které ostře voněly,
to všechno v hrobě zvolna, zvolna ztlívá.*

*A mě se zdá, že v tělo mé se vrývá
též hnusný červ, že v rubáš zpuchřelý
a praskající Smrt mě přiodívá,
a že můj vlas již nyní, příteli,
tak jako tvůj též zvolna, zvolna ztlívá.¹¹⁴*

3.6. Vlasy secesní – vlasy živoucí

*Spoutávají ženy nás poutem svých vlasů
Když v kole roztančeny svou neskrývají krásu.
A v reji žen, jenž nám kralují i slouží,
Ona s vlající hřívou, Ona v tanci tak krásná¹¹⁵*

Hovořili jsme-li o dekadenci a motivu vlasů, který v dekadentní symbolice není bez významu (a týká se především jejího nejčastějšího tématu femme fatale), pak je nutné zmínit i jejich další uplatnění ve výtvarné a dekorativní sféře kultury přelomu století – v secesi.

¹¹³ Tureček, D.: Dekadentní erotická poezie: mezi provokací a konvencí. In: Čas moderny, studie a materiály, vědecké symposium v Kostelci nad Vltavou, České Budějovice 2006, str. 125

¹¹⁴ Karásek ze Lvovic, J.: Básně z konce století. Praha, Thyrsus 1995, str. 27

¹¹⁵ George, S.: Koberec života, in: Fahr-Beckertová: Secese. Praha, Slovart 1998, str. 18, str. 214

Začneme nejprve nejcharakterističtějším a „hlavním morfologickým znakem secese“¹¹⁶ - linií. Právě díky ní se dlouhé vlasy stávají spolu s florálními motivy nejvyužívanějším a nejoblíbenějším dekorativním ornamentem. Secese, tak jak ji definuje Petr Wittlich, je synkretismus spojující v sobě tendence naturalismu, symbolismu a ornamentálního dekorativismu, které se vzájemně doplňují. A je to právě linie, „odvíjející se v táhlých smyčkách zužujících se a rozšiřujících v ohybech, která je výtvarným symbolem této vnitřní jednoty“¹¹⁷.

Secesní linie se projevuje jako naturalistická křivka a výraz růstové síly, nejčastěji v podobě rostlinných úponků či dlouhých vlasů, vytvářejících komplikovaný ornamentální vzorec: „tyto prvotní formy lineární křivkovité stylizace, jak je prosadil Mucha, našly okamžitou odezvu“¹¹⁸. Tvorba Alfonse Muchy, charakteristická právě onou „odvážnou arabeskou bohatého ženského vlasu“¹¹⁹ spojuje ženu (obklopenou záplavou všemožně vinoucích se ornamentů ze svých vlasů a květín) se zasněným pohledem a stylizovanými gesty. V Muchově tvorbě jde o vlasy především jako o objekt primárně dekorativní funkce.

*(...) Byla to nesmírná keštice zeleně, protkaná deštěm květů, keštice, jejíž kadeře se rozlévaly do všech stran, rozbíhaly se v bláznivé změti a vyvolávaly představu obrovité dívky, která leží v dálce v slastné mdlobě a zvrací hlavu nazad v křeči vášně, v tryskání nádherných vlasů rozestřených jako rozlitéj parfém.*¹²⁰

„Krása „Jugendstilu“ je krásou křivek, která nepohrdá ani smyslovou tělesností. Umělci záhy zjistili, že měkké, asymetrické křivky mohou ovíjet i lidské tělo a uchvátit ho jakousi smyslnou rozkoší.“¹²¹

Uchvácení linií a křivkou nevyvěralo jen z estetiky její tvarové ladnosti a elegance, vycházelo také z hlubší symboliky. Belgický architekt Henry Van de Velde nechápal

¹¹⁶ Wittlich, P.: Česká secese. Praha, Odeon 1982, str. 14

¹¹⁷ tamtéž, str. 13

¹¹⁸ tamtéž, str. 107, 172

¹¹⁹ Fahr-Beckertová: Secese. Praha, Slovart 1998, str. 91

¹²⁰ Zola, E.: Hřích abbého Moureta. In: Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 345

linii jen jako prostředek stylizace, ale jako projev „spojení mezi psychickou aktivitou individua a elementárními přírodními procesy“ či přímo jako „hlubší analogii s činnými silami přírody, jako jsou vítr, oheň a voda“¹²². Jak vidno, doba secese podněcovala umělce k hledání skrytých významů za realitou viděného.

Hojně využívaný motiv vlasů, prorůstající a svévolně okupující plochu či prostor, tak byl ideálním zhmotněním vegetačních sil přírody.

Nabízí se analogie s obrazem Františka Kupky *Vlna* (1902), kde Kupka konfrontuje sedící ženský akt s přicházející vlnou: „Z postoje ženy na obraze číší jak strach individua před elementární silou přírody, tak zájem a pocit kuriózní spřízněnosti. Ženiny bohaté vlasy se ostatně snadno mohou stát také vlnou“¹²³. Ženin účes jakoby kopíroval elegantní tvar vzdouvající se vlny a připomínal symboliku vodního živlu: „vlna reprezentuje ženský princip, tvůrčí sílu vody, tedy úrodnost, neboli Přírodu samu“¹²⁴ (obr. 14). Propojení vlasů a vln je patrné i v Munchově obraze z roku 1896. Zde se linie pod jeho rukou stává expresivnější, méně učesanou, a plní funkci spojení mužské a ženské individuality: „Lept a litografie *Pár ve vlnách* navozují bolestnost a obtížnost spojení dvou individualit, při němž žena zůstává ztělesněním mystéria světa. Lineární křivky vln, pokračující v liniích vlasů, znamenají prostředek, jímž muž navazuje dotyk se ženou a vstupuje do „oceánu touhy“¹²⁵. Tak jako Kupkova žena na útesu je přitahována rozbouřeným živlem tak, že se oceánu vydává téměř napospas (jakoby jí možnost pohlcení přitahovala), tak i muž v Munchově litografii touží zanořit se do „oceánu“ ženiných vlasů a splynout v jejich vlnách (obr.15).

¹²¹ Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005, str. 368

¹²² Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987, str. 71

¹²³ Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987, str. 68

¹²⁴ Pynsent, R.: Pokus o ňadra. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. (ed.: Václav Petrbok) Praha, Academia 1999, str. 162

¹²⁵ Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987, str. 175

Vzpomeňme na symboliku linie v pojetí Van de Velda, jenž přisuzuje linii spojení s psychickou aktivitou individua. Tím výrazně ovlivnil „obecnou koncepci secesní linie jako symbolu psychické síly“¹²⁶.

Pokud si secesní fascinaci linií vysvětlujeme tímto způsobem, lze připustit, že motiv vlasů splňuje přesně tutéž charakteristiku životní síly, „životní substance pocházející z hlavy“¹²⁷, či symboliku myšlenky, která se v hlavě rodí.

Okouzlení linií, beroucí na sebe podobu neskutečně dlouhých vlasů, je poznávacím znamením díla nizozemského malíře a grafika Jana Tooropa. V jeho obrazech dostávají vlasy až fetišistický rozměr a stávají se nezaměnitelnou součástí jeho rukopisu. Tooropovy ženy jsou „opleteny, obklopeny, ovinuty prameny nekončících vln vlasů, bez nebe, bez země, vlasy shora a vlasy zdola, vlasy prýští dokonce i ze zvonů a přes rám obrazů...“¹²⁸

Svůj velkolepý návrat na výtvarnou scénu díky opětovnému spojení s ornamentem vlasy znovu zažívají v šedesátých letech, a to díky propagační tvorbě, zejména psychedelickému plakátu, jež znovu oživuje secesní symboliku linie ve spojení s vegetační silou (obr. 16, 17, 18). Ke znovuoživení secesní dekorativnosti, patrné mj. na motivech ženských hlav, jejichž vlasy se roztodivně prorůstají s květinami a písmem, přispěla i obliba LSD, jejíž účinky otevřely mnohým umělcům bránu nového vidění, vyznačujícím se častým prolínáním a prorůstáním objektů psychedelické reality.

Díky secesi a dekadentní symbolice přelomu století se ženské vlasy emancipují nejen jako všudypřítomný motiv dekorativního využití, ale také jako symbol skryté ženské síly, schopné spoutávat. Dlouhé vlasy ženu jen nezdobí. Pokud jsou zasazeny do příslušného kontextu, vzbuzují strach.

¹²⁶ Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987, str. 155

¹²⁷ Cooperová, J. C: Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů. Praha, Mladá fronta 1999, str. 209

¹²⁸ Fahr-Beckertová: Secese. Praha, Slovart 1998, str. 163

Obr.6

Obr.7

Obr.8

Obr.9

Obr. 10

Obr. 11

Obr.12

Obr.13

Obr. 14

Obr. 15

Obr.16

Obr.17

Obr. 18

Stávající část této diplomové práce se doposud věnovala významům, které se týkaly vlasů ženských. Následující část bude patřit symbolice vlasů mužských, i když existují oblasti, ve kterých lze toto téma jen těžko oddělit a strukturovat podle pohlaví. Takovým tématem by mohla být např. úloha vlasů při magických a iniciačních obřadech. Jelikož tato práce není koncipována etnologicky, dovoluji si zmíněné téma jen lehce nastínit, i když by si zasloužilo obsáhlejší kapitolu nebo samostatné pojednání.

4. Vlasy kouzlem opředené

Vlasy a víra v jejich magickou moc nás zavádí do oblasti, ve které se rozdíl mezi mužskou a ženskou symbolikou stírají. Konstatovali jsme, že vlasy kromě erotické a estetické fascinace dokáží vzbudit i strach.

Že obava z vlasů a víra v jejich nadpřirozené síly je přinejmenším tak rozšířená jako jejich chvála, dokazuje mnoho pověr a zvyků. Lidová představivost spojuje ženské vlasy jak s pozitivní silou a plodností (na Sumatře si ženy, které rozsávaly rýži, nechávaly vlasy volně splývat po zádech, „aby rýže bujně rostla měla dlouhá stébla“¹²⁹), tak s nadpřirozenou mocí čarodějnic, o kterých se říkalo, že zatřesou-li hlavou s bohatou kšticí, účinek zaklínadla se zdvojnásobí. Proto se ve středověku čarodějnicím vlasy holily, v naději, že tak o svou moc přijdou. Odstřižené vlasy mohly být i pomstou začarované osoby, která pokud vhodila své vlasy do ohně, její bolest se měla přenést na čarodějnici, která ji zaklela.¹³⁰

Magické moci vlasů věnoval značnou pozornost už „otec zakladatel“ antropologické literatury, George Frazer („*Zlatá ratolest*“) nebo etnograf Edmund Leach („*Magical Hair*“). Frazer ve svém klasickém díle uvádí zvyky a pověry, těšící

¹²⁹ George Frazer: *Zlatá ratolest*. Praha, Odeon 1977, str. 40

¹³⁰ Guilejová, R. E.: *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*. Praha, OLYMPIA 1997, str. 224

se zájmu mimo domorodých kultur ještě v Evropě devatenáctého století: „*Na Skotské vysočině se říká, že si sestra nemá česat vlasy, má-li bratra na moři.*

V Tyrolsku se zase věří, že čarodějnice užívají odstřižených nebo vyčesaných vlasů k vyvolání kerupobití a bouře.“¹³¹ Tyto zvyky vychází z víry v sympatetický svazek člověka a jeho odstřižených vlasů (který trvá i po fyzickém přerušení svazku), a z principu homeopatické a kontaktní magie (co bylo jednou v kontaktu, zůstává v kontaktu, a podobné plodí podobné). Víra v tento princip oprávněně budí obavu, co si počít s odstřiženými vlasy, aby nepadly do cizích rukou a nebyly zneužity v „exnositelův“ neprospěch. „*Když už se však vlasy musí zastříhnout, dělají se opatření, aby se zmenšilo nebezpečí které tuto operaci provází...Maoriové dělají při stříhání vlasů četná kouzla. Jedním z nich bylo například žehnání obsidiánového nože, kterým se vlasy řezaly...Mají-li se vlasy a nehty uchránit před úhonou a zneužitím v rukou kouzelníků, je třeba, aby byly uloženy na bezpečném místě. Ostříhané kadeře maorijského náčelníka se pečlivě posbíraly a ukládaly na blízkém hřbitově.*“¹³²

Respekt a úcta k lidským vlasům, které již neokupují hlavu živou, ale přísluší hlavě mrtvého nepřítele, se projevuje i v praktikách, které proslavily kmen Šuárů (území Peru a východního Ekvádoru). Nepřítelova hlava je důkladně stažena, vypreparována a zmenšena do velikosti grepu. Tato zcvrklá trofej – „tsantsa“ je následně dozdobena nepřítelovými původními vlasy – „nejcennější částí hlavičky“¹³³. Nepřítelův duch je nadále zneškodněn intenzivním hlazením a česáním jeho vlasů.

Víra v moc odstřižených vlasů zabírá široké spektrum kulturních variací a výskytu, a v určité míře přežívá dodnes.

I když dnes je uchovávání „vlásků z dětství“, odstřižených culíků nebo vlasů první lásky odstřižených na památku, založených v peněženke či deníku, zabarveno spíše sentimentem.

¹³¹ George Frazer: Zlatá ratolest. Praha, Odeon 1977, str. 245

¹³² tamtéž, str. 244, 246,

¹³³ Rychlík, M.: Dějiny odívání. Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny 2005, str. 189

Pramínek vlasů, uchovávaný v denících, krabičkách či ve fotoalbech je pozůstatkem amuletů lásky a talismanů věrnosti.

„Rodiče mají schované moje vlásky, když jsem byl malé děčko. Moje bývalá přítelkyně (teď už asi nemá) měla též pramen. Loučil jsem se s ním tehdy dost těžko, ale zmrzačil jsem se z lásky.“
(Roman, 28)

Zvláště v období romantismu byly ustríhnuté kadeře či získaná stuha z vlasů brány velmi vážně, často jako znamení příslibu či zpřítomnění milované osoby; jejich symbolická hodnota byla velmi vysoká. Ustrížené prameny se mezi milenci často vyměňovali a nosily se v medailóncích. („Pro Vás drahý Karle, psala Havlíčková Karlu Petru Kheilovi, své první lásce, „*mohu vše učiniti- i vlasy své Vám dát!* Já nevím, proč všude slyším, že se to nepatří dávat vlasy- ano že to jest hřích. Když to rozvážím, zdá se mi to být naopak poetické.“)¹³⁴ Takto získání cenné trofeje popsal představitel českého romantismu, J. V. Frič: „*Protančil jsem s ní celou noc až do bílého rána a mezi každým odpočinkem jsme spolu neustále hovořili; při rozloučení pak vyškemral jsem u ní kousek červené pentle, kterou spínala si toho večera bohatý kaštanový vlas*“¹³⁵. Některým však pouhá pentle či decentní pramen nestačily: v Británii se prý dodnes traduje historka týkající se legendární postavy tamější bohémy – Lorda Byrona. Poté co ukončil poměr s jistou Caroline Lamb, ta ho po rozchodu systematicky obtěžovala a vyžadovala na památku náramek z jeho plavých vlasů. On jí sice vyhověl, ale ve stylu anglického humoru. Zaslal jí náramek vyrobený z pubického ochlupení jejich společné známé.¹³⁶

¹³⁴ Dopis Zdenky Havlíčkové K.P. Kheilovi. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. (ed.: Václav Petrbok) Praha, Academia 1999, str. 16

¹³⁵ Frič, J.V.: Paměti. In: Skarlantová, J.: Od fíkového listu k džínám. Praha, Grada Publishing 1999, str. 126

¹³⁶ Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 226

5. K symbolice vlasů mužských

I almost cut my hair

But I did'nt.

I wonder why.

Maybe I wanted to let my freak flag fly. (David Crosby)

V úvodní kapitole jsme konstatovali, že lidské vlasy coby součást „hair pattern“ jsou zároveň pojítkem i podtrhnutím odlišnosti obou pohlaví. Vycházíme přitom z prvotní asociace vlasů s „pubic hair“- tedy se znakem sexuální zralosti; z tohoto pochází prvotní symbolická asociace vlasů se schopností reprodukce, plodností, potenci – tj. následná asociace s plnohodnotným „ženstvím“ a „mužstvím“.

Obě pohlaví, zde rovna ve své symbolice, se však nadále neubírají stejnou cestou. Tam, kde např. zakrývání vlasů funguje jako rozlišování vdaných a svobodných žen, se stejná funkce mužským vlasům vyhýbá. Zatímco v mimoevropských a domorodých kulturách mohou vlasy hrát symbolickou roli při obřadech spojených se získáním nové sexuální identity (např. ostříhání chlapce při přechodu do dospělosti jako výraz viditelného odtržení od matky), vlasy při těchto příležitostech figurují spíš jen jako součást symbolického aktu, než jako trvalý ukazatel nově nabytého stavu (tuto funkci plní i v evropském kontextu spíše růst a úprava vousu). V tomto ohledu je s mužskými vlasy výrazně spojeno viditelné a úplné zřeknutí se sexuality – celibát. (stejně tak radikální je i úplné odstranění vlasů-oholení.) Dalším drobným rozdílem je, že narozdíl od žen jsou mužské vlasy daleko zřetelnějším a obvyklejším ukazatelem příslušnosti k subkultuře, ke kmeni, k myšlenkovému proudu, hnutí, náboženství.

Charakter symboliky spjaté s mužskými vlasy, ať už v mýtech nebo obecném povědomí, je samozřejmě s ohledem na rozdílnost sociálního pojetí mužské a ženské role odlišný. Ženské vlasy povětšinou vábí, zkrášlují, nechávají se opěvovat, (vzácně sice i děsí a spoutávají), nebo pomáhají rozlišit počestnou od nepočestné. Stále je přitom přítomen erotický podtext, ústící v různě obměňovanou a variující

symboliku svůdkyně. Pokud by žena o své vlasy přišla, přichází o část své ženské identity, o svou krásu, o silnou zbraň ve své křehkosti.

Přichází i muž ztrátou vlasů o svou „mužnost“? Nikoliv – pokud „mužnost“ chápeme jako sociální identitu – roli, která je danému pohlaví v konkrétní kultuře přisouzena. Jistě, vlasy mužské mají také erotický potenciál, ale postrádají onu estetickou důležitost. Muž bez vlasů se stále může cítit „mužně“ – absence vlasů nikterak na jeho roli neubírá. Zato přítomnost dlouhých vlasů muži přidává esenci čehosi navíc, zvláštního, silného, archetypálního. Tím se chápání významu dlouhých mužských vlasů posouvá kamsi za rámec „průměrného smrtelníka“, muže z davu, muže konvenčního a ničím nevybočujícího. Dlouhé vlasy se pojí s archetypem hrdiny, oplývajícího silou „shora“ – at’ už fyzickou nebo mravní.

Spojení fyzicky nadprůměrné síly s mužným porostem a bujnými vlasy je archetypem rozšířeným v mnoha kulturách (Masajové, Siuxové, Židé..¹³⁷) a mytologiích (biblický Samson, asyrský Gilgameš, fénický Melkarth, řecký Herkules¹³⁸). Starozákonní příběh nazaréna Samsona, zasvěcence Božího, jehož nadpozemská síla spočívala v nestříhaných vlasech, je mýtem známým v širokém povědomí. Současně je také nejvlivnějším symbolem pro vnímání dlouhých vlasů jako životní substance, životní síly vycházející z vyšších sfér, esencí božství, sídlem života. (nestříhané vlasy jsou Samsonovou podstatou nejen symbolicky – jeho jméno v hebrejštině vychází ze slova „shemesh“ – tzn. vlasy¹³⁹) Spolu s odstříhnutím několika pramenů filištýnkou Dalilou o svou sílu přichází.

Strach ze ztráty vlasů je jevem, který symboliku vlasů jako zdroje síly věrně provází: „Ukrást někomu vlasy nebo mu odstříhnout pramen vlasů znamená přemoci a uloupit mužský princip solární moci spočívající ve vlasech – paprscích.“¹⁴⁰

¹³⁷ Cooper, W.: *Hair: Sex, Society, Symbolism*. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 38

¹³⁸ tamtéž, str. 43

¹³⁹ tamtéž, str. 186

¹⁴⁰ Cooperová, J.C.: *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Praha, Mladá fronta 1999, str. 209

Solární moc je další asociací, která se ve spojení s božskou silou nabízí. Znázorňování slunečních božstev v podobě slunce s lidskou tváří totiž v paprscích evokuje podobnost s vlajícími vlasy. A slunce – tj. síla, předpoklad růstu, klíčení života. Cyklicky se obnovující proces růstu vlasů, který jako celek nikdy nestagne (některé folikuly odpočívají, jiné jsou aktivní), je významnou vlastností, která vyvěrá v symboliku regenerace a obnovy.

Obavu ze ztráty vlasů lze vysvětlit jednak strachem o odejmutí magické esence – božské síly, nebo psychoanalytickým přístupem. Psychoanalytik Charles Berg ve své studii „The Unconscious Significance Of Hair“ (1951) vysvětluje akt ostříhání jako symbolickou kastraci, „jejímž prostřednictvím si vybíjíme agresi proti našim vlasům – symbolům plodivého libida.“¹⁴¹ Berg zastává názor, že sexuální symbolika vlasů je vinou společenských konvencí potlačena, a ve vlasech samotných vidí „exhibicionistický objekt – mužskou pýchu: falus, který lze veřejně ukazovat.“¹⁴²

A zachází ještě dále: „Rozcuchané a neučesané vlasy reprezentují penis při erekci.“¹⁴³ Svou teorii opíral především o analýzu svých pacientů, v jejichž snech se motiv stříhání a holení často vyskytoval. Psychoanalytický výklad dodnes nachází svou odezvu zvláště ve výkladech snářů, v nichž jakákoliv činnost s vlasy má sexuální význam; pod heslem „ztráta vlasů“ mj. nalezneme: „chorobný strach ze ztráty mužnosti, sexuální síly a z následné impotence“¹⁴⁴, nebo „umenšení moci sexuality, či její úplné vytěsnění.“¹⁴⁵ Skrze Bergův přístup k dané problematice lze vlasy rostoucí vidět jako symbolickou akceptaci sexuality, ostříhání a oholení jako její popření. Tomu by ostatně mohlo odpovídat i zbavení vlasů na znamení přechodu do života v řádu či asketickému způsobu života jako symbol zřeknutí se

¹⁴¹ Rychlík, M.: Magická síla ve vlasy vpletená. In: příloha Orientace, LIDOVÉ NOVINY, 1.9. 2007, str. 3

¹⁴² Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971, str. 45

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ Dostupné na: http://www.medo.cz/jaromir/kniha_snar/index.html, 9.1. 2006, 10:10

¹⁴⁵ Garada, A. D.: Slovník erotických snových symbolů. Praha, Dobra 2001

tělesnosti (i když indiští asketi se této praxi zcela vymykají, a znakem askeze jsou zde právě dlouhé vlasy).

Význam stříhání či oholení vlasů a institucionalizace tohoto aktu je tématem na pomezí psychologie a kulturní antropologie. Symbolický akt ostříhání většinou provází mezní situaci, životní předěl nebo významnou změnu statusu (při iniciačních obřadech, smutečních rituálech nebo jen formou osobního gesta). Robert Murphy mluví o stříhání v souvislosti s odosobněním, „které provází mnoho našich radikálních změn v postavení, zejména ty, při nichž dochází k celkové změně společenské osobnosti. Jeptišky se kdysi při vstupu do řádu stříhaly dohola, stejně jako odsouzenci při vstupu do věznice...Kromě obyvatel věznic a klášterů si i milióny povolanců do vojenské služby vzpomínají, že jim nejprve byly nakrátko ostříhány vlasy, a to ve stejnou dobu, kdy jim byly napíchnuty podkožní injekce a přidělena čísla a uniformy, tedy oblečení anonymního člověka.“¹⁴⁶ Na symboliku stříhání jako akt pokoření či ztráty síly, kterým se má dojít k „rezignaci na vlastní individualitu a podvolení se korporaci, která dotyčného vlasů zbavuje“, poukazuje i Stanislav Komárek.¹⁴⁷

Stříhání jako forma trestu má své symbolické kořeny ve starozákonní době, kdy „břitva“ vystupuje jako znamení božího soudu:¹⁴⁸ „*V onen den Panovník břitvou, kterou si najme za Řekou, totiž asyrským králem, dočista oholí každou hlavu i chlupy na nohou a ostříhá bradu.*“¹⁴⁹

Zhanobení či pokoření touto formou je nadčasovým fenoménem, držící si svůj symbolický účín napříč věky, a to i ve dvacátém století (např. holení žen podezřelých z kolaborace po druhé světové válce, nebo stříhání rebelujících v totalitních režimech). Je pochopitelné, že symbolikou Samsona počínaje a stříháním ve věznicích konče, asociují krátké vlasy podvolení se, konformitu, společenský dohled, disciplínu, armádu – vše, co kontrastuje se svobodou. Vlasy

¹⁴⁶ Murphy, R. F.: Úvod do sociální a kulturní antropologie. Praha, SLON 1998, str.189,190

¹⁴⁷ Komárek, S.: Sto esejů o přírodě a společnosti. Praha, Vesmír 1995, str. 91

¹⁴⁸ Lurker, M.: Slovník symbolů. Praha, Universum 2005, str. 563

¹⁴⁹ Iz 7, 20

dlouhé – to je atribut nekontrolovaného jedince, nonkonformní osobnosti a rebela: „Dlouhé vlasy a vousy poukazují k důrazu na individuaci, nezapojenost do kolektivu a výlučnost“¹⁵⁰.

Dlouhé vlasy jako znak nonkonformisty v opozici ke společenské struktuře je fenoménem charakteristickým pro evropský romantismus a šedesátá léta dvacátého století. I v současnosti, zvláště v uměleckém a intelektuálním okruhu, lze tento fenomén zaznamenat, i když je nutné brát v úvahu módu a komercializaci dlouhých vlasů, které s protestem už nemusí mít společného nic a fungují jako komerční artikl, který rebelství jen zdánlivě připomíná, nebo si na něj jen hraje (viz dřívější image Daniela Hůlky, v současnosti pak nahrazena „romantickým rebelstvím“ Petra Koláře či Josefa Vojtky).

Šedesátá léta, to je období, které z dlouhých vlasů vytváří celospolečenské téma, fetiš všech, kteří proklamují sexuální svobodu, módu unisex a víru v nenásilí. K rozšíření tohoto fenoménu velkou měrou přispělo i vzezření osobnostních vzorů, jejichž poselství zapadalo do idejí mírového hnutí.

*There ain't no words for the beauty,
The splendor, the wonder of my
Hair, hair hair, hair hair, hair hair, hair,
Flow it, show it, long as God can grow it, my hair.
I want it long, straight, curly, fuzzy, snaggy, shaggy,
Ratty, matty, oily, greasy, fleecy, shining,
Gleaming, steaming,
Flaxen, waxen, knotted, polka dotted,
Twisted, beaded, braided, powdered, flowered
And confettied,
Banged, tangled, spangled and spaghettiied.*¹⁵¹

¹⁵⁰ Komárek, S.: Artefakty a jejich evoluce. In: Příroda a kultura. Praha, Vesmír 2002, str. 130

5.1. Vlasy protestující

(Dlouhé vlasy v ČSSR šedesátých až osmdesátých let)

Jsou období, kdy symbolika dlouhých vlasů přitahuje spíše pozornost akademickou a stává se tématem atraktivním jen pro diplomové práce; jindy je tématem vzrušivým pro širokou veřejnost. S potěšením konstatujeme, že dnes tematizace dlouhých vlasů přísluší kulturologům, nikoliv Sboru národní bezpečnosti. Podívejme se, jak vypadala situace v bývalém Československu v pamětech těch, kteří svými vlasy vyjadřovali ideje, které nezajišťovaly vyhlídky na klidnou existenci. Většina pamětníků se shoduje na jednom: dlouhé vlasy jako symbol protestu byly v Československu přes dvacet let významným kulturotvorným prvkem. Nejenže provokovaly, šťvaly a pobuřovaly; také integrovaly, sjednocovaly a staly se důležitou součástí naší alternativní kultury.

Mladší generaci, narozenou v osmdesátých letech, může zarputilý způsob boje státních orgánů vůči mužům s dlouhými vlasy fascinovat. O to víc, že i v dnešní době existují země, kde tento boj neustává. Čím si vlasy tuto neblahou pozornost totalitních režimů vysloužily a co tak nebezpečného z hlediska oficiální kultury v sobě jejich symbolika skrývá, je nastíněno na předchozích stranách. Stránky následující budou doplněny momenty nedávného příběhu dlouhých vlasů jako nositelů odporu vůči majoritní kultuře.

¹⁵¹ Hair: Rado, J., Ragni, G. in: Vocal selections from Hair . WARNER BROS. PUBLICATIONS INC., Miami, Florida 1979

Samsone

Probud' se

Samsone silnej bud'

Samsone Samsone

Kreténi na padrt'

Ve vlasech tvejch se zrcadlí celej věk

Vopři se vo sloupy

Vyplivni všechen vztek

Samsone Samsone

Skutečnost nasládla

Samsone Samsone

Masky padaj do děr

Samsone Samsone

Figury nevnímaj

Neslyšej vohluchly

*Netečnost zasmrádla*¹⁵²

¹⁵² Zajíček, P. (1976) In: The Plastic People of the Universe- texty. Praha, Maťa 1997, str. 115

„Všechno to začlo, když jsem ve třetí třídě dostal poznámku do žákovský:
„SLUŠNĚ OSTRÍHAT!“ Učitel mě pak sám ostríhal v kabinetu. A já si tehdy všim,
že dlouhý vlasy dokážou učitele pěkně n....., a tak jsem si řek, že v tom budu
schválně pokračovat. Nechával jsem to růst a bral to jako revoltu, protože mi to
tak společnost vsugerovala. Pak jsem potkal různý sympatický dlouhovlasý lidi, a
ten pocit, že dlouhý vlasy jsou správný, a že ke mně patří, se ve mě utvrdil.“ (J.)

Vlasy jako symbol revolty mladé generace vůči establishmentu a strnulosti generace starší je jev provázející západní kulturu zhruba od poloviny šedesátých let, přičemž největší kulminaci „vlasatosti“ zažil přelom let šedesátých a sedmdesátých.

Samozřejmě, že v zemích bývalého sovětského bloku mělo toto hnutí na rozdíl od Západní Evropy a Ameriky svá specifika.

Projev alternativního životního postoje skrze dlouhé vlasy se u nás udržel daleko déle, zatímco na Západě byly ideály a módní trendy spjaté s hnutím hippies vystřídány už na počátku let sedmdesátých. Naopak u nás se v důsledku tažení proti dlouhým vlasům tento projev upevňuje, a dlouhé vlasy překračují hranici napodobování západních trendů.

Mezi dalšími vizuálními znaky vyjadřujícími příslušnost k různým subkulturám či k myšlenkovým proudům si vlasy ponechaly jistou výlučnost: „Byla v nich určitá provokace, ale bylo to také poznávací znamení. Ani žiletky v době punku, ani obrácené kříže rockových satanistů nenesly tak intenzivní a hluboké sdělení nebo ztotožnění.“¹⁵³

Vlasy se staly se niterně prožívaným atributem těch, kteří díky nim zažívali vytlačení na okraj společnosti, i vzácné chvíle solidarity a jednoty všech podobně postihovaných. Čím víc byla nelibost veřejnosti vůči vlasatcům živena, tím

¹⁵³ Vlček, J.: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: Alternativní kultura. (ed.: Alan, J.) Praha, Nakladatelství lidové noviny 2001, str. 201-263, str. 204

stoupalo odhodlání těch, kteří se odmítali přizpůsobit, čímž hodnota vlasů jak v očích jejich majitele, tak v okruhu undergroundové¹⁵⁴ společnosti, vzrůstala.

*Pojďte, bledí a nazí, budem spát celý den
Svá bílá těla skryjeme pod purpurové peří
Dlouhé černé hřívy ovineme kolem hlav..*¹⁵⁵

Stoupající procento vynořujících se vlasatců v polovině šedesátých let vděčilo za svou popularitu především světovým hudebním vzorům a domácí beatové a písničkářské scéně, která úspěšně přejímala západní „design“, spolu s ideovým obsahem revoltující generace: „Byl to fajn čas. V Praze jsi moh v osmašedesátým potkat hodně hipíků. Srocovali jsme se všude možně, hráli na kytaru, zpívali Dylana a balili holky. Kdo měl dlouhé vlasy, měl u holek úspěch. My sedávali tam nahoře u Muzea.“ (V.) I přes toto vcelku shovívavé období vlasy režim nesmírně dráždily. Nejen že poukazovaly na zahraniční vzory, ale byly něčím, co se zdaleka vymykalo potřebám člověka v socialismu. Do oficiální ideologie jejich symbolický podtext zkrátka nezapadá: vlasy jako svébytný subjekt, pokud je mu dána svoboda, roste bez ohledu na vnější prostředí a pro jeho zkrocení je potřeba použití mechanické síly. Zračí individualitu a jedinečnost. Jsou důkazem regenerující se přírody v nás, a přírodu si přece od pradávna podmaňujeme. O to víc v režimu, který potřebuje mít všechny formy svébytnosti pod kontrolou.

Podnítit veřejnost k razantně odmítavému postoji nebyl problém a posměšné poznámky o „máničkách“ či „batlesích“¹⁵⁶ se ujaly, dokonce vstoupily i do mluvy

¹⁵⁴ pojem underground používám dle vymezení M. Machovce, tedy jako „specifickou společenskou aktivitu kolem okruhu pronásledované a zakazované rockové hudby“, který se posléze rozšířil i mimo čistě hudební scénu (Machovec, M.: Od avantgardy přes podzemí do undergroundu. In: Alternativní kultura. Ed.: Alan, J., Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2001, str.155-199, str.155).

¹⁵⁵ Jernek, M. (1969) In : The Plastic people of the Universe-texty. Praha, Maťa 1997, str. 36

¹⁵⁶ brněnská varianta „máničky“

bezpečnostních složek. Jaroslav Hutka prý obdržel obsílku od policie: „Tu větu si dodneška pamatuju. Stálo tam: Dostavte se ve věci.. mánička.“¹⁵⁷

Oficiální propaganda rozjela roku 1966 první velkou vlasovou antikampaň, s cílem ohradit se vůči „máničkovské“ subkultuře a vypudit ji z veřejných prostor, např. z některých restaurací a dopravních prostředků. Zatím se jednalo o plakátovou kampaň, na plakátech velikosti A5 se objevoval dvakrát přeshkrtnutý mužský profil s dlouhými vlasy.

Reakce veřejnosti byly pro zadavatele více než potěšitelné: „Letáky byly vylepeny i na kabinách řidičů vozů veřejné dopravy. Ne jednou se stalo, že tramvaj zastavila uprostřed zastávek, řidič přešel do druhého vozu a vyvedl na chodník dlouhovlasého mládence. Potom se s pocitem dobře vykonané práce postavil vedle ovládací kliky tehdejšího dopravního prostředku a se zbytkem cestujících odjel.“¹⁵⁸ Od agresivnějších spolucestujících se dalo očekávat i fyzické napadení: „Normálně do mě ten chlap kopnul, a já, proč to dělá? A von syknul at' vypadnu a nešpinim tady.“ (V.)

Mít dlouhé vlasy znamenalo kromě provokace okolí i upuštění od profesních ambicí a mnoho mladých mužů se ocitá bez výučního listu či maturitní zkoušky. Undergroundové prostředí tak kromě hudby získává další rozměr, který upevňuje vazby mezi jeho stoupenci. Tím je sdílení podobných osudů i v důsledku pracovní diskriminace: „Kamkoliv jsem zavolal a chtěl práci říkali „Jó, samozřejmě bereme.“ a když jsem se objevil prej „Jéžíš, promiňte, už je to obsazený“. Prostě jak mě viděli v celý své kráse, bylo všechno jinak. Já tomu říkal vlasová diskriminace. Ty lidi byli z těch vlasů šílený...“¹⁵⁹

O to víc vzrůstala solidarita a semknutí se lidí, kteří ač se neznali, díky vlasům se vzájemně identifikovali jako vyznavači podobného životního stylu: „Podle těch

¹⁵⁷ Ševela, V.: Kdeže ty všechny vlasy jsou? In: Páteční magazín deníku LIDOVÉ NOVINY. č. 3, 22.1.1999, str. 14

¹⁵⁸ Donné, J.: Bigbít a dlouhé vlasy v Brně. Dostupné na: <http://www.popmuseum.cz/stories/stories.php?q=hbb0409&l=de&a=1>, 27.1.2006

¹⁵⁹ Svědek; Dostupné na : <http://www.guerilla.cz/index.php?s=labuscteni>, 26.1. 2006

vlasů jsi poznal, kdo je na tom podobně. Takže jsem si automaticky přisedl v hospodě na židli k podobným vlasáčům..¹⁶⁰

„Byl to prostě takovej indikátor stejného uvažování. Museli jsme držet spolu a taky si sem tam pomoci. Když třeba přijela nějaká mánička ze severních Čech do Prahy, tak neměla problém se tady rozkoukat a najít si ty své, normálně se zeptala prvního vlasatce kterýho potkala, a ten už jí nějak poradil.“ (V.)

V roce 1972 se v důsledku normalizace tlak oficiálních složek zvyšuje, a je rozjeta druhá masivní vlasová antikampaň, jejímž heslem se stalo legendární „Kdo máš dlouhý vlas, nechod’ mezi nás“. Tuto kampaň, rozjetou čerstvě vzniklým Socialistickým svazem mládeže, doprovázely i agitační pořady Československé televize. V tiskovinách mělo tažení svou oporu v časopisech Signál či Zápisník, z televizních pořadů např. „Jablko sváru“ z téhož roku. Přímocarost tohoto kousku a prezentace žádoucí představy o slušně vypadajícím muži z úst „seriózního“ (rozuměj pečlivě zastřiženého) hlasatele, který publicistický pořad provází, je zarážející: s mikrofonem a kamerou se vydává mezi lid a ptá se kolemjdoucích, jak se jim líbí dlouhé vlasy. Všichni občané bez výjimky odpovídají negativně a vzápětí se od našeho průvodce, štitivě třímajícího paruku dlouhých vlasů dozvídáme, že „tato hřivnatá ozdoba“ je znakem „pokřivené revolty“ a ukazatelem „dekadentních tendencí ve společnosti“. Pořad bere dobrý konec, když je „náhodně“ zastavený mladík dotázán, na kolik si svých vlasů cení. Po chvilce smlouvání se za obnos stopadesáti korun vydává do blízkého holičství ostříhat.

Tento zoufale uvědomělý scénář tak vzkazuje svým divákům: každý takový je uplatitelný, s nekonformností naší mládeže to nebude tak vážné.

A jaký názor na dlouhé vlasy zastávají současní reprezentanti Komunistického Svazu Mládeže dnes? Tajemník KSM na položenou otázku odpověděl: „Dnes nemáme představu vnější podoby muže - ať si každý vypadá, jak chce, má dlouhé

¹⁶⁰ Drápal, V. L.: Dostupné na: <http://www.musiczone.cz/rozhovor..26..2006>,

vlasý, kokrhel, plešku, barvu, náušnici.. jiná věc je, jak bude působit na okolní společnost nebo na svou partnerku..“

Co už bylo pokládáno za „dlouhé vlasý“ a jaká byla kritéria pro posuzování nežádoucí délky? Obecně vzato vše, co přesahovalo uši o půldruhého centimetru či zlehka přesahovalo límec košile.

Československá televize měla za úkol podle interního předpisu pouštět do vysílání jen ty, kteří tento rámec nepřekročili. Výsadu lehkého překročení měl snad jen Karel Gott. Když se prý jednou do vysílání dostavila beatová skupina z SSSR, předpis raději nebyl proti „sovětským hostům“ použit, a jejich delší vlasý byly zakryty krátkými parukami.¹⁶¹

Propagandistické kampaně ale nejsou jen otázkou minulosti. To bohužel dokazuje nedávný vývoj v Severní Koreji. Tam byla na začátku roku 2005 odstartována intenzivní mediální kampaň. Nese název „Ostříhejme se podle socialistického způsobu života!“ a je vedena mnohem razantněji, než tomu bylo u nás. Stránky BBC uvádí detaily: „Pchjongjangská televizní kampaň začala už na podzim v pětidílném seriálu „Zdravý rozum“. S důrazem na zdraví a hygienu seriál představil několik státem doporučených sestřihů. Patří k nim účes „plochý“, „střední“, účes ve velkém i v „malém“ stylu. Vždy se délka vlasů pohybuje v rozmezí od jednoho do pěti centimetrů. Mužům přes padesátku, pokud mají pleš, tvůrci pořadu dovolili až sedmicentimetrovou délku, aby měli z čeho vytvořit přehazovačku. Pořad zdůrazňuje negativní účinky dlouhých vlasů na „rozvoj lidské inteligence“. Dlouhé vlasý totiž, jak také zaznělo, spotřebovávají příliš mnoho živin a mozku se tak nedostává dost energie.“¹⁶² I pchjongjangská kamera se vydává do ulic a odchytává odstrašující příklady, které veřejně kritizuje a kárá. Další podobné pořady nesou názvy jako „Zaměstnanci textilní továrny v Pchjongjangu udržují svůj

¹⁶¹http://www.natia.cz/archiv_2005/386_2005.htm+kdo+m%C3%A1%C5%A1+dlouh%C3%BD+vlas+necho%C4%8F+mezi+n%C3%A1s&hl=cs&ct=clnk&cd=12, 28.1.2006

¹⁶²Mašková, M.: Severní Korea vyhlásila válku dlouhým vlasům. Dostupné na: <http://www.bbc.cp.uk/czech/worldnews/story/2005/01>, 28.102006

účes a oblečení v pořádku a čisté“, či „Kadeřníci v Čchanggwangwonu upravují účesy mužů v souladu s požadavky vojenské éry.“¹⁶³

5.2. Vlasy postíhované

*Kdybych obolen byl, odešla by ode mne síla má, a zeměděl bych a byl jako jiný člověk.*¹⁶⁴

Pod záminkou zdraví a hygieny se i u nás přistupovalo k razantnějším opatřením. Odchytnutí „máničky“ na ulici, legitimování a občasné ostříhání přímo na ulici, odůvodněno v rámci „přestupku proti hygienickým“ zvyklostem nebylo ničím neobvyklým: „Ti, co měli enormně dlouhé vlasy si je radši schovávali do kabátu, aby nebudili pozornost bezpečnosti.“ (V.)

V osmdesátém roce se konal soudní proces se členy Výboru na Obranu Nespravedlivě Stíhaných. Mezi zástupci veřejnosti byl i dlouhovlasý Zdeněk Bárta: „O přestávce si kluci, mezi nimi Zdeněk, skočili na oběd do Spálený. Tam je chytla policie a zadržela na 48 hodin. Součástí toho bylo i ostříhání, samozřejmě z hygienických důvodů, odůvodňovali to strachem ze vší. Zdenka to tehdy pořádně vzalo. Říkal, že netušil, že to s ním tak strašně zamává.“ (M.)

*Stríhali dobola malého chlapečka
kadeře padaly k zemi a zmíraly
Kadeře padaly jak růže do brobu
železná židle se otáčela...*¹⁶⁵

Nejsilnější zbraní psychického charakteru, vystupňovaného v sedmdesátých a osmdesátých letech vůči zarputilcům, bylo násilné ostříhání, často v celách předběžného zadržení. Státní moc dobře věděla, že tato procedura znamená pro stríhaného jednu z nejviditelnějších forem ponížení. Ostříhaný tak přišel o atribut,

¹⁶³ Mašková, M.: Severní Korea vyhlásila válku dlouhým vlasům. Dostupné na:

<http://www.bbc.cp.uk/czech/worldnews/story/2005/01>, 28.10.2006

¹⁶⁴ Sd 16, 17

¹⁶⁵ Kainar, J.: Synkopy. Praha, Euromedia group- Odeon 2003, str. 20

který ho s jeho společenstvím viditelně spojoval. „Když se mezi náma objevil někdo vylepanej, buď to znamenalo, že je tajnej, nebo že se zrovna vrátil z kriminálu. Známe, co se vrátili krátkovlasí z vojny nebo třeba od výslechu, zažívali samozřejmě od ostatních obdiv, ale museli jsme vědět, o koho jde. Blbý bylo, když ses objevil někde, kde tě neznali. Přecijenom to budilo podezřívavost.“ (V.)

Kdyby ze strany oficiálních složek vůči tomuto znaku nedocházelo k postihu v této formě, možná by prožívaný význam dlouhých vlasů nenabyl takové hloubky, neboť ve chvíli, kdy se postih dotýká fyzické ztráty postihovaného, útočí na jeho nejosobnější vlastnictví. To kromě strachu musí vyvolat i nesmírný odpor vůči trýzniteli, a pokud se nejedná o tvrdou totalitu, která z oběti vybije poslední zbytky svobodného myšlení, zásah na těle jen upevní dosavadní přesvědčení.

Pokud mělo být stříhání mániček na ulici či v celách předběžného zadržení něčím víc, než pot'ouchlým aktem zlomyslnosti, pak mělo zřejmě tento předech; zbavení individuality a znamení převratu v dosavadním smýšlení.

Ani dobrovolné zbavení se vlastních vlasů není záležitostí bez hlubokého prožitku, pokud poukazuje na významný životní předěl, či na důležitý vnitřní obrat: „Je to pěkně krutý, když si někdo ostříhá vlasy nakrátko. Ta krutost je zničující a znamená silný čin. Něco, co vyžaduje určitý druh síly, rozhodnutí, krutosti. Může to značit silnou osobnost, může jít o životní zlom. Něco se mění. Vím, že v mém případě šlo o zlom, kdy se něco dělo, kdy sem odhaloval roušku.“ (L.)

Mnozí, kteří byli nuceni uchýlit se k emigraci z Československa, a kteří si za normalizace svou hřívu udrželi, své kadeře na znamení zpřetrhání pout s domovem ostříhali. I. M. Jirous tento bolestný akt zmiňuje v souvislosti s odchodem P. Zajíčka, výrazné osobnosti tehdejšího undergroundu: „Musel se nejdřív zbavit atributu, který ho pevně svazoval s lidmi odsud. Zbavit se dlouhých vlasů, které některé z nás zapletly do vzájemných svazků pevněji než provazy všeho druhu.. Zajíček byl u nás jedním z nejhlubších nositelů významu vlasů. Dlouhé vlasy nám byly atributem mužské erotiky, jako nejvyšší romantické formy přátelství.“¹⁶⁶

¹⁶⁶ Jirous, I. M.: Magorův zápisník. Praha, Torst 1997, str. 366, 367

Jak patrně, vlasy znamenaly pro undergroundovou subkulturu mnohé. Někteří se s nimi identifikovali tak, že si je ponechali i v době, která výše popsany a niterně prožívaný význam dlouhých vlasů rozmělnila v nabyté svobodě.

Promítla se polistopadová etapa našich dějin do vztahu bývalých „mániček“ ke svým vlasům? Jak vnímají muži, kteří pro své vlasy zakoušeli mnohé, význam svých vlasů dnes? Srostli s nimi natolik, že se s nimi dodnes nemohou rozloučit, nebo pro ně svůj význam ztratily?

V rámci směřování této práce k empirické části zde uvádím několik odpovědí mužů, jejichž dlouhé vlasy zažily (a přežily) předlistopadovou éru.

„Dneska už to jako protest nemá žádný smysl. Vlasy jsem dal pryč před dvěma lety, i z důvodu praktických. Moc jich totiž nebylo. Ale slušely mi a měl jsem je rád. Taký mě jednu dobu začalo štítat, že i máničky začaly být ve svojí nekonformitě dost konformní. Taková ta představa máni, co má umaštěný háro, semišky a párkra. Už jsem nechtěl být tak zaškatulkovaný.“

(Vladimír, 58)

„Já osobně mám tu teorii, že tím vlastně dáváte najevo jistou nespoutanost - a otevřenost a tolerantnost. A to platí i dnes. Pořád je přece proti čemu protestovat.“ (Václav, 60)

„Asi jo, dlouhý vlasy určitě připomínají tuhle konkrétní etapu, pro mě jsou ale osobní věci. Něco jsem s nima prožil, a dají se chápat i jako deník. Mohly by dost vyprávět.“ (Andrej, 48)

„Jestli nevyplešatím, tak se mnou moje mařena půjde do hrobu. Nedokážu si sebe bez té hřívy představit. Jestli se můj vztah k nim nějak posunul? No, tak nejdřív jsem ani nevěděl, proč si je dávám narůst, prostě z frajeřiny. Pak jsem si na ně zvyk. Je to asi moje spojení s minulostí. Se vzpomínkou na mladý léta, kdy mi lichotilo, že mi říkali Samson.“ (Jaroslav, 53)

„Nikdy jsem o tom ani tak nepřemýšlel, jestli něco symbolizují. Prostě je jednodušší je nestříhat, takže bych to asi na nějaký extra osobní významy nepovyšoval.“ (Olin, 51)

„Pokud je řeč o symbolice, jasně, vlasy přece vyjadřují určitý postoj. Řekl bych, že tím prezentují určitý světový názor, nebo jen životní styl. Pořád holduji stejně dobrý hudbě jako kdysi- blues a bigbeatu, a k tomu ty vlasy taky patří. Zatím je zřejmě stříhat nebudu, ale až budou řidší, tak jo.“ (Bohdan, 50)

„Na vkus mi v mládí dohlížela máma, byla přesvědčená, že krátké vlasy jsou správné - tak mají vypadat. Natrápil jsem se s nimi, fénováním, máčením - stále mi odstávaly, připadal jsem si jak blbec. Po vojně, kdy mi byla zima na hlavu v krátkém sestřihu, jsem je konečně nechal růst, máma už na mě nemohla a mám je už 20 let. Jsou mi pohodlné a myslím, že mi i sluší. Baví mě je česat když jsou dostatečně dlouhé.“ (Petr, 44)

„Mám dlouhé vlasy protože poslouchám tvrdší hudbu, a taky protože to k nějakým funkcím naprosto nesedí -tak třeba nikdy nebudu ředitel banky, a jsem rád, že tím nebudu, a že to můžu téma vlasů dát najevo.“ (Milan, 47)

„Pořádná mařena? To mi bobužel už není dáno. Ale nějak zvlášť líto mi to není, jsou jiné věci, který pro mě má význam. Syn nosí taky dlouhé vlasy, ale myslím, že jak já tenkrát to neprožívá. Má rád podobnej hudební styl, blues a rock, a vlasy má asi proto, že to k tomu nějak patří“ (Jirka, 57)

6. K vlasům současným

V této práci jsme věnovali prostor vybraným tematickým okruhům, na kterých jsme demonstrovali určité symbolické významy lidských vlasů. V případě všech okruhů jsme se většinou pohybovali v čase minulém, byť v případě kapitoly poslední šlo o minulost nedávnou. Pokud chce být tato diplomová práce i prací empirickou, kategorii současnosti se vyhnout nelze.

Jakou pozici zaujímají vlasy v současné kultuře? A jaká je jim přisuzována důležitost z hlediska sebepojetí?

Začněme od těla, které dnes jako téma prostupuje stále více segmentů reality. Společenské vyladění ve vztahu k tělu je dnes nastaveno velmi vstřícně. Dá se mluvit o novodobém kultu těla a fyzická v současné kultuře. O tělesnost je dobře postaráno, o čemž svědčí vzrůstající obliba fitness center, osobních trenérů, kosmetických procedur, plastických operací, „solárek“, solných jeskyní a „lifestylových show“ chrlených masmédií. „Lidské tělo je dnes v první řadě orgánem spotřeby, konzumu a mírou jeho náležitého stavu je schopnost absorbovat a přijmout všechno, co konzumní společnost nabízí. Postmoderní tělo je především odběratelem prožitků.“¹⁶⁷ Pravidelná, někdy až úzkostná péče o tělo a celkový vzhled se stala běžnou součástí života: „Současná společnost nás učí, že image jedince má velký význam. Cítit se atraktivní je důležité pro naše hodnocení.“¹⁶⁸ A také nás učí, jak k vlastní image přistupovat, jak s ní pod vlivem měnících se trendů pracovat, a jak základě image odhadnout osobnost druhých. A tak, řídíce se obecně akceptovaným názorem, že vzhled je vizitkou naší osobnosti, se stále více lidí svěřuje do péče kosmetických salonů, vizážistů a renomovaných kadeřníků.

„Jelikož buř vidím, tak to první, čeho si na lidech všimnu, jsou jejich vlasy.“ (Marta, 28)

Vlasy v pořadí charakteristických rysů, které vnímáme jako informatory o osobnosti druhých, jsou vnímány v tomto pořadí: rasa, pohlaví, věk, velikost, výraz obličeje (oči, vlasy), oblečení. Všechny tyto rysy mají vliv na představy a reakce druhých vůči člověku.¹⁶⁹ Jsou tedy jednou z neopominutelných komponent nonverbální tělesné komunikace, konkrétně jednou z komponent statických, mezi něž patří rysy

¹⁶⁷ Bauman Z.: Úvahy o postmoderní době. Praha, 1995, str. 78-79

¹⁶⁸ Fialová, L.: Body image jako součást sebepojetí člověka. Praha, Karolinum 2001, str. 46

¹⁶⁹ tamtéž, str. 65

obličej, tělesná stavba a vnější úprava, která „signalizuje, jak osoba vidí sama sebe a jak chce být viděna.“¹⁷⁰

Úprava vlasů může navíc poskytnout i informace o příslušnosti ke skupině, statusu a společenské roli, zaměstnání. Naznačí i individuální osobnostní znaky, mnohdy i psychické a fyzické rozpoložení, stáří a pohlaví („Ve většině společností jsou jasné konvence v oblékání, účesu a péči o tělo u mužů a žen. Podobně existují zvyklosti rozlišující stáří lidí. Zde je možno uměle sugerovat nižší nebo i vyšší věk, ale charakteristiky obličeje, vlasů a především kůže vypovídají o skutečném věku zcela pravdivě.“¹⁷¹). Vypovídající schopnost vlasů bývá vizážisty považována za mnohem podstatnější než řeč těla: „Účes si sice upravujeme každý den, ale jeho tvar a barvu změníme maximálně jednou, dvakrát do měsíce. Proto jsou vlasy jako výrazový prostředek daleko stálějšího charakteru než cokoli jiného.“¹⁷²

Náš vzhled prochází v procesu ontogeneze různými změnami, za nimiž stojí kromě stárnutí, přirozeně měnícího se sebepojetí a přizpůsobení se novým životním rolím, i touha po experimentu. (Tato touha je prokazatelná už od doby kamenné, a to na figurkách Venuší, kde lze rozeznat různé úpravy vlasů, včetně složitých pěšinek nebo copu hozeného přes rameno.¹⁷³) A právě vlasy lákají k experimentům nejvíc z celého těla pro svou vlastnost nepřetržité regenerace, bezbolestné manipulace, široké škále možných procedur, které na nich lze za účelem změny provádět. A hlavně pro velkou vizuální účinnost, kterou potvrzuje i psychoanalytik Charles Berg ve svém pojednání „The Unconscious Significance of Hair“: „Přítomnost či absence vlasů na lidské hlavě, jejich délka, struktura, vlnivost, barva, to jsou aspekty, které mají významný vliv na naši libost či nelibost vůči druhé osobě a naše vnitřní soudy o ní.“¹⁷⁴

¹⁷⁰ Fialová, L.: Body image jako součást sebepojetí člověka. Praha, Karolinum 2001, str. 59

¹⁷¹ tamtéž, str. 65

¹⁷² magazín Marianne, leden 2006, str. 95

¹⁷³ Morris, D.: The naked woman. London, Jonathan Cape 2004, str. 10

¹⁷⁴ dostupné na: <http://www.enchanteonline.com/pages/news/essaylinethal.htm>, 8.9.2007

O přiznané důležitosti vlasů v celkovém vzezření a vytváření image svědčí nejen poptávka po stále širším sortimentu vlasové kosmetiky ale i množství vznikajících či zavedených vlasových salonů s možností odborného poradenství a komplexní péče. Pojetí a prestiž kadeřnických služeb se během let devadesátých markantně změnilo. Ty tam jsou doby, kdy se za kadeřnickými výlohami skromně vyjímalý sluncem vybledlé a zapomenuté obrázky s ukázkami pánského a dámského střihu pro sezónu '88 a cedulky s cenami za trvalou ondulaci, studenou vlnu či zástřih kníru. Kromě charakteru nově poskytovaných služeb (možnost digitálního výběru účesu, osobní konzultace, naplétání, nastřelování a prodlužování vlasů) se změnilo i pojmosloví, které odráží posun od „holiče“ ke „kadeřníkovi“ až „k vlasovému stylistovi“ či „vlasovému designérovi“. Nejvíce se změnila prezentace kadeřnických služeb od utilitárního pojetí (umyjeme, oštříháme) k pojetí, které vyzdvihuje i psychologický aspekt návštěvy (*„Náš salon je koncipován tak, abyste měla pocit, že je otevřen jen pro vás. Náš kadeřník je tu proto, abyste se cítila dobře. Vedle kvality vašich vlasů se tím odborníkům zajímá o vše, co vás charakterizuje. Ale hlavní slovo máte vy a vy rozhodujete.“*¹⁷⁵). To se zpětně promítá v motivech, které zákazníka/zákaznici vedou k pravidelným návštěvám takto pojatých salonů. Většinový zákazník těchto studií si zkrátka nejde jen „přistříhnout ofinu“ ale vydává se za zážitkem takřka hédonistickým.

Legální chvíle totální sebestřednosti, a vydání se péči kadeřníka v patřičně „vydesignovaném“ prostředí s patřičně „vydesignovanými“ lidmi, to nejsou bezvýznamné faktory upravovacího rituálu. Lipovetski ve své „Říši pomíjivosti“ vysvětluje podobný posun, který se odehrál ve vnímání tradičního pojetí módy jako direktivního fenoménu k fenoménu psychologickému: „Nákup oblečení a kosmetiky se stává i terapeutickým postupem. Rozmach hédonistických a psychologických hodnot způsobil, že prosté „jít nakoupit“ se změnilo v „jít si udělat radost“. Nákup oblečení přináší potěšení ze změny, stejně jako „návštěva

¹⁷⁵ dostupné na: <http://www.zena-in.cz/plaintext.asp?id=12269> , 11.10. 2005

kadeřníka, která dává ženám pocit, že „něco pro sebe udělaly“. Změna účesu má dodat „chut' k životu“.¹⁷⁶

„Tak každý druhý měsíc si zajdu k holiči. Ne, že by to bylo nějak zvlášť potřeba, spíš pro ten pocit, když vycházíš na ulici a vlasy ti vonějí a jsou krásně odlehčený. Připadám si nová, tak nějak lepší. A pak se srovnávám se ženským v metru a přijde mi, že se žádná necítí tak dobře jako já.“ (Anička, 25)

Dalším trendem kadeřnických služeb je důraz na „osobnost“ a „psychologii“ vlasové tvorby, která, chce-li si vydobýt pel exkluzivity, nevystačí jen s tvorbou účesu samotného. Tento trend je v ČR reprezentován např. pražským salonem, jenž své služby zakládá na metodě francouzského kadeřníka Marca Dugasta. Metoda zvaná „MorphoCoiffure“ (prezentovaná jako „revoluční ve vlasové tvorbě“) je založena na dosažení „jednoty mezi tělem a duší“, na vyladění zevnějšku s „vnitřním naturelem“ zákazníka: *„Jsme komplexní bytost, ne jenom hlava, kterou je třeba učesat. Člověk je zdrojem informací, na jejichž základě se vypracuje střih, který skutečně padne. Naším největším přáním je to, abyste objevila sama sebe takovou, jaká jste ve skutečnosti, bez falešného zdání. Nemůžeme pro vás tvořit, aniž bychom nerespektovali to, čím jste a čím byste chtěla být.“*¹⁷⁷

Oslovení klientely současných vlasových studií se většinou odehrává v ženském rodě, i když stále větší procento takových zařízení tvoří mužská klientela (včetně mužského personálu).

¹⁷⁶ Lipovetski, G.: Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech. Praha, Prostor 2002, str. 230

¹⁷⁷ dostupné na: <http://www.zena-in.cz/plaintext.asp?id=12269> , 11.10. 2005

6.1. Vlasy ženské, vlasy mužské (Vlasy a gender)

*„Žena je žena a muž je muž. Záměna rolí ve společném soužití i délce účesu se mi nelíbí...“
(Veronika, 25)*

„Když si pánové dělají všelijaký ty účesy, tak je to legrační. Třeba ty vlasatý fotbalisti s členkama. Jako slečinky.“ (Jitka, 82)

Podle Lipovetského dochází v posledních čtyřiceti letech k procesu homogenizace módy: „Od šedesátých let dvacátého století se důrazné a nevyhnutelné odlišení vzhledu obou pohlaví vytrácí. V odívání mužů ubývá strohosti, ženská móda vykazuje rysy přejaté od mužů. Muži mohou nosit dlouhé vlasy, ženy přijímají prvky pánského oblečení. Zmírňuje se radikální rozdíl mezi mužským a ženským¹⁷⁸ (podle jeho slov však jde o homogenizaci povrchovou, neb móda stále vytváří drobné odlišující znaky a „subtilní diferenciaci protikladu obou pohlaví“¹⁷⁹). Domnívám se že tento model lze vztáhnout z módy samotné i na přístup k ní, přístup k modelování vlastního vzhledu. O tom svědčí zrození fenoménu posledních let – „metrosexuála“ – muže, jenž se zabývá svým vzhledem víc, než doposud bylo obvyklé, muže, jenž listuje módními rubrikami, používá plet'ovou kosmetiku, vyholuje hrudník a řeší každý detail od správně zvoleného pásku k promyšleně rozčepřenému „rozcuchu“ na hlavě. I když se nemusí jednat přímo o muže této kategorie, stává se běžným na ulicích spatřovat pánské melíry a účesy, které jsou aplikovatelné i na ženské hlavy.

„V rámci svojí profese (kadeřník) se držím trendů, sleduju internet a zahraniční katalogy, a musím říct, že česká klientela už se v mnohým přizpůsobuje světu. U holek je škála požadavků samozřejmě širší, ale kluci je doháněj. Třeba se nebojí prosvětlování, copánků a ofin, a pravda je, že už se nad tím nikdo nepozastavuje.“ (Robert, 37)

Ale jak Lipovetski podotýká, přes zdánlivou podobnost se ani stejným účesům na nestejných pohlavích nikdy nepodaří zcela odsexualizovat: „Reprezentace antropologické odlišnosti projevila větší odolnost než odlišující znaky

¹⁷⁸ Lipovetski, G.: Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech. Praha, Prostor 2002, str. 198

¹⁷⁹ tamtéž, str. 201

společenských tříd.“¹⁸⁰ Vždy se najde nějaký detail, který odlišnost podtrhne (např. střih kalhot, materiály, spodní prádlo). A tak vlasy v rozmanitých podobách – krátké, dlouhé, barvené či nebarvené, melírované či přírodní, zdobené či bez příkras, vyholené, v drdolu či culíku, spletené do copánků, dredy zdobené korálky a matičkami, dnes sice přísluší ke společnému právu a vlastnictví obou pohlaví (značný vliv na výskyt těchto trendů má příklon mladé generace k multikulturalismu, inspirace afroamerickou kulturou a rastafariánstvím), ale ostatní už je dotvořeno detaily pod taktovkou pohlavního odlišení.

Záleží jen na sebepojetí, na osobní volbě stvrzení vlastního subjektu, vyjádření „vlastní autonomie a estetické individuality“ v rámci „měnících se výnosů kolektivního celku“¹⁸¹ – tzn. módy. Co se délky týče, byly dlouhé (nebo delší) vlasy u mužů v průběhu dějin módy standardem, snad s výjimkou období pozdního středověku, kdy se mužské vlasy stříhaly nakrátko, vyholovaly v týle a sčesávaly pravidelně na všechny strany.¹⁸² Trend velmi krátkých vlasů se objevuje i pod vlivem reformace a konečně se krátké vlasy staly oficiální normou i po první světové válce.

U žen je stálost dlouhých vlasů jako přirozené součásti ženství tradicí (snad jen na vzácné výjimky krátkého účesu podle antického vzoru „a la Titus“¹⁸³).

Až ve dvacátých letech dvacátého století dochází v souvislosti s emancipací k radikální změně délky vlasů. Moderní žena se po staletích zbavuje svého dlouholetého atributu, a spolu s ním odhazuje i zažité estetické normy pro vnímání ženského půvabu. Zvláště po období secesních drdolů a měkkých vln působí přechod ke krátkým, geometricky zastřiženým vlasům, společenský rozruch. Ženy s nadšením shazují své vlasy a veřejnost se s touto změnou musí vyrovnat:

¹⁸⁰ Lipovetski, G.: Říše pomíjivosti. Móda a její úděl v moderních společnostech. Praha, Prostor 2002, str. 201

¹⁸¹ tamtéž, str. 62

¹⁸² Kybalová L., Herbenová, O., Lamarová, M.: Obrazová encyklopedie módy. Praha, Artia 1973, str. 323

¹⁸³ tamtéž

„Tato revoluční proměna ženského vzhledu se neobešla bez protestů a diskusí. List Neue Prager Presse uspořádal mezi významnými uměleckými osobnostmi anketu o stříhání ženských vlasů. Zakladatel moderní architektury a propagátor nového životního stylu Adolf Loos odpověděl: „Proč vlastně mají být dlouhé vlasy ženskými a mužské krátkými? Předepisovat ženám, že musí nosit dlouhé vlasy, poněvadž dlouhý vlas vzbuzuje rozkoš a ženy jsou na světě jen k tomu, aby zaopatřovaly toto erotické vzrušení - ne, to je drzost!“¹⁸⁴

Loosova otázka nás přivádí k zamyšlení nad kategorií ženského a mužského. Krátké účesy žen se staly během dvacátého století běžnou praxí, která na ženskosti ubírat nemusí. Nebo přece ubírají? Pokud ano, jsou si ženy s dlouhými vlasy své ženskosti vědomé víc než ženy s vlasy krátkými? Je to tento důvod, který zapříčinil, že i přes neomezenou volbu „unisex“ účesů a toleranci takřka všeho od naprostého vyholení po punkové účesy, u žen stále vítězí vlasy delší? (V ČR je podle průzkumu 44% žen s polodlouhými vlasy, 20% s dlouhými, třetina s krátkými.¹⁸⁵) Anebo se proměnilo chápání „ženskosti“, jenž přechodem do století dvacátého představuje ženu dynamickou, emancipovanou, nezávislou, oproštěnou tradicí?

„Krátké vlasy signalizují vyšší sebevědomí. Ženy s dlouhou kšticí pracují tvrdě na tom, aby působily žensky za pomoci různých dívčích triků, jako je například pohažování hlavou. Ženy s krátkými to nepotřebují.“¹⁸⁶

Vytváření obrazu ženy jedenadvacátého století této charakteristice odpovídá a je stabilním tématem vlasových poraden a tzv. „proměn“, jež se rády „řečí vlasů“ zabývají. Vizážisté a specialisté na image rádi vypracovávají vlastní teorie „řeči účesů“ a vlasovému poradenství tak často přidávají až psychologický rozměr:

„Délka vlasů o člověku leccos vypovídá...delší vlasy vytvářejí okolo ženy jakési ochranné pásmo. Dlouhovlasým lidem totiž automaticky necháváme delší čas na rozmyšlenou. Úsloví o dlouhých vlasech a krátkém rozumu neplatí ovšem doslovně: nemyslíme si, že ten člověk je hloupý, ale podvědomě si uvědomujeme, že si potřebuje vše důkladně rozmyslet. Ženy s krátkými vlasy vlastně

¹⁸⁴ Skarlantová, J.: Od fíkového listu k džínám. Praha, Grada Publishing 1999, str. 161, 162

¹⁸⁵ Dostupno na: <http://www.svetucesu.com/Article/Sunsilk1>

*přejímají mužský pohled na věc. A také jejich blízké i vzdálenější okolí od nich očekává rychlejší reakce.*¹⁸⁷

Výpovědi žen v rámci mého výzkumu ve všech případech potvrdily shodné vnímání ženskosti v kontextu délky účesu:

„Nezávisle na módě je můj názor takový, že vlasy jsou ženskou chloubou. Výrazným odlišením od mužů již po řady století. Nelíbí se mi dnešní trend žen s krátkými vlasy. Emancipace žen mi přijde jako nešťastný čin, který stejně vede pouze k frustraci něžného pohlaví a k tomu, že ženy žijí v pracovním stresu a nedokáží navázat vážný vztah s muži. Ano, krátký účes je pro kariéru a emancipaci pohodlnější. Ale opravdu chceme být emancipované a krátkovlasé?“ (Veronika, 25)

„... Jednoznačně ženskost. Dlouhé vlasy jsou moje nejsilnější ženská zbraň a asi to nejzajímavější na mém vzhledu. Vždycky se najde někdo, koho upoutají.“ (Radka, 32)

„Jeden fotograf mi řekl: Ty se ostříhej, proč ty vlasy vlastně nosíš, když je nepotřebuješ? Ale když jsem pak vlasy neměla, připadala jsem si jako chlap, bála jsem se, že působím lesbicky. Teď si přeci jen připadám ženštější.“ (Lucie, 32)

Kde se bere ono vědomí jednotlivce o míře svého ženství/ mužství a o tom, co tyto kategorie v praxi znamenají?

Pierre Bourdieu zavedená schémata vnímání mužského a ženského vysvětluje skrze sociální strukturu a její zpětný vliv na sebehodnocení jednotlivce: „Vztah k vlastnímu tělu nespočívá pouze v jakémsi jeho „obrazu“, subjektivní představě...do každé interakce se prostřednictvím schémat vnímání a hodnocení, vepsaných do těl zúčastněných aktérů, zapojuje celá sociální struktura...Schémata, do nichž určitá skupina ukládá své základní struktury, vstupují mezi aktéra a jeho tělo od samého počátku, neboť podle nich se formují jak reakce či představy, které jeho tělo vyvolává i u druhých, tak i způsob, jakým tyto reakce vnímá on sám:

¹⁸⁶ magazín Marianne, duben 2005, str. 98

¹⁸⁷ magazín Marianne, leden 2006, str. 95

například reakce vycházející z opozic velký/malý a maskulinní/feminní postupně subjekt přiměje ona schémata si osvojit, takže je pak dotyčný příkládá i na své vlastní tělo a reaguje stejným způsobem, čili zakouší své tělo způsobem zplozeným těmito schématy.¹⁸⁸ To, co je feminní a maskulinní podle Bourdie není dáno ani tak viditelnou rozdílností pohlaví, ale vytvořením „sociální konstrukce vycházející z principů androcentrického dělení, jež samo vychází z toho, že přisuzuje jiný sociální statut mužům a jiný ženám.“¹⁸⁹ Tedy i přes zmíněnou Lipovetského homogenizaci módy a postupné stírání extrémních pohlavních rozdílů ve vzhledu a přístupu k péči o něj, stále ve většině vítězí odlišnost.

Jsou to ženy, které do svého vzhledu investují na rozdíl od mužů mnohem víc času a energie v touze být krásnou – rozuměj „ženskou“: „Zatímco u muže kosmetika a způsob oblečení spíše tělo potlačují, aby daly vyvstat znakům sociálního postavení (oblek, vyznamenání, uniforma apod.), u ženy naopak tělo zdůrazňují a snaží se mu dodat svůdnost...Nejtradičnější ženskou rolí je věnovat vysokou pozornost fyzickému zjevu a mít dispozice k svůdnosti.“¹⁹⁰

„Svoje vlasy беру jako korunu, на которой ям брдá, брívу, вець вельмй жёнскую а једйнечную. Јакмйле мáм в непорáдку úчес nebo vlasy celkově neupravené, í moје náлада је schopná се negatívně змёнít. Neјsem, јак се рíкá вё své кúжй, прйпадáм sí наједноу вылоžené nebezky.“
(Jana, 26)

Sebepojetí žen je daleko více vázáno na vzhled a uvědomování své ženské role: „Již od dětství je dívkám vštěpováno, že krásný zevnějšek má pro ně větší sociální význam a musí mu být věnována větší pozornost.“¹⁹¹ Proto jsou to stále ženy, které jsou oslovovány a ujišťovány ve své roli nesmrtelnými rubrikami víkendových příloh a internetových serverů o módě, kosmetice a vlasové péči. (*„At’ už se vám pohupují kolem tváře, nebo je nosíte sčesané dozadu, vždy vysílají do světa signály o vaší silné*

¹⁸⁸ Bourdieu, P.: Nadvláda mužů. Praha, Karolinum 2000, str. 59

¹⁸⁹ tamtéž, str. 18

¹⁹⁰ tamtéž, str. 90-91

¹⁹¹ Fialová, L.: Body image jako součást sebepojetí člověka. Praha, Karolinum 2001, str. 56

ženskosti.“¹⁹²) I když by si i muži mohli s vlasy díky vzrůstající módní benevolenci a takovým módním vzorům, jakým je např. David Beckham (příklad muže bořícího schémata toho, co si představujeme pod pojmem „pánský účes“) dovolit mnohem odvážnější variace účesů (copy, čelenky, ofiny..), převažuje u českých mužů vůči těmto trendům rezistence a „beckhamovské“ variace jsou ke spatření spíše na hlavách zahraničních teenagerů nebo na příslušnících současné „zlaté mládeže“.

„V mém případě se moc nedá mluvit o účesu. V podstatě mám jen dvě varianty. Rozpuštěné a v culíku. Pak snad ještě mokré a nemyté. Tím moje módní kreace končí...Na tomto poli jsem ve srovnání s aktuální metrosexuální kulturou velmi konzervativní.“ (Roman, 28)

„Účesy nebo třeba jen dlouhý vlasy neřeším, dost by mě štválo věnovat tomu svůj čas, aby to aspoň nějak vypadalo. Jako normální stav u sebe považuju vlasy krátký.“ (Michal,29)

Zatímco péče a styl úpravy u krátkých účesů se homogenizuje, vlasy dlouhé, navíc zasaženy barvicími či jinými kosmetickými zásahy, zůstávají ženskou doménou: „Pohlavím, jež se více identifikuje se svými vlasy, jsou ženy, neboť dlouhé kadeře patří k atributu ženskosti a luxusu; vyžadují totiž nákladnou péči, jak naznačil už klasik Thorstein Veblen. Umožňují též rozličnou prezentaci ženina ega v závislosti na náladě – od dospělé přes svůdnou až po koketně infantilní; naopak od mužů se čeká uniformita a stálost krátkého účesu i hladké tváře.“¹⁹³

Asociace krátké = mužské, dlouhé = ženské, jsou i navzdory všemožným genderovým posunům ve většinovém smýšlení přítomny. „Opačná pohlaví symbolicky maximalizují rozdíly. Muži si tedy běžně zkracují porost na hlavě a na tváři, nikoliv však na těle. A ženy si pěstí vlasy a minimalizují své tělesné ochlupení na nohou, v podpaží a kolem genitálu.“¹⁹⁴

„Kdybych se ostříhala, něco podstatného ztratím. I když vím, že tím člověk omládne. Moje maminka měla vždycky dlouhý vlasy, a já je taky chtěla. Mám pocit, že ženský s dlouhýma

¹⁹² magazín Marianne, duben 2005, str. 97

¹⁹³ Rychlík, M.:Magická síla ve vlasy vpletená. LN, příloha Orientace,1.9. 2007, str. 3

vlasama se chlapům líběj, dá se tím leccos dohnat. Taký se chovám víc žensky a cítím se tak.“
(Eva, 26)

„Móda je mi dost volná, vlasy mě propojují a stylizují do mého oblíbeného období (19. století, prerafaelité, dekadenti). Je to taková skrytá zbraň, máš dlouhé vlasy schované v účesu, pak je v určitém okamžiku rozpustíš a vyhráváš na celé čáře díky překvapení okolí a tvé síle, doporučuji.“
(Monika, 30)

Lze Veblenovo tvrzení, že se ženy s vlasy identifikují více než muži, přitakat? A promítá se na míře identifikace i délka vlasů? To jsou otázky, pro které není třeba obsáhlého empirického výzkumu, neb odpověď napadne každého, kdo jen trochu reflektuje svět kolem. K odpovědi „ano“ snad jen doplníme, že i mezi muži a ženami jsou případy, které svým vlasům přikládají větší symbolický význam než je v obecném průměru běžné.

6.2. Vlasy v odpovědích

Původním úmyslem této práce byla komparace vztahu k vlasům mezi muži a ženami, hledání podobností a odlišností v míře identifikace a symbolizace vlasů. Nejlépe by tomuto záměru odpovídal kvalitativní výzkum metodou řízených hloubkových rozhovorů. Kvůli časové tísní jsem však byla nucena přistoupit k dotazování elektronickou cestou a vytvoření dotazníku. Vzniklo tak cosi, co by se dalo nazvat „dotazníkem polostandardizovaným“- respondenti se mnohdy nedrželi osnovy či posloupnosti otázek a sami určovali ty, jenž pro ně byly inspirativní. Po zběžném vyhodnocení odpovědí jsem však dospěla k názoru, že pro různíci se pochopení otázek a míru ochoty odpovídat (zvláště mezi mužskými respondenty) není možné takový výzkum považovat za validní. Ještě problematičtější byla kritéria pro výběr vzorku. Ten mělo tvořit 14 žen a 14 mužů různého věku, založení, vzdělání, určující byla jen délka vlasů. V obou skupinách byli osloveni lidé s vlasy dlouhými a krátkými. Zde vyvstal první problém. Jaká kritéria by měla respondenty

¹⁹⁴ Rychlík, M.:Magická síla ve vlasy vpletená. LN, příloha Orientace,1.9. 2007, str.3

spojovat, aby tvořili koherentní vzorek, a jak zajistit maximální návratnost dotazníku, když bylo potřeba oslovit i takové mimo okruh těch známých, u kterých se dal předpokládat souhlas s výzkumem? Bylo jasné, že pokud se vůbec podaří shromáždit maximální počet odpovědí, nárok na zobecnitelnost bude nulový. I tak se pro zajímavost u původně plánovaného výzkumu zastavme, neb i přes tento metodologický defekt přeci něco vypovídá. Už v odlišném přístupu obou pohlaví ke zvolenému tématu.

Oslovené ženy na prosbu o zařazení do vzorku reagovaly vstřícně, a stejně tak vítaly možnost o svých vlasech hovořit či písemně odpovědět. Odpovědi směřovaly k vyprávění životních zkušeností a zážitků, mnohdy se stávaly eseji. Všech 14 žen mi vzápětí odpovědělo, a bez mého zažádání se mi ozval ještě dvojnásobný počet. V této práci i tyto odpovědi volně uvádím, včetně mužů, i když z kapacitních důvodů nebudou v příloze v celém znění zařazeny. Co tedy z těchto výpovědí vyplynulo? Že u všech žen, tak jak se dalo předpokládat, hrají vlasy v sebepojetí zásadní roli. Mé tušení, že větší sepjetí s nimi projeví ženy dlouhovlasé a že jejich význam vzrůstá úměrně času a délce, se ve výpovědích nepotvrdilo:

„Vlasy jsou tedy nezbytným estetickým dotvořením mého pojetí sebe, tak jak jsem zvyklá sama sebe vnímat.“ (Šárka, 25, krátké vlasy)

„Osobitost, ženskost, energie, tvůrčí síla. Jsou pro mne důležité, nějak bych to bez nich nebyla já.“ (Jana, 25, polodlouhé vlasy)

„Moje vlasy jsou pro mě stejně důležité jako moje jméno. Lucie, Lucis, Světlo. Moje zářivá přilba slávy je pro mě zlatou aurou archandělů. Mé Vlasy- Má Vlast. Jsou v těsném spojení s mou psyché, v momentech inspirace vlají jako prapor vítězství, nebo si bezstarostně pohrávají s mými tvářemi jako malí zvědaví hádci. Zato v dobách těžkých se melancholicky plíží po skráních v jakési paralelní stupnici s imaginární či skutečnou slzou.“ (Lucie, 30, polodlouhé vlasy)

V odpovědích na otázku „Co pro vás vaše vlasy znamenají“ se objevovalo následující: „osobitost“, „moje chloub“, „zbraň“, „koruna“, „sebevypjádření“,

„estetické dovršení sebe“, „možnost schování se“ a „znak ženskosti“: „*Moje vlasy pro mne znamenají sílu, tajemství, možnost schování se, ochranu, krásu.*“ (Monika, 30)

„*Mé vlasy jsou pro mne velmi důležité. Lze říci, že se s nimi do značné míry stotožňuji, jsou výrazem mé identity, mé „celistvosti“. Od dětství jsem se zoufale bránila jakýmkoli násilným zásahům stran mých vlasů a zvláštní shodou okolností také všechny mnou obdivované a mou duši v mládí ovlivňující hrdinové měli dlouhé vlasy – Indiány počínaje a hippies konče.*“ (Lenka, 29)

„*Moje vlasy jsou mojí nejpřirozenější součástí. Vylepaný lidi vypadaj jak opice. Nechápu, jak tu největší ozdobu mužou tak opižlat. Kdyby je viděl nějaký přírodní člověk, zbrozil by se. Ve vlasech je přece individualita v té nejpřirozenější formě.*“ (Marta, 28)

Ač byl, stejně jako u žen, osloven stejný počet mužských respondentů s vlasy různých délek, kýžený počet odpovědí se shromáždit nepodařilo. Jen 7 mužů zodpovědělo všechny otázky, 4 respondenti odpověděli jen na některé. Výsledek naznačuje, že zájem o vlasovou introspekci nebyl vzbuzen tak jako u žen, ať už bylo příčinou cokoliv. U šesti mužů se otázka po významu vlasů zdá být nicotnou, v těchto případech šlo o odpovědi krátkovlasých. Zde by tedy hypotéza o úměře délky a významu mohla mít své opodstatnění.: „*Otrava, ale kdybych je neměl, tak by to nebylo úplně nejlepší, táhlo by mi na hlavu.*“ (Václav, 41, *krátké vlasy*)

„*V mém sebepojetí vlasy až tolik neznamenaají, jsem přesvědčen, že mi to sluší a lepší už to stejně nebude.*“ (Jindřich, 40, *krátké vlasy*)

„*Asi jsem rád, že jsou, rozhodně lepší než pleš, ale nějakou důležitost tomu nepřikládám.*“ (Michal, 29, *krátké vlasy*)

Určitou důležitost (byť různé míry) svým vlasům přiznalo 5 dlouhovlasých mužů, přičemž mou snahou bylo, aby se oslovení věkově nebo vzhledově lišili od typických „mániček“ let sedmdesátých a osmdesátých, jejichž výpovědi již v předchozích kapitolách figurují. Tito muži do svých vlasů projektují: „svobodu“, „názor“, „protest“ a „touhu odlišit se“: „*I v současnosti jsou pro mě vlasy synonymem určité volnosti a svobody, stejně jako stálého projevu sebe sama, celkové součásti mé „image“. Dnes do nich projektuji své dřívější pocity touhy po nespoutanosti, které provázely můj studentský čas a na*

„které nechci zapomenout ani teď, když byly logicky vystřídány následující fází, kdy život skutečně začal.“ (Pavel, 31)

„Chci se nějak odlišovat od masy, firemní kultury nebo dát najevo, jaký životní styl mě oslovuje.“ (Honza, 25)

Zdá se, že i přes celospolečenské změny a dobu, která od šedesátých let uplynula, si dlouhé vlasy ponechaly svůj protestní podtext a zrači neměnnou symboliku, spjatou s osobnostními vzory, které odkazují k mravní síle a nonkonformitě:

„K mému imidži Ježíšovského mladíka neodmyslitelně patří. Když je pustím do větru, jsem najednou taky rytíř, pirát, Sandokan, roker, trosečník a divoch.“ (Roman, 28)

„S kytarou prý připomínám Lennona..něco na tom je.“ (Jára, 26)

V dotazníku se respondenti dále setkali s otázkou ztráty vlasů. Zněla: „Přišli jste někdy o své vlasy nedobrovolně? Jak jste vnímali jejich ztrátu?“

Kromě odpovědí spjatých s ostríháním na vojně či v dětství, dotazovaní ještě nakousli přirozenou ztrátu stárnutím. Ani v tomto případě nepřekvapuje, že to byly ženy, které projevily úzkost ze ztráty nebo smutně danou skutečnost reflektovaly:

„Kvalita vlasů se zhoršuje, jsou čím dál tím jemnější, řidší a víc se mastí. Prostě stárnou se mnou. Byla bych ale nešťastná, kdybych o ně měla přijít dřív, než přijdu o sebe.“ (Daniela, 60)

„S přibývajícím věkem vlasů ubývá a tato nepřímá úměra člověka zaskočí. Mít pěkné vlasy jsem totiž v dětství a mládí považovala za samozřejmost. Tedy čím mladší tím lepší se lety mění v opak- čím starší, tím řidší, tedy horší. S postupným řídnutím vlasů zjišťuji, že není jednoduché být tzv. nad věcí a smířovat se s tímto přirozeným stadiem života, tedy se stárím k čemuž tento jev patří.“ (Jitka, 61)

„Přechodně se ztráta vlasů dá vydržet, pokud by to mělo být celoživotně, bylo by to horší, jak už jsem psala, vnímám vlasy jako ozdobu a líbí se mi, když jsou ženy krásné. Myslím, že to k ženám patří.“ (Martinka, 29)

„Děsím se řídnutí v pokročilejším věku - to bych uvažovala i o nějakém lékařském zásahu. Nedávno mě také vyděsila jedna skutečnost - vytrhla jsem si první šedivý vlas!!“ (Šárka, 25)

Nejzajímavější z hlediska odpovědí, které nejvýrazněji poukazovaly na symbolické zacházení s vlasy, byla otázka „Máte nějaký klíčový zážitek, proč jste se rozhodli radikálně ostříhat či změnit barvu?“

Tuto zkušenost projevily téměř všechny ženy, přičemž radikální změna účesu (většinou úplné oholení) byla reakcí na významný předěl vnitřního i vnějšího charakteru, který si žádal své symbolické vyjádření:

„V mých 20 letech se staly hlavním mluvčím relativně razantní osobnostní proměny - abych dala světu najevo, že se ve mně něco děje, nechala jsem si své téměř po pás dlouhé vlasy ožžít na 1 mm holicím strojkem a poprvé v životě jsem si k tomu zapálila cigaretu.“ (Zdenka, 25)

„Bylo to pro mě vzrušující rozhodnutí. Další krok do neznáma. Zbavení se vlasů, odhalení hlavy, síla a bezbrannost zároveň. Holení hlavy strojkem bylo tak trochu výstupem ze světa spojeného s rodiči, Prahou a vstupem do komunity nových přátel v jiném městě.“ (Blanka, 25)

Zbavení se vlasů jakoby vnitřně očišťovalo, a nejen symbolicky ulevovalo od tíhy, která se v danou situaci stala neúnosnou:

„Jednou jsem se celá oholila. Rozešla jsem se s někým, a měla jsem pocit, že musím popřít svoji ženskost. Strašně se mi ulevilo. Minulost ze mě spadla. Špína musela jít pryč. (Lucie, 32)

„Vždycky jsem cítila nutnost změnit svůj účes po rozchodu s partnerem, souviselo to s pocitem, že se chci celá proměnit, přetvořit se v novou Šárku, která se tak odpoutá od té staré, která byla spjata s daným mužem.“ (Šárka, 25)

„Jedno z mých milostných zklamání vedlo k tomu, že jsem se svých delších vlasů radikálně zbavila. Byla to demonstrace jakéhosi feminismu, nezávislosti a vzdoru.“ (Daniela, 60)

I přesto, že tento komparativní výzkum nedošel svého seriózního vyhodnocení, věřím, že uvedené odpovědi oživily tuto práci alespoň svou autenticitou.

V takových chvílích

Když vítr pročísne hlavy stromů

A v hřebenu mi zůstane spousta listů

Si třeba vzpomenu

Že už mi také

*Začaly padat vlasy*¹⁹⁵

7. Závěr

V jedné z předcházejících kapitol jsme konstatovali, že vlasy jsou smyslově přitažlivou materií se specifickými vlastnostmi, které vzbuzují erotický a estetický zájem. Objektem jako stvořeným pro metafory umění, objektem ponoukajícím nejen k obásňování ale i k dotyku. Zde se jako autor nevyhnu osobnímu vyznání.

Dávno před zformulováním tématu této diplomové práce mne vlasy fascinovaly. Konkrétně ty dlouhé. Pokud totiž vlasy dosáhnou určité délky, evokují ve mně cosi cenného, opředeného osobním příběhem. Už proto, že jejich růst pár let trvá a tato neměnnost, vymykající se krátkodobým trendům, ponouká k otázce po příčině této neměnnosti. Zprvu mne zajímaly jako identifikační znak hippie či „máničkovské“ subkultury, posléze jako součást mne samé. Vlastní reflexe důležitosti vlasů, které významně ovlivňují mé sebepojetí, mne přivedla k otázkám, na které jsem si intuitivně odpovídala. Tyto odpovědi mi definovaly jisté motivy, které jsem posléze začala tušit i u jiných.

¹⁹⁵ Hynek, K.: Analogie. S vyloučením veřejnosti. Praha, Torst 1998, str. 133

Zvláštní shodou okolností znám více žen, pro které jsou dlouhé vlasy neměnnou součástí jejich osobnosti. Pokud znám takové muže, jedná se o příslušníky starší generace, jejichž motivy vycházejí z věrnosti rebelujícímu mládí, hudebnímu stylu, oddanosti vlasům, které s nimi prožily období vzdoru a květinové éry. V těchto případech se od sebe zjevně příliš neliší, už na první pohled do této kategorie spadají. Svých vrstevníků, kteří by se honosili dlouhými vlasy, a této kategorii se vymykají, neznám tolik.

V případě žen je kategorizace o něco složitější. Dlouhovlasé ženy, které se vyskytují v mém životním prostoru, představují stylově, věkově i osobnostně širokou paletu. Od mladé uměnovědkyně, stylizující se do devatenáctého století, až po modelku, pro kterou je každý nový trend málo současný. Přes charakterovou i vizuální rozdílnost však tyto ženy pojí společný jmenovatel dlouhých vlasů.

Co tedy spojuje ty, jejichž vlasy už léta nepocítily radikální zásah kadeřnických nůžek? A co naopak vedlo k tomu, že některé svou dlouholetou součást ze dne na den shodily? Jaké významy svým vlasům přisuzují, popřípadě jak chtějí být vnímány? Jaké významy touží dát okolí k přečtení?

Stránky přílohy chci věnovat původnímu znění odpovědí, kterých se mi tak štědře dostalo. Mnohé výpovědi mne překvapily svou obsáhlostí, upřímností a poetikou. V některých případech se vlasy staly aktivními svědky osobnostní proměny, opuštění životní etapy, v jiných zas jen útrpně přihlížely boji s nemocí.

Za okolností, že by odpovědi měly charakter stručného dotazníku, uvedla bych jich jen minimální množství, v tomto případě jich zařazuji deset, protože reprezentují široké spektrum osobností a pohledů. Osobitým pojetím a určitým kouzlem na mě zapůsobily ještě dva příspěvky mých současníků z mužských řad, které jako pomyslný bonus za ženské výpovědi zařazuji. Dále je v příloze přiložen dotazník „Vlasy v preferencích“, který se sice netýká vztahu žen k jejich vlasům, ale vztahu k dlouhým vlasům opačného pohlaví.

*..Úplně nejdřív přicházejí v bolestech na svět vlasy,
Proto taky první, už bez bolestí, odcházejí,
Naprostu poznenáhlu, jak dým..¹⁹⁶*

Společenská a politická situace, móda, příslušnost k subkultuře či náboženskému hnutí – to vše může ovlivnit rozhodnutí pro větší nebo menší délku vlasů. Ale o tom, jaký vztah k nim nositel zaujme, rozhodují mnohdy nepovšimnuté a často neuvědomované vnitřní momenty. Pokud v této práci konstatujeme, že vlasy jsou objektem stimulujícím erotickou představivost, symbolem ženskosti a samsonovské síly, pak je příhodné ptát se, nakolik jsou si této symboliky jejich nositelé vědomi. Zdá se, že přítomnost těchto významů v nazírání dlouhých vlasů existuje.

Jisté je, že různost zaujímaných postojů k vlasům zračí různou míru zacházení se symbolickými významy a jejich vnášení do sféry vlastního těla. Pro někoho nejsou vlasy ničím víc než zrohovatělou organickou látkou, kterou je či není nutno udržovat. A pak jsou ti, pro které jsou vlasy něčím víc: názorem, sebevyjádřením, postojem ke světu, objektem touhy či neodmyslitelnou součástí jich samých. Těm je věnována tato práce.

¹⁹⁶Janoušek, S.: „Jakubovi“. Dostupné [www.http://supermusic.sk/skupina.php?idpiesne=10259](http://supermusic.sk/skupina.php?idpiesne=10259)
12.11. 2007

*Aby se dosáhlo lesklých bílých větrů ve vlasech,
musíš si nechat vlasy dlouhé narůst,
aby ty vlasy dlouhé, plné vši,
vlasy nádherné,
lesklé, matné, smutné,
byly žebříky Jákobovými..¹⁹⁷*

¹⁹⁷ I. M. Jirous: Magorova summa. Praha, Torst 1998, str. 231

VLASY VE VÝPOVĚDÍCH

1. „*Vlasy pro mě znamenají jednu z možností sebevyjádření, asi jako médium.*“ *Blanka, 25*

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Moje vlasy spadají těsně pod lopatky. Jsou mírně vlnité a jakoby načechrané, chci říct, že nejsou zcela hladké a jemné. Nechávám jim jejich přirozenou barvu – něco jako tmavší blond. Barva se mění podle ročního období, tzn. podle množství slunečního světla.

Před 5 měsíci jsem si po několika letech udělala nový účes. Spočívá ve vyholení vlasů na temeni. Jde o horizontální pruh od ucha k uchu šíře 7 cm, cosi jako prodloužení šíje. Vlasy udržuji cca 3mm krátké. Původně jsem si vyholila i prameny před ušima, ale ty mi nyní dorůstají do pejzů... už jsou 5 cm dlouhé. Vlasy většinou nosím stažené do uzlu, někdy rozpuštěné.

Před nedávnou dobou jsem přišla na skvělou věc. Ztratila jsem všechny gumičky a tak jsem pro přidržení uzlu použila jídelní hůlku. Věc sama o sobě byla velmi efektní, ale ukázala se jako nebezpečná pro okolí, třeba při tlačení v tramvaji. Podařilo se mi přidržovacích pomůcek zbavit natolik, že je nyní vůbec nepotřebuji! Smotám si vlasy do jednoho hada a z toho udělám doslova uzel. Drží poměrně dlouho a pak se z něj vytvoří jedna velká lokna, která mi cestuje po zádech. Baví mě, jak účes vznikl, z potřeby minimalizovat prostředky, je to něco jako vynález náhodou, nezáměrně, který dal vzniknout neobvyklému účesu.

Ke kadeřníkovi či kadeřnici nechodím. Vlasy si skoro nezastříhuji. Zajímá mě to, jak z nepořádné péče o vlasy mohou vznikat efektní účesy. Tak například z nečesaných zacuchaných vlasů mi na hlavě vzniká krásná větrná paráda... nebo z mořské vody.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Zkusím napsat krátkou historii svých vlasů a třeba to z toho vysvitne. Asi se význam vlasů proměňoval, nebo spíš sebepojetí, které jsem vlasy vyjadřovala. Vlasy pro mě znamenají jednu z možností sebevyjádření, asi jako médium.

Asi je vnímám jako něco krásného, volného. Cítím i to, jak se z nich může stát objekt obdivu či zbožňování. Zajímá mě to, jak na sebe mohou strhnout pozornost majitele/majitelky, který/ktará o ně bude pečovat a můžou se stát fetišem a tak já svým dlouhým blond vlasům, které by jím mohly být (pro mě i jiné lidi), nečesáním a podholením podkopávám autoritu. Ale stejně bych nechtěla, aby mi vypadaly, nebo se zacuchaly do jednoho dredu a musela bych je ustříhnout aniž bych se pro to rozhodla vědomě.

Asi 5 let mi rostou vlasy do délky. Rozhodla jsem se nechat je růst, chtěla jsem, aby na mém těle bylo všechno přirozené, dělalo si, co chtělo a nebylo omezované módou, masáží ze strany médií (nevím, do jaké míry se to podařilo, protože jsem si stejně myslela, že jsem tučná, to ale s vlasy nesouvisí... takže mě stejně média masírují...) Vlasy jsem si ani nezastříhovala na koncích. Po dlouhé době jsem jim také nechala jejich přirozenou blond barvu, zajímal mě obraz sebe jako blondýny.

Zpočátku, jak vlasy rostly, udivovala jejich délka mě i moje okolí, nebyli jsme zkrátka na dlouhé vlasy na mé hlavě zvyklí. Cítila jsem se jako bych prováděla nějaký experiment. Kam až dorostou? Jak budou působit na muže?

Je to skutečně něco přitažlivého – dlouhé blond vlasy. Vzpomínám si, jak jsem je nejdřív vnímala jako něco, co ke mně nepatří a já to jakoby hostím. Snad po 2 letech mi došlo, že už to není experiment, ale že bych se jich nechtěla zbavit, protože byly tak krásné a mohla jsem se do nich schovat. Taky se líbily jiným lidem... Zajímavé snad je, že jsem si dlouho nemohla zvyknout nosit rozpuštěné vlasy. Jako bych cítila jejich sílu, když jsou kolem hlavy volně. Bála jsem se, že budou moc přitažlivé... Takže jsem je nosila hlavně v culíku, někdy v copu. Rozpouštěla jsem si je jen na speciální večerní akce. Nebo také když jsem chtěla, aby mi jimi províval vítr, chtěla jsem zažít uvolnění a splnutí se vzduchem a krajinou.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera? Jaké vlasy by měl mít tvůj ideální partner?

Když mi bylo kolem 17/19, toužila jsem po mužích dlouhovlasých. Také jsem s jedním takovým chodila a myslím, že jeho dlouhé vlasy byly jedním ze zásadních důvodů. Byly popřením drsného

mužství a demonstrací svobody. Dá se tedy říct, že dlouhé vlasy u mužů pro mě byly zásadní věci v období puberty.

Můj druhý přítel měl také dlouhé vlasy, ale asi po 2 měsících společného života se ostříhal. Taky jsem to vydržela.

Následoval muž s oholenou hlavou a pak jeden s pruhem vlasů na lebce...takže se dlouhovlasý ideál rozpustil. V podstatě mě zajímají mužské dlouhé vlasy a důvody, proč je muži mají, ale nejsou rozhodující při výběru partnera.

Máš nějaký klíčový zážitek, proč ses rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu?

Vlasy na temeni jsem si oholila asi z těchto důvodů: chtěla jsem mít na hlavě něco podivného, ale vlasů jsem se zbavit nechtěla. (Ono to vlastně už moc podivné není, je to asi trend...). Přišlo mi, že se takovým účesem opět pokusím relativizovat krásu a závažnost dlouhých ženských vlasů. Něco jako, že pod krásou je schovaná oholená ženská hlava, odkaz na možnost duchovního, asketického života...Je to asi trochu přehnaná interpretace, možná je to vlastně póza. Ironie tkví v tom, že vyholená šíje je jedním z nejcitlivějších míst, takže ač jsem toto místo podle mého popisu odkazuje na askezi a zřeknutí se požitků, je tím, co tyto požitky přináší a umocňuje. Všechno si to protřepe a tak je můj současný účes skutečně sebevyjádřením.

Také nyní častěji nosím rozpuštěné vlasy. Rozpouštím si je ve větru. Už se jejich působivosti nebojím. Jak moc mi na vlasech záleží jsem si uvědomila naposledy, když se mi po plavání v bazénu s gumičkou ve vlasech udělala strašná cuchanice a já jsem si skoro hystericky 20 minut rozčesávala a bědovala, že si to přece nemůžu ustříhnout.

Před nedávnou dobou mě napadlo, že bych si vlasy ostříhala asi jediné jako oběť někomu, napadlo mě, že snad kdybych se rozhodla vdát se, vlasy bych si ostříhala. Snad že by to bylo skutečně hrozně zásadní a závažné rozhodnutí, které by bylo spojené se změnou tělesnou. Musela bych ale promyslet, kdo by mě stříhal, určitě ne snoubenec. Snad já sama. Když to teď píšu, je to trochu strašidelné. Zbavit se vlajících vlasů.

Když mi bylo 15, nabarvila jsem si vlasy na červeno a ostříhala na kratičko (asi 6 cm). Stříhala mě kamarádka Veronika. Byla to vzpoura a přeměna, snad jsem se jí sama nejdřív lekla. Chtěla jsem zrušit něžnou jemnou milou blondýnku na něco jiného.

Krátké červené jsem nosila asi do 19. Cítila jsem se dobře, jako rarach.

Když jsem odešla do Olomouce na studia, setkala jsem se se svými prvními holohlavci. Hanou a Martinem. Jednoho večera po pití alkoholu jsme se s 2 přáteli rozhodli, že si necháme vlasy oholit Martinem. Natáčeli jsme obřad na video. Bylo to pro mě vzrušující rozhodnutí. Další krok do neznáma. Zbavení se vlasů, odhalení hlavy, síla a bezbrannost zároveň. Holení hlavy strojkem bylo tak trochu výstupem ze světa spojeného s rodiči, Prahou a vstupem do komunity nových přátel v jiném městě.

Martin se mi líbil moc a vzrušení z holení hlavy bylo ještě vystupňováno... Z tělesného hlediska bylo skvělé dotýkat se hlavou polštáře, a mýt se celá od hlavy až k patě, polévat se vodou a nebýt v podstatě mokrá. Krásný je pocit lehké hlavy a pocit toho, že mě nic nedělí od okolního světa, přímý kontakt s oblohou a větrem. Od oholení hlavy jsem nosila zase krátké vlasy, ale už jsem si je nebarvila. Ještě několikrát jsem se oholila, ale myslím, že jsem měla holou hlavu celkem asi půl roku. Vlasy jsem si schovala do plátěného sáčku. Už jsem ho někde ztratila.

Po holé hlavě následoval extrémní účes cosi jako ježek a kštica na vrcholu hlavy z 80. let. Potřebovala jsem mít na hlavě něco extravagantního. K holiči jsem zásadně nechodila. Chtěla jsem, aby mě stříhali jen neprofesionální kadeřníci a kadeřnice. To se mi daří dodnes. Nechce se mi stát se pravidelnou návštěvnicí salonu.

Snad by bylo docela zajímavé říci, že se plešatost v Olomouci hodně rozšířila. Jednu dobu nás bylo asi 6, z toho 3 ženy ostříhané stejným mužem...

Stříhání mužských vlasů jsem vždycky silně prožívala.

Jednou jsem se setkala s mužem, do kterého jsem se po jednom několikahodinovém rozhovoru zamilovala. Setkali jsme se opět asi po roce a on mě požádal, zda bych ho neostříhala, že už mu to odrůstá. Nikdo jiný v bytě zrovna nebyl. Musela jsem ho odmítnout, protože jsem si nedovedla představit, že bych se dotýkala jeho vlasů a dokonce ho stříhala. Cítila bych se s ním příliš spřízněna, musela bych se k němu v myšlenkách vracet...

Stříhala jsem ještě jednoho muže, holila jsem mu přesně vlasy kolem pruhu, který měl na hlavě zůstat. Vnímala jsem to jako ohromnou poctu a intimní okamžik. Když jsme se rozdělili, mnohokrát jsem pomyslela se steskem na to, kdo mu asi stříhá vlasy nyní. Zpětně jsem si představovala, že jsem ho měla požádat, aby mi při rozchodu část vlasů oholil a tím bych prožila to, jak s ním odchází kus mě. Bylo by to dramatické a patetické...snad je dobře, že mě to nenapadlo dříve. Bylo by to asi vskutku silné spojení, které by bylo původně zamýšleno jako akt rozdělení.

Když mi bylo 6, toužila jsem po účesu „na ježka“ Nejsem si jistá, co mě fascinovalo víc. Jestli název účesu, nebo to, že bych měla na hlavě stojící vlasy, po kterých bych si mohla jezdit...Neostříhali mě, protože jsem měla moc jemné vlasy. Moje vlasy byly jemné během celého dětství. V pubertě se změnila a zhoustly. Všechny to šokovalo. Byla jsem ráda, že jsem asi silnější než předtím a mé vlasy v rodině budí respekt...

Asi od 8 do 11 jsem nosila krátké vlasy a lidi si mě pletli s klukem. Myslím, že mi to ani nevadilo, bylo to spíš legrační.

Zajímavý postřeh o vlasech je tento: Pavla T. měla dlouhatánské husté vlasy, otce a bratra. Otec ji nechtěl nikdy nechat řídit auto. Pavla se jednou nechala ostříhat na krátko. Řekla mi, že má pocit, že je volnější a lépe se orientuje v prostoru. Otec ji to auto nechal řídit...

2. „...první vypadávání vlasů jsem obřečela, to byl nepříjemný pocit.“ Martinka, 29

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Žena, 28 let, plešoun

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Jednu chvíli si člověk myslí, že hodně, za chvíli zjistí, že to až tak být nemusí.

Každopádně stále je pro mě důležité, aby vlasy „byly“ a i 1mm už k tomuto štěstí může stačit.

Vlasy jednoznačně vnímám jako ozdobu. (A jednou z mých oblíbených her už od dětství je prohlížení si žen v městské hromadné dopravě a hodnocení jejich účesů, jakmile vidím neupravené vlasy, okamžitě bych danou osobu upravila – většinou zastříhla konečky, nabarvila a umyla vlasy.

Taky jsem zjistila, že když mám pocit, že je nějaká žena neupravená, stačilo by strašně málo, aby se to napravilo. Přičemž ale nemohu říci, že já sama bych se tím pokaždé řídila. U žen mám ráda vlasy jakékoli – ale upravené, neupravené mě štve nebo spíš mrzí! Je mi líto, že by žena mohla vypadat lépe a nevyužívá toho.

Máš nějaký klíčový zážitek, proč ses rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu? Vlasy taky pro mě vždycky odrážely i osobní prožitky daného životního období, dosud jsem vyzkoušela spousty délek vlasů, krátké vlasy jsem měla asi stejně let jako dlouhé, a krátké vždy v období změny, pohybu, odvahy, dlouhé naopak vypovídaly o mé stabilitě, nepotřebě změny, strachu ze změny a i důrazu na fyzickou krásu!

Když mám krátké vlasy, mám pocit, že jsem víc vidět, že nic neschovám, že jsem to JÁ a vše co vysílám jde z mého nitra a intelektu. Když mám dlouhé vlasy, cítím se víc schovaná, chráněná, když řeknu něco špatně „není to tak vidět“, je „vidět jen jak vypadám“.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera? Jaké vlasy by měl mít tvůj ideální partner?

U mužů vlasy samostatně neřeším, souvisí to s celkovým charismatem a přitažlivostí, u sexy muže je to úplně jedno, u nepřitažlivého vlastně taky (smích), no ale pleš mu každopádně nepřidá.

Změna účesu u někoho jiného u mě může vyvolat i změnu vnímání dané osoby. Mám to osobně vyzkoušené – když jsem zvažovala zda zůstat ve vztahu s bývalým partnerem (který měl celou dobu dlouhé vlasy) a v tomto momentu mé nerozhodnosti se ostříhal, podpořilo to ve mě rozhodnutí odejít, s novým účesem už to nebyl on, byl to úplně někdo jiný. Nebyl důvod být s jiným člověkem.

To ale samozřejmě mohlo takhle fungovat v tomhle případě. Pokud vztahy fungují, např. když změní účes dobrá kamarádka, neznamená to vůbec nic.

Přišla jsi někdy o vlasy nedobrovolně? Pokud ano, jak jsi vnímala jejich ztrátu?

Ano. Ke ztrátě vlasů u mě došlo před dvěma měsíci, před třemi jsem se to dozvěděla. Teď jsem úplně bez vlasů a začnou růst tak za měsíc.

Možná trochu zajímavé je, že pár dní před tím, než tato zpráva přišla, jsem mluvila (a bytostně cítila!) o tom, že v tuto chvíli bych se 100procentně neostříhala nakrátko, se svým účesem a (jak už jsem o

provázanosti psala předtím) jsem byla absolutně spokojená.. Ale – i jsem se změny (jakékoliv) bála. Takže – možná má vše smysl a i takovéhle rozpohybování, jaké by si člověk dobrovolně nevybral, ho posouvá snad někam dál, nebo minimálně někam jinam.

Další postřeh taky je, že člověk si zvykne na všechno. A tohle opravdu ještě není žádná tragedie. Učí to člověka nelpět. Nejdřív jsem se nechtěla moc stříhat (a první vypadávání vlasů obřečela, to byl nepříjemný pocit), potom jsem byla ostříhaná nadšená a nechtěla nové lysinky, potom jsem chtěla své lysinky a nechtěla vše ještě víc zkracovat a potom nechtěla holit žiletkou. V celém tom stádiu mi doopravdy vadil jen moment, kdy jsem zbytky oholila až na kůži a ta tak zůstala úplně hladká a bílá. To mi vadilo, necítila jsem se vůbec dobře, styděla jsem se a hlavně se vůbec při pohledu do zrcadla nepoznávala. A tento razantní zákrok si vyčítala.

Naštěstí a k mému překvapení za pár dní mi hlava obrostla pidi skoro neviditelnými chloupky.

Pro okolí asi není nic vidět a nic se pro ně nezměnilo, ale pro mě už jen to že „něco“ na hlavě cítím je strašně důležité a cítím se zase mnohem lépe!!

Přechodně se ztráta vlasů dá vydržet, pokud by to mělo být celoživotně, bylo by to horší, jak už jsem psala, vnímám vlasy jako ozdobu a líbí se mi, když jsou ženy krásné. Myslím, že to k ženám patří.

Ted' jsem ve fázi těšení se na vlasy nové, budoucí účes je teď víceméně jedno (ale jednou bych stejně ráda zase dlouhé...), hlavně aby byly. Také prý po mé léčbě často vlasy narostou ve vyšší kvalitě a nebo i vypadají jinak!!!!

Tak jsem navíc ještě zvědavá a doufám, že budu mile překvapená!

3. „Kdyby mě někdo ostříhal, připadala bych si nahá, ošklivá a středem pozornosti..“ *Monika, 30*

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Dlouhé vlasy, přírodní, vlnité, hnědé se zrzavými odlesky (záleží na intenzitě slunce).

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Sílu, tajemství, možnost schování se, ochranu, krásu.

Máš nějaký klíčový zážitek, proč ses rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu?

Do toho bych nikdy nešla, vlasy беру jako součást své osobnosti, tělo a duše propojeni, takže беру ostřihání vlasů jako něco velice bolestivého a sebepoškožujícího. Sorry, jsem trochu konzervativní narcis.

Barvu bych si nenechala změnit nikdy, je to moc práce a umělost.

Znamenají pro tebe vlasy ve tvém sebepojetí hodně? Nebo se řídíš čistě módou?

Móda je mi dost volná, vlasy mě propojují a stylizují do mého oblíbeného období (19. století, prerafaelité, dekadenti). Je to taková skrytá zbraň, máš dlouhé vlasy schované v účesu, pak je v určitém okamžiku rozpustíš a vyhráváš na celé čáře díky překvapení okolí a tvé síle, doporučuji.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera?

Ano, mám ráda buď krátký sestřih na ježka (haptický zážitek obilí) nebo delší kudrnaté vlasy (vizuální zážitek klubíček vlny).

Rozhodují ramena, intelekt a charakter. No, ale když má chlap přehazovačku, tak se sám knokautuje.

Přišla jsi někdy o vlasy nedobrovolně?

Ne, ale jakékoliv stříhání je mi nepříjemné, spíše jsem si mohla díky spartakiádě v roce 1985 nechat narůst dlouhé vlasy, což byl můj sen narozdíl od mé matky, která mne stříhala na kastrol nebo její známá na patku, hnus.

Jak bys vnímala jejich ztrátu?

Kdyby mě někdo ostříhal, připadala bych si nahá, ošklivá a středem pozornosti, což by se mi špatně snášelo.

Jak jsi svoje vlasy vnímala v dětství, pubertě a teď?

V dětství bylo vlasů málo a byly rovné, takže nic moc. V pubertě to byla možnost schování se.

4. „...vlasys jsou přece naše chloubas, chloubas žen..“ Jana, 26

Jaké máš vlasys (účes)? Jak bys své vlasys popsala?

Vlasys mám polodlouhé, zvláštní retro účes na jemnou patku, jež se zdá být tmavě hnědým, ale po delším ohledání je spodní část vlasů na týlu světle až blond podbarvená. Moje vlasys jsou velmi jemné a myslím si, že by mohly být hustší.

Co pro tebe tvoje vlasys znamenají?

Jelikož znamení Lva své vlasys považuje za středobod svého vnějšího bytí, tak i já lvíce беру svoje vlasys jako korunu, na kterou jsem hrdá, hřívu, věc velmi ženskou a jedinečnou. Jakmile mám v nepořádku účes nebo vlasys celkově neupravené, i moje nálada je schopná se negativně změnit. Nejsem, jak se říká ve své kůži, připadám si najednou vyložené nehezky.

Samozřejmě, co se týká vlasů člověka, dost záleží na subjektivním prožívání člověka. Čili i když navenek působí vlasys dotyčného jako obvykle, může mít dotyčný špatný subjektivní pocit ze svých vlasů, tudíž to může ovlivnit jeho náladu, pracovní nasazení a celkový postoj pro ten který den.

Znamenají pro tebe vlasys ve tvém sebepojetí hodně? Nebo se řídíš čistě módou?

Vlasys jsou pro mě nedílnou součástí osobnosti, sebevyjádřením, jaký člověk je (nebo se naskytá otázka jaký chce být...). I určité postoje- např. souznění s přírodou, podléhání módním trendům- to všechno ovlivňuje společnost, délka i barva vlasů.

Hrají pro vás vlasys důležitou roli při okukování partnera? Jaké vlasys by měl mít tvůj ideální partner?

Určitě se na vlasys partnera soustředím, dělím je pouze na účesy, které se mi k danému člověku líbí a vyjadřují kus z něho, ale samozřejmě nejde o žádnou z priorit, natož životních hodnot. U mužů se mi líbí spíš vlasys tmavé, husté a mohou být i rozverně vlnité.

Dřív jako dívka pubertální jsem upřednostňovala muže s dlouhými vlasys, zřejmě pro ten pocit pohádky a romantiky mezi princeznou a princem. Mám ráda u mužů vlasys odpovídající jejich věku, postavení a hlavně osobnímu stylu.

Dnes upřednostňuji vlasys kratší, ale ne holohlavé. To ve mě evokuje sílu, uniformitu, cítím jasnou spojitost s hnutím Skinheads. Možná jen předsudek, ale je to tak.

Přišla jsi někdy o vlasys nedobrovolně? Pokud ano, jak jsi vnímala jejich ztrátu?

Nedobrovolnému zásahu do mých krásných a tehdy ještě dlouhých plavých vlasů předcházela jak jinak než dětský tábor, kde se mi jako desetileté holčičce se usídlila ve vlasech vši rodinka. Po rychlém, ale dosti nepříjemném a ještě ke všemu neúčinném zásahu maminky, která mi dělala petrolejové zábaly, na řadu přišly nůžky. A hned jsem byla překřtěna z princezny Jany na prince Jana. Už v tomhle věku, kdy člověk svou sexualitu potlačuje do pozadí, jsem věděla, že jsem ztratila kus ze sebe, kus ze své "ženskosti". Rozhodla jsem se proto, že dále ve svém budoucím životě budu sama rozhodovat, jak se ke svým vlasům budu chovat, vlasys jsou přece naše chloubas, chloubas žen...

5. „...přirozenost, odmítnutí stylizace, indiánskej pocit.“ Marta, 28

Jaké máš vlasys (účes)? Jak bys své vlasys popsala?

Vlasys mám dlouhý do pasu, rovný, hnědý. Při vyšší vzdušný vlhkosti se mi mírně vlněj. Vlasys si nebarvim a ani mě to nikdy nenapadlo. Jinak je nechávám bejt. Žádný copánky, drdoly, dredy, foukání, Lybar- brr.

Co pro tebe tvoje vlasys znamenají?

No to je poměrně těžký zformulovat do slov, vět. Je to určitě životní pocit- dá-li se to tak říct. A poněvadž ten pocit nechci nijak degradovat a ideologicky zabarvovat, tak to budu muset vyjádřit nějakým voklikama.

No je to zkrátka pěkný- představ si, že začíná jaro, zima to vzdává, všude spousta něžnejch vůní kterejma pohybuje lehkej vánek- už vlahej, a zároveň s tím tě vejská ve vlasech. To znáš, ne?

Nebo v létě- pere sluníčko, ty se válíš někde u vody, pozoruješ z pěti centimetrů mravence a berušku na stéblech trávy, a vlasys tě šimraj na vobnaženejch zádech. To je velice příjemný. Nebo jdeš na bigbít, vlasys pěkně umytý, voňavý, páskovsky si vykračuješ, ale svižně. Aby ne, když ti kultura zevnějšku zabrala hodinu. Vlasys se ti houpou podél skrání hou- hou-houně.

Znamenají pro tebe vlasy ve tvém sebepojetí hodně?

Vlasy jsou pro mě vyjádřením mé osoby: přirozenost, odmítnutí stylizace, indiánskej pocit. Vnímám sounáležitost s ostatními vlasatějma bytostma- je to vlastně poznávací znamení. Než se vokudlat, to si radši nechat ufíknout malíček- teda na pravý ruce, levým hraju na baskytaru.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera?

No jasně! A jak je ten svět pestřej, to se mi líbí! Takovejch variant vod blonděček přes zrzouny, hnědá klasika, černý s měděným leskem, havraní s modrým, všelijakejch struktur- „angelovitý“ (Angela Davis), prostorovitý, vlnitý, splývavější, rovný jak když střelí..

Tvůj ideální partner by měl mít dlouhé vlasy?

Já vlastně nemám představu ideálního partnera. A když už jsme zmiňovali tu pestrost světa..sice ideální...ale jeden? Není to škoda?

Přišla jsi někdy o své vlasy nedobrovolně? Pokud ano, jak jsi vnímala jejich ztrátu?

Zaplatpánbu ne, ale letos v létě vlivem stresu v osobním životě mi začaly vlasy celkem vydatně pelichat- vobrovský chuchvalce vyčesaný v hřebenu- to mě krapet vyděsilo. Ale podařilo se mi zas se rozveselit a získat svůj přirozenej optimismus a vlasy mě přestaly opouštět.

6. „...líbí se mi závist ostatních krátkovlasých..“ Veronika, 25

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Mám svoje vlastní (nenalepené) dlouhé vlasy. Jsou vlnité, cuchají se a dlouhodobě nespolupracují.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Moje vlasy považuji za svojí hlavní ozdobu. Podle toho, jaký se mi podaří po ránu vykouzlit účes, dá se dopředu říct, jak se bude odvíjet celý den. Pokud ranní úprava nedopadne dobře, odcházím z domu mírně rozladěna s pocitem, že vše je marné a nic se nedaří... Naopak pokud se dílo povede, den je hned růžovější a povětšinou následují i další úspěchy.

Každopádně musím říct, že to, jaký zvolím účes, záleží na výběru oblečení, na počasí a také na plánu celého dne. Například pokud vím, že přes den budu absolvovat důležitou schůzku, volím účesy uhlazené a vlasy sepnuté. Pokud mám den volnější a méně pracovní, dovolím si vlasy rozpuštěné. Bohužel dlouhé rozpuštěné vlasy v mojí délce nepůsobí seriózně. Možná je to dáno rčením: Dlouhé vlasy krátký rozum.

Máš nějaký klíčový zážitek, proč ses rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu?

Kdysi v dětství na základní škole mě jednoho dne napadlo, že radikální změna účesu by mi prospěla.

Možná to byla začínající puberta, možná to byla touha ohromit kluka z vyššího ročníku. Protože moje matka je kadeřnice, požádala jsem jí, aby mi vlasy sama ostříhala na ježka. Maminka se dlouho bránila, že moje dlouhý kadeře neostříhá, že to je škoda. Otec byl zcela jiného názoru. Nápad s ostříháním se mu moc líbil, snad proto, že chlapecký účes na dívčí hlavě by mu připomínal syna kterého nikdy neměl a nebo prostě proto, že jsem svému tatínkovi podobná a byla bych jeho věrnější kopií.

Maminka plakala, když mi vlasy stříhala a tatínek se smál a řekl mi: No vidíš ! Konečně budeš mít pořádněj účes.

S výsledkem jsem byla spokojená do doby, než jsem druhý den ráno vstala a šla do školy. Šokované pohledy spolužáků a mého idola mě přesvědčily o tom, že to byla krutá chyba. Poté jsem absolvovala několik let potupného dorůstání a kroucení krátkých nepoddajných vlasů. A tento experiment již nikdy opakovat nebudu.

Další významná etapa mých vlasů začala před rokem a půl. Na dovolené v Chorvatsku moje přírodní tmavě hnědé vlasy na sluníčku dost vybledly a povedlo se mi přesvědčit matku aby mě po 24 letech přebarvila částečně na blond. Byla to pro mě obrovská změna. Vždy jsem toužila si vyzkoušet být blond a teď jsem se tomu přiblížila. Názory lidí na změnu barvy jsou odlišné. Někdo je nadšený a změna se mu líbí, většina konzervativců však tvrdí, že tmavé vlasy mi slušely víc a vypadala jsem v nich mladší. Pro mě však změna byla významná. Líbí se mi ráno před zrcadlem potkat někoho jiného a ani po roce a půl mne to neomrzelo.

Každopádně rčení, že muži mají radši blondýnky je falešné. Nápadníků mi od doby přebarvení nepřibýlo ani neubýlo. Možná však změna barvy vlasů nebyla zas až tak radikální a kdybych zvolila

odstín C10 platinová blond po celé hlavě začaly by se dít věci. Nevím, možná do budoucna ještě přitvrdím...

Znamenají pro tebe vlasy ve tvém sebepojetí hodně? Nebo se řídíš čistě módou?

Módou se při výběru účesu neřídím, protože vlasové trendy jdou tak rychle, že moje vlasy by nestíhaly je následovat. Na jaře je módní mít dlouhý culík do půli zad, na podzim mikádo pod uši a další rok se tyto trendy stále opakují. Moje vlasy měří 54 cm. Při průměrném růstu 1 cm za měsíc by mi dorostly za 4 a půl roku, takže vlasové trendy, které se někdy co půl nebo čtvrt roku mění následovat nestačím.

Nezávisle na módě je můj názor takový, že vlasy jsou ženskou chloubou. Výrazným odlišením od mužů již po řady století. Nelíbí se mi dnešní trend žen s krátkými vlasy. Žena je žena a muž je muž. Záměna rolí ve společném soužití i délce účesu se mi nelíbí. Žena byla, je a měla by být od pradávna pečovatelkou o domácí pohodlí, děti, o krásno a ne živitelkou a už vůbec ne samoživitelkou.

Emancipace žen mi přijde jako nešťastný čin, který stejně vede pouze k frustraci něžného pohlaví a k tomu, že ženy žijí v pracovním stresu a nedokáží navázat vážný vztah s muži. A často se dostávají do situace, kdy zůstávají bezdětné nebo mají děti až v pokročilém věku. Ano, krátký účes je pro kariéru a emancipaci pohodlnější. Ale opravdu chceme být emancipované a krátkovlasé?

Jen pro zajímavost: mytí vlasů a následné fénování a žehlení (nebo natáčení) mi zabere cca 45 minut. Vlasy si myji 3x týdně = 168 x za rok (126 hodin – 5,25 dnů ročně) = v případě že budu žít 70let je to 367, 5 dnů. Ovšem v potaz se musí brát roky kdy jsem byla malá a vlasy takovou náročnou údržbu nepotřebovaly a zároveň to, že ve stáří o sebe možná tak pečovat nebudu a intervaly se sníží. Každopádně toto číslo se blíží realu pokud připočítáme každodenní ranní úpravu a je více než pravděpodobné, že se ještě mnohem zvýší. Zdá se mi docela šokující fakt, že úpravě vlasů věnuji rok života.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera?

Hrají i nehrají. Bohužel první pohled bývá i rozhodující při rozhodování o navázání dalšího kontaktu. Po pravdě pokud by měl muž neupravené mastné vlasy a i jeho zevnějšek by mi napovídal, že o sebe nepečuje, tak je to problém. I když by se ukázalo, že je sebevíc vtipný a inteligentní, tak by neměl šanci. Ale vcelku mi na délce, hustotě, nebo barvě nezáleží.

Jaké vlasy by měl mít tvůj ideální partner?

Můj ideální partner by měl mít takový účes, aby mu slušel.

Přišla jsi někdy o vlasy nedobrovolně? Pokud ano, jak jsi vnímala jejich ztrátu?

Ne nikdy a ani to nikdy nechci zažít. Je to moje noční můra. Bez vlasů bych ztratila svoje ženství. Každopádně jsem klidnější, když vím, že dnešní moderní technologie např. Great Length umí prodloužit nebo vytvořit účes přesně podle přání zákaznice. Takže pokud vyplešatím, nebo mi vlasy shoří, existuje možnost je ihned nahradit.

Jak se cítíš v krátkých a dlouhých?

V krátkých si připadám jako muž, v dlouhých naopak žensky. A líbí se mi závist ostatních krátkovlasých.

Jak jsi svoje vlasy vnímala třeba v dětství, pubertě a teď? V pubertě jsem obdivovala vlasaté rockery. Připadalo mi to cool. Obzvlášť blondáci. To je možná dáno tím, že sama mám tmavé vlasy a modroocí blondáček mi vždy učarovali. Teď už to tak nevnímám a záleží mi na jiných věcech – třeba na tom jak tučné má partner konto.

7. „V mém souznění s copy se možná odrážel i dobový ideál sovětského člověka.“ Daniela, 60

Jaké máte vlasy (účes)? Jak byste své vlasy popsala?

Vždycky byly jemné, kaštanové, spíš rovné než zvlněné. Vlasy mám teď už stříbrné, ale k barvení mám přirozený odpor. Kvalita vlasů se zhoršuje, jsou čím dál tím jemnější, řidší a víc se mastí. Prostě stárnou se mnou. Byla bych ale nešťastná, kdybych o ně měla přijít dřív, než přijdu o sebe.

Co pro vás vaše vlasy znamenají?

Chápu je jako integrální součást své osobnosti, možná i jako jakýsi znak ženskosti.

V dětství jsem je měla dlouhé, předlouhé, až na zadek. Každý den mi je babička splétala v copánky. O tomto účesu rozhodli rodiče, ale nebylo mi to proti mysli, neboť většina holčiček touží být princeznou. V mém souznění s copy se možná odrážel i dobový ideál sovětského člověka. Vždyť v té době byl mou nejoblíbenější knihou Vaska Trubačov a jeho kamarádi.

Ve 12 letech přišel zlom. Rodinná rada usoudila, že dlouhé vlasy nejsou zdravé, a také já jsem se chtěla podobat své kamarádce Libuši, jejíž hlavu zdobila bujná hříva temných, silných, pevných a přirozeně zvlněných vlasů. Tatínek pracoval v městských komunálních službách, kde byli sdruženi všichni řemeslníci, a požádal svého přítele kadeřníka pana Novotného, aby mé vlasy patřičně upravil. Zavládlo velké pohoršení na malém městě, že dvanáctiletá dívka nosí na hlavě trvalou ondulaci a každých 14 dní chodí k holiči. Myslím, že tento stav trval až do mého odchodu do velkého města na vysokou školu.

Zajímavé bylo období, kdy mě česal do tanečních hodin nikoli už otcův starý kamarád, ale mladý muž krásný jako anděl. Všechny ženy z městečka ho zbožňovaly a vycházely z kadeřnictví ve stavu erotického poblouznění.

Na vejšce jsem střídala všelijaké drdoly a ohony s dětinskými culíky do gumiček s beruškami apod. To mi vydrželo myslím až do 30 let, kdy už jsem byla dvojnásobnou svobodnou matkou.

Máte nějaký klíčový zážitek, proč jste se rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu?

Jedno z mých milostných zklamání vedlo k tomu, že jsem se svých delších vlasů radikálně zbavila. Byla to demonstrace jakéhosi feminismu, nezávislosti a vzdoru. Když nechce nikdo přehazovat mé dlouhé vlasy přes pelest, nemusím je mít.

Pak jsem se z rozumu provdala, s mužem jsme chodili oba na ježka a svorně jsme prohlašovali: My nechceme vypadat dobře, my chceme mít krátké vlasy. On se ovšem později dal slyšet, že v té době nevěděl, jestli má v posteli chlapa nebo ženskou. Přitom stačilo říct...

Tak jako mi to řekli moji studenti po r. 1989: Paní profesorko, my nechceme, abyste měla tak krátké vlasy. Od té doby nosím zase polodlouhé, abych si je mohla při práci a sportu dát do gumičky. Asi 30 let jsem už nebyla u holiče (je to moc drahé). Dvakrát do roka mě stříhá mnohem mladší kamarádka, inženýrka chemie, kterou to zkrátka baví. Vždy si své avantgardní sestřihy zálibně prohlíží, neboť by si přála, aby jí někdo také tak pěkně upravoval vlasy.

Hrají pro vás vlasy důležitou roli při okukování partnera? Jaké vlasy by měl mít váš ideální partner?

Pokud jde o muže, mám ráda blondáky s modrýma očima. Mým idolem je fotbalista Juventusu Paolo Nedvěd. Ve skutečném životě jsem ale nikdy nikoho takového neměla a asi je mi jedno, jaké má milovaný muž vlasy, ba vůbec má-li nějaké. Stačí, když si je češe a myje. Paolo má teď sice vlasy delší (andělské), ale rámcově bych asi dala přednost muži ostříhanému nakrátko. Takovou hlavičku si ráda pohladím, ať už je to syn, zeť, student nebo někdo jiný.

8. „Ztrátu svých vlasů jsem nebrala ani jako úlevu, ani jako chybu z unáhlenosti. Byla to pro mě nutnost.“ Zdenka, 25

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Vlasy mám jemné, nijak extra husté, mírně vlnité, polodlouhé, volně rostoucí, barva momentálně přírodní, tzn. tmavě plavá. Přála bych si mít vlasy kvalitnější a jejich průměrností dosti trpím. Vím, že postavu dokážu ovlivnit, vylepšit disciplínou, ale s vlasy toho moc nezmůžu, a to mě frustruje.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Jsou vcelku důležitou součástí mé osoby, dlouhá léta (až do dospělosti) jsem je nosívala hodně dlouhé, často rozpuštěné. Nebylo ani tak moc důležité, jestli mi to sluší (moje vlasy nejsou rozhodně mou největší chloubou), šlo spíš o výraz nezávislosti na módě, nechuti věnovat příliš času zevnějšku, řekněme svobodomyslnosti (ať už to slovo pro patnáctiletého člověka znamená cokoliv).

Máš nějaký klíčový zážitek, proč ses rozhodla se radikálně ostříhat nebo změnit barvu?

V mých 20 letech se staly hlavním mluvčím relativně razantní osobnostní proměny - abych dala světu najevo, že se ve mně něco děje, nechala jsem si své téměř po pás dlouhé vlasy ožizlat na 1 mm holicím strojkem a poprvé v životě jsem si k tomu zapálila cigaretu. Reakce okolí byly různé - pro mě bylo podstatné, že byly vůbec jaké.

Ztrátu svých vlasů jsem nebrala ani jako úlevu, ani jako chybu z unáhlenosti. Byla to pro mě nutnost. V následujících dvou letech mi vlasy zase pomalu rostly, až jsem je zase začala nosit v krátkém culíku. Mezitím jsem si je stihla několikrát obarvit, ale změna barvy nebyla nikdy radikální, v podstatě jsem se motala od nazrzlé k hnědavé. Tohle období беру jako dobu, kdy moje vlasy nejméně říkaly trochu

pravdy o mé osobě. Mohlo to dost dobře souviset s tím, jakým mlhavým labyrintem byl (hlavně v tom druhém roce) i můj osobní život. (Tak to interpretuju zpětně.)

Ve 22 letech jsem s culíkem odjela do zahraničí studovat a během několika měsíců došlo k další radikální změně - jak v osobním životě, tak v účesu. Neobarvené polodlouhé vlasy jsem si nechala ostříhat asi na 1,5 cm a brutálně odbarvit na platinově blond. V téhle době jsem byla velice nezávislá, toužila jsem po samotě a řešila jsem osobní problémy vnějšími, povrchními zbrkllostmi. (Kterých ovšem nelituju.) Následovalo krátké období vlasových hrátek - nová radikální barva ohnivě červená, inovace spočívající v rovné velmi krátké ofině, znovu platina a její odrůstání. Postupem času mě omrzelo vlasy stříhat, zachtělo se mi zase je česat a svazovat. Přestala jsem se výrazně stříhat, po chvíli si nechala udělat konzervativní blond melír, trochu se zkrátily vlasy vzadu a nechaly se přerůst vepředu. Od té doby (asi před rokem) jsem do svého účesu výrazně nezasahovala.

V současné době mám v úmyslu nechat si vlasy znova narůst do maxi délky (v rámci možností a estetické únosnosti) a pak s nimi možná znova vyvést něco divokého. Je to běh na dlouhou trať (budu muset ještě min. 2 roky počkat), ale baví mě. V osobním životě jsem teď relativně vyrovnaná, nepotřebuju tedy na veřejnost cokoli rvát skrze svoje vlasy.

Hrají pro tebe vlasy důležitou roli při okukování partnera? Jaké vlasy by měl mít tvůj ideální partner?

Co se týče partnerů, vlasy jsou pro mě důležité v tom smyslu, že mě musí přitahovat, musím mít chuť se jich dotknout - nezáleží tolik na barvě ani na délce, ale musí být čisté, zdravé a voňavé. Nemám v lásce mužské vlasy barvené či jinak přespříliš udržované, nenávidím gely, laky apod. To je vlastně projev odporu vůči soudobému masovému trendu - nalakované číro mi vadí míň než fešácký kohoutek hodného kluka se zlatou kreditní kartou.

Co se ještě týče chlapů, miluju muže s přitažlivými vlasy a plnovousem. To asi bude reminiscence na milovaného tatínka, který už nežije. Proto nedovoluji svému současnému partnerovi se plnovousem zbavit.

Měla jsem jednu partnera (resp. partnerku) s dredy - esteticky je hodnotím velmi vysoko, ale zblízka právě o onom zdraví a čistotě nemůže být moc řeč, takže raději nikoliv. U mužského protějšku pro mě vlasy společně s vousy, zuby a nehty vypovídají o jeho zdraví a vitalitě, proto tyto "faktory" hrají při výběru partnera velkou roli.

9. *„S dlouhými vlasy jako bych se cítila otevřená různým možnostem, svobodná pro spontánní příští okamžik..” Lenka, 29*

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Mé vlasy jsou od přírody kaštanově hnědé. Po mnoha různých experimentech (od nemilosrdného peroxidového záchvatu v pubertálním věku hledání identity, přes období různých odstínů hnědé až černé, kombinace černé a červené barvy a dalších vlastnoručně páchaných kreací) je ale v posledních letech nosím tónované pouze přírodní henou do červena. Vlasy nosím dlouhé. Někdy je sice zastříhnu, ale vždy zůstávají v délce alespoň pod lopatky. Partie kolem obličeje jsou zkrácené, takže vlasy mají jakousi dvojí délku, kterou zdůrazňuji nebo potlačuji podle nálady. Nosím je většinou rozpuštěné, při práci zatočené do uzlu a spíchnuté štětcem. Vlasy si upravuji pro různé příležitosti různě. Nemám zkrátka žádný stálý "účes" a zásadně nechodím do kadeřnictví – moje vlasy si zkrátka do značné míry žijí vlastním životem.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Mé vlasy jsou pro mne velmi důležité. Lze říci, že se s nimi do značné míry ztotožňuji, jsou výrazem mé identity, mé „celistvosti“. Od dětství jsem se zoufale bránila jakýmkoli násilným zásahům stran mých vlasů a zvláštní shodou okolností také všechny mnou obdivované a mou duši v mládí ovlivňující hrdinové měli dlouhé vlasy – Indiány počínaje a hippies konče.

Krátké vlasy pro mne vždycky znamenaly uniformitu, která se mi zdála nesnesitelná. Především nejběžnější ženský účes 80. let, krátký a natrvalený „praktický“ účes mě opravdu děsil, představoval v mých očích zosobnění životní rezignace. Souvisela s tím jistě i nemožnost nějak zásadněji s vlasy experimentovat a převlékat se tak do různých „rolí“ podle vlastního předem nepředvídatelného rozpoložení. S dlouhými vlasy (které lze různě proměňovat) jako bych se cítila otevřená různým možnostem, svobodná pro spontánní příští okamžik – a to je asi také nejvlastnější charakteristika mě

samotné... Baví mě své vlasy pozorovat, jak se mění spolu se mnou a zároveň je považuji za jakéhosi samostatně existujícího tvora. Mám je ráda, jsou mým potěšením. Pouze dvakrát v životě jsem měla chuť se vlasů radikálně zbavit a to vždy v těžkých a bezvýhodných chvílích, kdy jsem pociťovala zároveň touhu po destrukci sebe sama. Ostříhat si vlasy pro mě tedy intuitivně vždycky znamenalo negaci a ne sebeočistění.

Charakter, který člověk vtiskává svým vlasům, tedy rozhodně nepovažuji jen za otázku módy, trendu nebo zařazení do určité společenské skupiny, ale především za svého druhu vyjádření a projekce sebe sama, svých vnitřních pocitů, své neopakovatelné individuality.

10. „...při našich rockových koncertech, a mých klávesových exhibicích mě tento atribut ženskosti začal jaksi omezovat.“ Lucie, 30

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsala?

Moje vlasy jsou pískově plavý, teď už střední, pro mě ideální délky. Můj účes by se dal přibližně popsat jako “delší mikádo s ofinou”, ale ve stylu šedesátých/sedmdesátých let.

V souladu s mým znamením zvěrokruhu jsou husté jako hřiva krále savany.

Občas zušlechtěný kulatým kartáčem, vytvářejí iluzi mořských vln. Na mojí tváři se střídá příliv s odlivem.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Moje vlasy jsou pro mě stejně důležité jako moje jméno. Lucie, Lucis, Světlo. Moje zářivá přilba slávy je pro mě zlatou aurou archandělů. Mé Vlasy-Má Vlast.

Jsou v těsném spojení s mou psyché, v momentech inspirace vlají jako prapor vítězství, nebo si bezstarostně pohrávají s mými tvářemi jako malí zvědaví hádci. Zato v dobách těžkých se melancholicky plíží po skráních v jakési paralelní stupnici s imaginární či skutečnou slzou.

Přísně si zakládám na jejich tvaru, který mi sebevětší střižoruký profesionál nesmi zhatit. Musí obsahovat elementy nádherného, vznešeného účesu mojí maminky v letech sedmdesátých; musí mít podstatnou část z triumfální koruny mého milovaného narciska Briana Jonese. Měl by být účesem dokonalého hermafrodita. Když se občas cítím ženou, měl by být rafinovaný, něžný, nevypočitatelný, laškovný i naivní. Když však ženuška zůstane doma a já se transformuji do Luciena dobyvatele, mé natisíckrát proměnlivé kadeře mají symbolizovat výbojnost, sílu, přilbu chrabrých rytířů.

Znamenají pro tebe vlasy ve tvém sebepojetí hodně? Nebo se řídíš čistě módou?

Několikrát jsem učinila osudovou chybu nechat si hlavu zprznit nějakým moderně smýšlejícím estétem a výsledkem byla pokaždé několik měsíců trvající duševní muka. Pohled do zrcadla mi každé ráno potvrdil hroznou pravdu: že dnes opět vyjdu do světa s odporně sešmikanou palicí v současném stylu, což pro mě znamená dost povedená parodie na už tak strašná osmdesátá léta.

Běda tomu kdo jedním krutým stříhnutím ohroží můj ‘oldies’ styl!

Ani nevzpomínat na můj nedávný nesmyslný rozmar, neuvěřitelně hloupý nápad “odměnit se” po měsících práce a odříkání návštěvou top kadeřnického studia. Když mi nagelovaný manekýn mechanicky odkýval na můj jednoduchý požadavek kulatého pážecího sestřihu

(i klasický kastrol ze školní jídelny jsem mu pro přesnou představu nakreslila) a on potom ťal přesně tam kam jsem se hrozila že tne, jeho nůžky se v mých očích změnilly v kosu smrti. Má oslí zbrkllost byla potrestána – jeho podlý záměr transformovat mě k svému obrazu mi přece měl být jasný už jen při pohledu na jeho frizuru “Nový přítel Barbie”.

Má nevole ke kompromisům stran mé retrokšnice pramení též z nostalgického ulpívání na hluboce inspirujících vzpomínkách z dětství a mého už tehdy specifického image. Mé poněkud introvertní povaze a nechuti k čemukoli holčičímu dosti vyhovoval pážecí účes, styl Baručina ctitele Orlíka z Babičky. V sukních jsem dost trpěla, připadala jsem si směšně zženštila, natož aby mě někdo donutil nosit nějaké infantilní culičky.

Pamatuji si na jeden světlý okamžik, kdy má identita byla potvrzena osobou nejdůležitější. Seděla jsem jednoho odpoledne na větvi naší hrušně a tatínek při pohledu na mě povídá jednomu z jeho přátel: “Lucka, to je takovej vesnickej Franta”. Byla to pro mě nesmírná pocta a vyznamenání, dmula jsem se radostnou pýchou a schválně si nechala spadnout svůj klukovský “kastrol” ještě víc do očí, abych zesílila dojem “Franty”.

Nechci ale opomenout dlouhou a klíčovou éru mého života, kdy jsem se honosila vlasy až po pás, a to od svých patnácti až do dvaceti osmi let. Délka mých vlasů byla pro mě téměř fetišem a skutečně ještě v sedmadvaceti jsem si nedokázala představit jakýkoliv zásah do jejich volného růstu. Mívala jsem celou řadu snů hraničících s noční můrou, že mě ve spánku oškube nějaký služebník zrádné Dalily, či jakékoli monstrem s nůžkami, a mnohokrát jsem se probudila s pláčem! Přijít o svůj závoj by bývalo znamenalo ztratit jak svou nejsilnější zbraň na přitahování pozornosti, tak výhodné záclony ve chvílích kdy jsem si připadala (nebo, přiznejme si, prostě byla) nelidsky ošklivá .

Délka mých vrkočů mě také pomáhala vymezit se z nesčetných řad nezajímavých, pouze praktických účesů té “neosvícené” části lidstva. Milovala jsem, když jsme s přáteli stejného smýšlení a hára korzovali po ulici, vystavujíc své Hair na odiv, a zahulákala na nás skupinka vylepanců: “Hippies!” Vzdyť nám ti tupci nevědomky vzdali ten nejvyšší hold! A podnítili v nás chuť provokovat ještě víc.

Mé plavé vlasy splývající až pod pás skutečně budily pozornost na každém kroku a přinesly mi mnoho dobrého. Za těch pár let se do nich zamotalo mnoho hlav, nebo ony zamotaly hlavu mnohé hlavě.

Mé stále ještě nedávné rozhodnutí si vlasy zkrátit do starého účesu “podle hrnce” se přirozeně setkal s šokem a neskrývaným zklamáním ze strany mnoha přátel a známých. Těžko se jim dá vysvětlit proč jsem se zřekla takové parády. Zradila jsem, naše máničkovská komunita mi nikdy neodpustí, v jejich očích budu navždy “vylepancem”!... Nutno však podotknout že k tomu velkému kroku jsem se neodhodlala jednorázově. Častěji a častěji jsem se ve svých sedmadvaceti pozorovala v zrcadle a kriticky posuzovala své barbarské rysy v kontrastu s vlasy náležící spíše nějaké víle. Můj skobovitě ostrý výrazný nos si s princeznovským blond závojem moc nenotoval. Už druhý den po umytí začaly těžké vlasy nevábně plihnout. I barva se z pisku Sahary změnila na jakýsi šedo zelený brčál .A tu mě s tím co jsem viděla v zrcadle napadla nelichotivá asociace: Stará panna. Eklhaft! Cáry neupravených provázků chcíple visely nebo se formovaly do otravných zámotků, pohled zezadu připomínal spíš trempa po půlročním čundru, celkový dojem byl prostě divný. Také při našich rockových koncertech, a mých klávesových exhibicích mě tento atribut ženskosti začal jaksi omezovat. Nemohu a nechci být jemnou vílou, když kvílím bluesové rify na harmoniku nebo házím své klávesy do pódia. Image sebe jako rockera si víc spojuji s černou sametovou čepicí a z ní šlehající ohnivé plameny mých polodlouhých vlasů, ne s něžným hedvábným závojíčkem. Jiné ženy rockerky vypadají v dlouhých vlasech skvěle, ale já na to nemám ksicht, a musím tedy své maskulinní rysy zmírnit maskulinním účesem. Stejně, nejlepším komplimentem pro mě bylo když nedávno někdo z publika vyjádřil překvapení ,když po mém vystoupení zjistil, že jsem žena (ehm, myslím jako když ke mě z druhého konce sálu přistoupil bliž, chacha) a řekl, že si celou dobu myslel, že za těmi klávesami je, vzhledem k mé energii a exhibicionistickým ekcentričností, nějaký šilený rocker. To by se mi s dlouhými vlasy nestalo, protože má performance by byla jaksi uhlazenější. Zkrátka a dobře, kratší vlasy osobitého střihu jsou pro mě bonusem, pozornost chtě nechtě jaksi přitahují pořád, teď ještě navíc i ze strany žen.

Co se týče otázky vlasy versus objekt erotického zájmu, již to nemusí být za každou cenu Vinnetou, ale jeho vlasy (případně pleš) by měly mít určitý charakter (když už objekt sám postrádá charakter, haha). Je rozdíl mezi dobře řešeným krátkým účesem a vylepaností, stejně tak mezi uchvatnými dlouhými vlasy a zanedbaně somráckými licousy. Ale lepší naturálně mastné vlasy než nějaký slizký gel, to bych opravdu nesnesla. Také veškeré technické vymoženosti dnešní doby za účelem šalby okolí mě dokáží pěkně odrovnat. Kupodivu jsem nesla s menším šokem náhodné zjištění, že jeden z mých poměrně mladých amantů měl umělý chrup (když mu v jedné neblíže určené situaci vypadl) než když jsem u jiného objevila umělé vlasy. Nebyla to paruka, ale transplant. Vlasy ve tvaru anglického trávníku byly k jeho hlavě přilepené drobnými umělohmotnými korálky. Ve chvíli když se jich má ruka poprvé nevědomky dotkla, pocítila jsem takový, přiznávám ze přehnaný, odpor, že už jsem se další haptické činnosti raději vyvarovala. To říkám s neskrývaným pokrytectvím teď, ve svých bujných třiceti, ale jakmile mi během pár let mé tolik hýčkané vlasy začnou řídnout, budu mít na hlavě korálků jak na Woodstocku.

11. „*Je to kniha mého života, kterou si jako tajný deník nosím s sebou.*“ Roman, 30

Moje vlasy.

Jsou záznamem času, který jsem s nimi strávil. (Jsme spolu už dobrých dvanáct let.)

Je to kniha mého života, kterou si jako tajný deník nosím s sebou.

Připomínají mi co jsme všechno společně prožili.

Z čistě vědeckého hlediska se z nich dá vystopovat moje fyzická kondice dvanáct let nazpět.

Antropologická archeologie.

“Dlouhé vlasy, krátký rozum”. Možná to na mě celkem sedí.

Mám je kudrnaté po obou rodičích, ale barvu po mamince. K mému imidži Ježíšovského mladíka neodmyslitelně patří.

Když je pustím do větru, jsem najednou taky rytíř, pirát, Sandokan, roker, trosečník a divoch. (To jsou asociace mých přátel.)

Mám je rád.

Jsme na sebe zvyklí.

Holkám se líbí.

Nemastí se mi.

Když je umývám, zároveň je taky rozčesávám. Na hřebenu se mi jich vždy značné množství zachytí. Sám se divím, že ještě nemám pleš.

Mám s nimi takový dlouhodobý koncept. Vyčesané vlasy si schovávám a chtěl jsem si z nich nechat uplést svetr. Oblečení ze svých vlastních vlasů.

K tomu ale dojde až má mysl dozraje do bodu zlomu a já budu vědět, že nastal správný čas. Pak se svých vlasů zbavím. (Rozuměj ostrihám je.)

Uvažuji o dredech, ale to se ještě uvidí.

Silné zdravé (nebarvené) vlasy jsou dle orientální medicíny znakem zdravého těla s dostatečnou zásobou minerálů.

V mém případě se moc nedá mluvit o účesu. V podstatě mám jen dvě varianty. Rozpuštěné a v culíku.

Pak snad ještě mokré a nemyté.

Tím moje módní kreace končí.

Způsob úpravy vlasů je v naší společnosti jedním z nonverbálních komunikačních prostředků.

Na tomto poli jsem ve srovnání s aktuální metrosexuální kulturou velmi konzervativní.

Rodiče mají schované moje vlasy, když jsem byl malé děčko.

Moje bývalá přítelkyně (teď už asi nemá) měla též pramen.

Loučil jsem se s ním tehdy dost těžko, ale zmrzačil jsem se z lásky.

Jsem přesvědčen, že můj “účes” odpovídá mé povaze.

Mnoho lidí si ale o mě díky němu vytváří určité škatulkovací představy a jsou při individuální komunikaci zpravidla vyvedeni z míry kontrastem mé povahy a mého působení na okolí (oproti jejich předpokladu).

Zkrátka “klamu tělem”.

12. „...úplně první přichází v bolestech na svět vlasy, a také jako první už bez bolestí odcházejí. Za sebe mohu říct - opravdu bez bolestí.“ Jaroslav, 32

Jaké máš vlasy (účes)? Jak bys své vlasy popsal?

Má hlava je tedy v současné době téměř pravidelný vejceoid, který by se z mého pohledu při přivření jedné z anomálií vejceoidu a to i jen z části dal označit jako polovlasý. Rozuměj, z plochy, kterou u lidí obvykle pokrývají vlasy, je volná k dalšímu využití část na temeni kruhového tvaru o průměru zhruba 10cm, které se z čelní strany již téměř dotýkají volné prostory tvaru trojúhelníku se základnami nad úrovní očí severně počínajíc pomyslnou linkou vlasové části. Zbytek je pokryt rozdílně hustým porostem i po umytí špinavě blond o délce bezmála 10mm (v průběhu týdne měnící se údaj). To tedy k otázce, v jakém stavu je moje hlava nyní.

Co pro tebe tvoje vlasy znamenají?

Význam vlasů se pro mě v průběhu let měnil asi jako u každého. Dalo by se to rozdělit zhruba do

těchto částí:

Období, kdy jsem si neuvědomoval co a proč to na hlavě mám, a tak to nemělo pro mě prázdného významu. Nazvěme to obdobím **přehlížení vlasů**.

Dále období, kdy se vlasy staly předmětem zájmu matky, která se snažila je urovnat s geometrickou přesností a vytvořit tak účes Adolfa Hitlera s výjimkou barvy, ta moje byla až chemicky blond, přesně tak, aby můj účes vzbuzoval obdiv a někdy i láskyplné pohlázení ostatních maminek a tet. Můžeme to bez nadsázky nazvat obdobím **trpění vlasy**, neboť výsledek této zdržující a nedůstojné disciplíny měl jepičí život a to mělo za následek konflikty s matkou stejně jako čistota kalhot a podobné věci, které nejsou dnes předmětem výzkumu.

Další část života, kdy jsem spolu s vrstevníky začal objevovat zakázané kouty maloměsta a kdy máma už postupně upouštěla od snahy držet mé vlasy v jakékoli formě, se její omezování mé vlasové svobody smršlo na pouhé udržování délky zhruba zaručující výhled na cestu, což by se dalo vlastně brát jako zásada bezpečnosti práce. V té chvíli začaly nejspíš vlasy zaujímat pozvolna určité místo mezi mými zájmy. I když to zatím nemělo nic společného s vlastní úpravou porostu, již se stávaly nejen vítanou ochranou před nečasem, ale i výrazem rebelie a neupravená čupřina mohla dle mého tehdejšího pohledu mít pozitivní vliv i na postavení v hierarchii stáda. Říkejme tomu období **tolerance vlasů**. Postupně ale přicházela doba, kdy význam vlasů rostl každým dnem. V první chvíli jsem si začal jistě vnímat víc, co mají na hlavě samičky. Na což navazovalo, že první z nás mužů přišli s pokusy nějakým způsobem krotit to, co zatím nevázaně pokrývalo hlavu. První průkopníci, musím přiznat, že já k nim nepatřil, kteří se úkolu chopili, ne vždy bez ztráty desítky měli záhy mnoho následovníků (to už jsem se zapojil) a počalo období častých změn, které ovlivňovalo všechno možné - ať už snaha doplnit svůj rodící se styl a nebo kopírování idolů ze světa hudby. Já měl oproti některým soukmenovcům výhodu, že jsem v té době vnímal jako pozitivní pouze dva styly a tím byl folk a haevy metal. Styly sice na hony si vzdálené, ale co se týče vlasů je tam zřetelná souhra. S již tehdy dost rozvinutou alergií na Honzu Nedvěda bylo tedy nutné přejít na delší vlasy, i když do půl zad jsem to nikdy nedohnal. Má pokrývka končila na spodní hranici krku. Na rockovou kytaru stejně jako na táborový oheň se to jevilo dostačující. Je zajímavé, že již tehdy - a musím říct, že to se dodnes nezměnilo - nehrála konkrétní úprava vlasů potencionálních partnerek nijak zásadní roli. Upravenost jistě, ale nikdy přísná stylovost. To pro mě asi platí i v oblékání. Není nutné, aby každý konkrétní kousek zapadal přesně do nějakého stylu, spíše hrála roli celková harmonie s osobností.

Přišli jste někdy o své vlasy nedobrovolně? jak jste vnímali jejich ztrátu?

Pohled na hlavu mého otce mě nenechával na pochybách a já se poměrně záhy začal smiřovat s ústupem mé kštice. Vlastně ještě dřív, než začal. Když se pak linie vlasů začala posouvat, nijak jsem se tím nestresoval a klidně nechal dojít lysinu až na mně únosnou mez a pak započal zkracování. Prošlo to přes tenkrát módní ocásek a nahoře kratší sestřih až k vojně, kde jak jsem čekal vzali stříhání z gruntu, a tím myslím skončilo období delších vlasů definitivně. Po vojně jsem se ještě chvíli snažil chodit k profesionálům, aby dali ustupujícímu porostu řád, a pak jsem již zakoupil stříhač a nastavil na 10mm.

Dnes je již takhle krátce sestřižená hlava běžná a nikdo se nad ní nepozastavuje, ale dřív nejspíš mužům na vlasech záleželo tak moc, že byli ochotni uchýlit se k různému maskování zvětšujících se bezvlasých míst, a to byli ochotni dovést až ke zcela nedůstojným ba směšným přehazovačkám. Možná to souvisí s nadhledem a je rozhodně důležité naučit se brát se takové, jací jsme, neboť každá snaha si nepřiznat stav věcí přináší jen větší šok z procitnutí. Všimla sis někdy, jak jsou muži na starých fotkách vážní? Líbí se mi, že dnešní muži se většinou dokážou brát i s humorem a nelpí tolik na své roli vůdce smečky, pána tvorstva. S tím asi souvisí i to, že snáze přijímají, když jim jejich hříva dává vale.

Je jisté, že čím dřív člověka vlasy opouští, tím tíž se s tím smiřuje. I já si dnes povzdechnu při pohledu na Seana Conneryho, ale není to nic, kvůli čemu bych se v noci budil.

Kdosi napsal: ...úplně první přichází v bolestech na svět vlasy, a také jako první už bez bolestí odcházejí. Za sebe mohu říct - opravdu bez bolestí.

VLASY V PREFERENCÍCH

Cílem mého výzkumu je zjištění, zda délka vlasů hraje svou roli při výběru partnera a jestli dnešní mladé ženy preferují muže dlouhovlasé či nikoliv.

VZOREK: 60 studentek IV. ročníku gymnázia

HYPOTÉZA: Studentky preferují dlouhovlasé muže

TECHNIKA VÝZKUMU: dotazník

PROVEDENÍ: Výzkum byl realizován v roce 2006 na Střední pedagogické škole a Gymnáziu Evropská ve třech gymnaziálních třídách IV. ročníku. Tazatel během vyučovací hodiny rozdál 60 dotazníků, přibližně po deseti minutách byly vybrány.

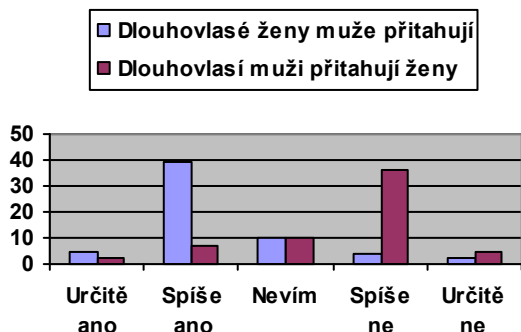
DOTAZNÍK + VYHODNOCENÍ:

1) Myslíte si, že dlouhovlasé ženy více přitahují muže než ženy krátkovlasé?

- a) Určitě ano 5
- b) Spíše ano 39
- c) Nevím 10
- d) Spíše ne 4
- e) Určitě ne 2

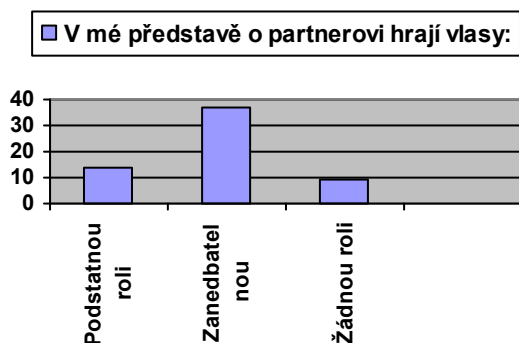
2) Myslíte si, že dlouhovlasí muži více přitahují ženy než muži krátkovlasí?

- a) Určitě ano 2
- b) Spíše ano 7
- c) Nevím 10
- d) Spíše ne 36
- e) Určitě ne 5

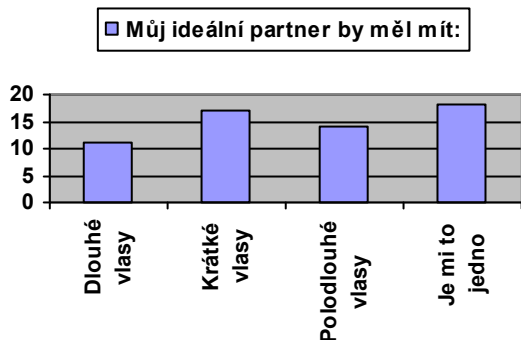
3) V mé představě o partnerovi hrají vlasy :

- a) Podstatnou roli 14
- b) Zanedbatelnou roli 37
- c) V mé představě nehrají žádnou roli 9

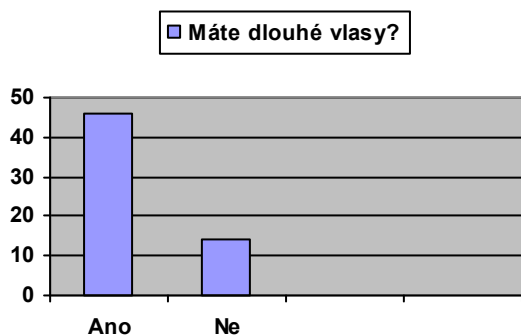

4) Můj ideální partner / partnerka / by měl mít:

- a) Dlouhé vlasy 11
- b) Krátké vlasy 17
- c) Polodlouhé vlasy 14
- d) Je mi to jedno 18

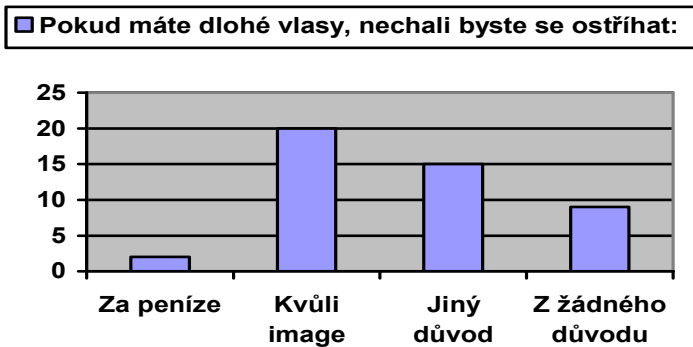

5) Máte dlouhé vlasy? Ano 46 Ne 14

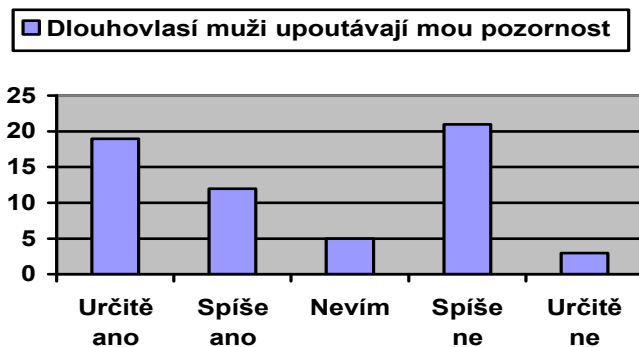
6) Pokud máte dlouhé vlasy, nechali byste se ostříhat

- a) za peníze 2
- b) kdyby to prospělo vaší image 20
- c) z jiného důvodu, z jakého:15
- d) ani z jednoho z vyjmenovaných důvodů 9

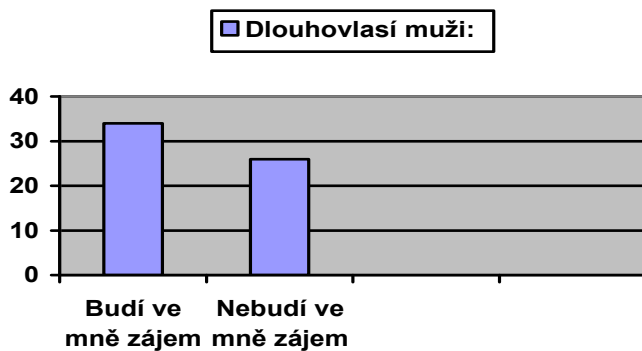
7) Dlouhovlasí muži upoutávají mou pozornost

a) Určitě ano	19
b) Spíše ano	12
c) Nevím	5
d) Spíše ne	21
e) Určitě ne	3

8) Dlouhovlasí muži:

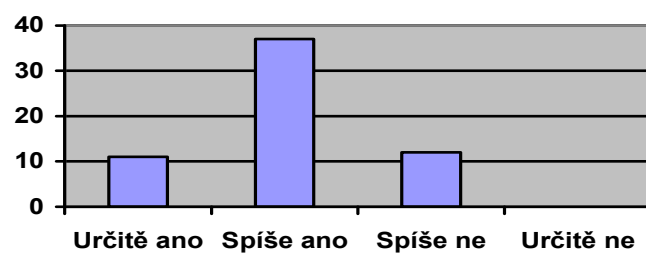
a) Budí ve mně zájem	34
b) Nebudí ve mně zájem	26

9) Jsou pro vás při prvním pohledu na muže vlasy důležité?

a) Určitě ano	11
b) Spíše ano	37
c) Spíše ne	12
d) Určitě ne	0

■ Jsou pro vás při prvním pohledu na muže vlasy důležité?

SEZNAM VYOBRAZENÍ:

- 1) Quentin Metsys, Penitent Mary of Egypt, 1466
witcombe.sbc.edu/.../metsys-mary-of-egypt.jpg
- 2) Quentin Metsys, Penitent Mary of Magdalen, 1466
witcombe.sbc.edu/.../metsys-mary-of-egypt.jpg
- 3) Ritter vonTurm, The devil and the Coquette
<http://www.allposters.com/gallery.asp?aid=485516442&item=1589202&GCID=C15100x011&KEYWORD=1589202>
- 4) J.W. Waterhouse, Studies for a Mermaid, 1892
http://www.isidore-of-seville.com/viewer/viewer.html?http://www.balnea.net/default.asp?cmd=sheet&id=134&n=16&pg=15&auto=0luxfiathttp://www.balnea.net/images/gallerie/2250_1.jpgluxfiat364luxfiat364
- 5) J.W. Waterhouse, Hylas and the Nymphs, 1896
<http://www.praeraffaeliten.de/bilder/Waterhouse-Hylas-Nymphs.jpg>
- 6) <http://www.gutenberg.org/files/1260/1260-h/1260-h.htm>
- 7) D.G. Rossetti, La Donna della Fiamma, 1870
http://www.rossettiarchive.org/img/thumbs_big/s216.m.jpg
- 8) J.E. Millais, The Bridesmaid, 1851
<http://www.artrenewal.org/asp/database/image.asp?id=9078>
- 9) D. G. Rossetti, Lady Lilith, 1868
<http://www.victorianweb.org/painting/dgr/paintings/4.html>
- 10) Edvard Munch, Salome-Parafráze, 1889
www.odaha.com/Images/Munch/Drevo/62_big.jpg
www.odaha.com/Images/Munch/SalomeParafraze.jpg
- 11) Edvard Munch, Vampír, 1895
www.artsymbolism.com/Munch-Vampire-Painting.jpg
- 12) Max Švabinský, Splynutí duší, 1896, in: V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914. Praha, Arbor vitae a Obecní dům 2006, str. 168
- 13) Karel Hlaváček, Přízrak, 1897, in: V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914. Praha, Arbor vitae a Obecní dům 2006, str. 411
- 14) František Kupka, Vlna, 1903
<http://www.jsme.cz/data/kupkafrantisek/dilo/vlna.jpg&imgrefurl>
- 15) Edvard Munch, Milenci ve vlnách, 1896
<http://www.odaha.com/Images/Munch/Litografie/47.jpg>
- 16) plakát, kolem 1966 www.postergeist.com/emf/Poster111.jpg

17) plakát, kolem 1967
http://www.sixtiesposters.com/images/B6075_PO.jpg

18) plakát, kolem 1967
<http://www.postergeist.com/emf/Poster121.jpg>

BIBLIOGRAFIE:

- Alternativní kultura. (ed.: Alan, J.) Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2001
- Anglicko- český výkladový slovník. (ed.: Sinclair, J.) Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1994
- Baleka, J.: Modř, barva mezi barvami. Praha, Academia 1999
- Bauman Z.: Úvahy o postmoderní době. Praha, 1995
- Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona, ekumenický překlad. Praha 1985
- Bourdieu, P.: Nadvláda mužů, Praha, Karolinum 2000
- Cooperová, J.C.: Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů. Praha, Mladá fronta 1999
- Cooper, W.: Hair: Sex, Society, Symbolism. New York, Stein and Day/Publishers 1971
- Cotterell, A.: Encyklopedie mytologie. Čestlice, REBO Productions 1999
- Čas moderny, studie a materiály, vědecké symposium v Kostelci nad Vltavou, České Budějovice 2006
- Doubrovová, J.: Sémiotika v teorii a praxi, Praha, Portál 2002
- Douglas, M.: Purity and Danger. London and New York, Routledge Classics 2002
- Důvěrný prostor/nová dálka. Umění pražské secese. (ed.: Wittlich, P.) Praha, Enigma a Obecní dům 1997
- Eco, U.: Dějiny krásy. Praha, Argo 2005
- Fahr- Beckertová: Secese. Praha, Slovart 1998
- Fialová, L.: Body image jako součást sebepojetí člověka. Praha, Karolinum 2001
- Frazer, G.: Zlatá ratolest. Praha, Odeon 1977
- Garada, A. D.: Slovník erotických snových symbolů. Praha, Dobra 2001
- Guileyová, R. E.: Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví. Praha, OLYMPIA 1997
- Heinz- Mohr, G.: Lexikon symbolů-obrazy a znaky křesťanského umění. Praha, VOLVOX GLOBATOR 1999
- Johnson, R.A.: Věčný příběh romantické lásky. Praha, Portál 2003
- Komárek, S.: Lidská přirozenost. Praha, Vesmír 1998
- Komárek, S.: Sto esejů o přírodě a společnosti. Praha, Vesmír 1995
- Komárek, S.: Příroda a kultura. Praha, Vesmír 2002
- Korán (překlad I.Hrbek) Praha, Academia 2000
- Kybalová, L., Herbenová, O., Lamarová, M.: Obrazová encyklopedie módy. Praha, Artia 1973

- Lidské tělo. Kolektiv autorů (ed.: Mitchell, B.) Praha, Albatros 1985
- Lipovetski G.: Říše pomíjivosti. Praha, Prostor 2002
- Lipovetski, G.: Třetí žena- Neměnnost a proměny ženství. Praha, Prostor 2000
- Lurker, M.: Slovník symbolů. Praha, Universum 2005
- Morris, D.: Lidský živočich. Praha, Knižní klub a Balios 1997
- Morris, D.: Nahá opice. Praha, Mladá fronta/ Naše vojsko/ Smena 1971
- Morris, D.: The Naked Woman. London, Jonathan Cape 2004
- Murphy, R. F.: Úvod do sociální a kulturní antropologie. Praha, SLON 1998
- Novotný, A.: Biblický slovník. Praha, Kalich 1956
- Oakley, A.: Pohlaví, gender a společnost. Praha, Portál 2000
- Pavlincová, H. a kol.: Slovník Judaismus, křesťanství, islám. Praha, Mladá fronta 1994
- Rychlík, M.: Dějiny odívání. Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2005
- Sex a tabu v české kultuře 19. století. Praha, Academia 1999
- Skarlantová, J.: Od fíkového listu k džínům. Praha, Grada Publishing 1999
- Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění- klíč k uměleckému odkazu minulosti. Praha, Svoboda 1991
- Suchodolski, B.: Co je člověk? Praha, Mladá Fronta 1978
- Urban, M. O.: Karel Hlaváček, výtvarné a kritické dílo. Praha, ARBOR VITAE 2002
- Vaněk, M. a kol.: Ostrůvky svobody. Praha, Votobia 2002
- V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914. (ed.: Otto M. Urban) Praha, Arbor vitae a Obecní dům 2006
- Weiss, P.: Sexuální deviace. Praha, Portál 2002
- Wittlich, P.: Česká secese. Praha, Odeon 1982
- Wittlich, P.: Umění a život – doba secese. Praha, Artia 1987
- V mužském mozku. Sborník k narozeninám P. Wittliche. (ed.: Bydžovská, L., Pahl, R.) Dolní Břežany, Scriptorium 2002

NOVINOVÉ A ČASOPISECKÉ ČLÁNKY:

- Rychlík, M.: Magická síla ve vlasy vpletená. In: příloha Orientace, LIDOVÉ NOVINY, 1.9.2007, str. 3
- Švela, V.: Kdeže ty všechny vlasy jsou? In: Páteční magazín deníku LIDOVÉ NOVINY, č. 3, 22.1.1999, str. 14

BELETRIE:

Básnické dílo Jaroslava Vrchlického. Praha, Československý spisovatel 1963

Bronteová, Ch.: Jana Eyrová. Praha, Mladá fronta 1954

Hynek, K.: S vyloučením veřejnosti. Praha, Torst 1998

Jirous, I. M.: Magorova summa. Praha, Torst 1998

Jirous, I. M.: Magorův zápisník. Praha, Torst 1997

Kainar, J.: Synkopy. Praha, Euromedia group- Odeon 2002

Karásek ze Lvovic: Ostrov vyhnanců. Praha, Kamila Neumannová 1912

Kuběna, J.: Jiný vesmír. Brno, Vetus via 2003

Kučera, K.: Básně, Praha 1883

Padesát pohádek východočeských autorů. Hradec Králové, Kruh 1981

Pelc, J.: ...a bude hůř. Praha, Mat' a 1996

Sova, A.: Ještě jednou se vrátíme. Praha, Aventinum 1926

Toman, K.: Pohádky krve. Praha, Československý spisovatel 1957

Vrchlický, J.: Sny o štěstí. Praha, Československý spisovatel 1986

Zlatý věnec. Praha, Albatros 1973

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.popmuseum.cz/stories/stories.php?q=hbb0409&l=de&a=1>, 27.1. 2006,

<http://www.guerilla.cz/index.php?s=labuscteni>, 26.1. 2006

<http://www.musiczone.cz/rozhovor..> 26. 1. 2006

http://www.natia.cz/archiv_2005/386_2005.htm

<http://www.bbc.cp.uk/czech/worldnews/story/2005/01>, 28.10.2006

<http://www.psychoterapie.estranky.cz/barvy-co-znamenaji>, 12.12. 2007

http://www.medo.cz/jaromir/kniha_snar/index.html, 9.1. 006

<http://www.vlasy.info/leky/folixil/+DH>, 15.11.2007

http://www.geocities.com/CapitolHill/Congress/5536/cislo_3/3_rozhovor.html, 26.1.2006

<http://en.wikipedia.org/wiki/Baldness>, 9.1. 2006

<http://www.literarky.cz/?p=archiv>, 14.1. 2006

<http://islamweb.cz/clanek.php?id=39>, 14.1. 2006

<http://mujweb.cz/www/mat/theology/Magdalene/magdalene.ttm>, 9.1. 2006

<http://rv.omadeg.cz/clanek.php4?id=896>, 12.1.2006

<http://www.minimax.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=2692>, 28.11.06

<http://www.umd.umich.edu/casl/hum/eng/classes/434/charweb/morley2htm>, 8.9.2007

http://www.arthistory.upenn.edu/ashmolean/Rossetti/Rossetti_entry.html, 6.11. 2007

<http://www.enchanteonline.com/pages/news/essaylinethal.htm>, 8.9. 2007

<http://www.zena-in.cz/plaintext.asp?id=12269>, 11.10. 2005

<http://www.svetucesu.com/Article/Sunsilk1>

[www.http://supermusic.sk/skupina.php?idpiesne=10259](http://www.supermusic.sk/skupina.php?idpiesne=10259), 12.11.2007

<http://209.85.129.104/search?q=cache:9PPGky1JPRgJ:vsa.vassar.edu/~qcvc/%3Ep%3D45+Hair+or+bare+A+history+of+attitudes+towards+women%E2%80%99s+hair+in+the+United+States&hl=cs&ct=clnk&cd=1&gl=cz> 15.4.2008

Hair as a text – on culture semiotics – Abstract

In this thesis the author focused on hair and its symbolic meanings.

The hair is a fascinating object with specific features surrounded by myths, magic power and poetry. The hair is first associated with sexuality, thanks to which it has become a symbol of fertility and virility. As a sign of femininity it is adored and appreciated in poetry and art. As a sign of virility and potency it is associated with mythological heroes. The Author has chosen some moments that link with this symbolism.

In the part devoted to female hair the author is interested in erotic aspects of hair and its influence on social status and art of nineteenth century. Female hair is not only the object of erotic sensuality, its beauty can be also uncanny. The art of decadence and art deco introduces woman's hair as an powerful and essential part of femme fatale.

The part about male hair focused on symbolism of supernatural and divine power. The biblical story of Samson has its roots in perception of long hair. As a symbol of revolt and freedom it became an important weapon of underground culture in the Communist Czechoslovakia.

The last chapter is about hair and its importance in itself. The author has asked people with long hair about the meaning their hair has had for them. The attachment is created by answers of long-haired women, whose image has for a long time been based on their hair.

This thesis is not an analysis of hair symbolism throughout the cultures in time, it is a story about those meanings, which are surviving in the consciousness of present culture.

Vlasy jako text (K sémiotice kultury)
Anna Rejchrtová

Uživatel svým podpisem stvrzuje, že si tuto diplomovou práci zapůjčil. Pokud ji použije pro svou práci, prohlašuje, že ji uvede v seznamu literatury a bude ji řádně citovat jako jakýkoli jiný dokument.

Datum	Jméno uživatele, bydliště	Název textu, pro který budou využity informace z této diplomové práce	Katedra / pracoviště	Podpis

